

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α .

1 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1867.

ΤΟΜΟΣ ΙΗ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 415.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΧΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ.

Α΄.

Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι τοὺς πολίτας (α) εἶναι συμφυῆς τῷ συνταγματικῷ πολιτεύματι, καθ' ὃ δέον νὰ συσκέπτονται καὶ συμπράττωσιν οἱ πολῖται περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐκυτῶν ἀντιπροσώπων· εἶναι δὲ καὶ ἀναγκαῖον εἰς ἐνάσκησιν τοῦ δικαίωματος τοῦ ν' ἀναφέρωνται καὶ πολλοὶ ὁμοῦ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν Βουλὴν. Ὅθεν καὶ τοι μὴ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ ἡμῶν συντάγματος μνημονευόμενον, τὸ δικαίωμα τοῦτο ἴσχυε καὶ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἐθεωρεῖτο ὡς ἰσχύον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, γενομένης διαστολῆς τοῦ δικαίωματος τοῦ συνέρχεσθαι ἀπὸ τοῦ δικαίωματος τοῦ

συνεταιρίζεσθαι καὶ τιμωρουμένων διὰ πρᾶξιαισιν τοῦ 291 ἄρθρου τοῦ ποινικοῦ κώδικος καὶ τῶν διατάξεων τοῦ ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1834 νόμου μόνον τῶν χάριν συνεταιρισμοῦ συνεργουμένων· τοῦτο δὲ ῥητῶς ἐδήλωσεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργός, κατὰ τὴν περὶ τοῦ εἰρημένου νόμου συζήτησιν, διὰ τῶν ἐξῆς· «Ποιοῦμεν νόμον κατὰ τῶν συνεταιρισμῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν τυχαίων καὶ προσκαίρων συναθροίσεων, τῶν προτιθεμένων τὴν ἐνάσκησιν συνταγματικῶν τινος δικαίωματος (α). Καὶ τῷ ὄντι ἄλλο ἐστὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, καὶ ἄλλο τὸ τοῦ συνέρχεσθαι ἐκτάκτως ἄνευ προσυμφωνημένου τινὸς σκοποῦ. Οἱ συνεταιρισμοὶ πολλῶ μείζονας παρέχουσι κινδύνους, διότι προϋποθέτουσι διαρκῆ συνεννόησιν πρὸς ἐπιδίωξιν σκοποῦ ἐκ τῶν προτέρων ὀρισμένου, οἷα εἰσιν αἱ πολιτικαὶ ἐταιρίαι καὶ οἱ σύλλογοι (clubs) αὐτῶν, ἐν ᾧ τὸ συνέρχεσθαι ἀπλῶς πολλοὺς τινεὶ καὶ βουλευέσθαι ἄνευ συστηματικῆς τάξεως, ἄνευ ὀρισμένων τρόπων καὶ τύπων, εἶναι πολλάκις τυχαῖον, μὴ περιοδικὸν καὶ πρόσκαιρον (β). Ἄρα ἀνάγκη ἄλλοι νόμοι νὰ ρυθ-

(α) Περὶ οὗ διαλαμβάνει τὸ 10 ἄρθρον τοῦ συντάγματος τάδε· «Οἱ Ἕλληες ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἡσυχῶς καὶ ἀπλῶς· μόνον εἰς τὰς δημοσίας συναθροίσεις δύναται νὰ παρίσταται ἡ ἀστονομία. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ ἀπαγορευθῶσιν, εἰάν ὡς ἐκ τούτων ἐπικηται κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν.»

(β) Serrigny, droit public, I, σελ. 486. Καὶ ὁ νομοδιδάκταλος Μαρκιανὸς ἐξηγῶν τὸ συγκλητικὸν ὄγμα, δι' οὗ ἀπηγορεύοντο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις οἱ πολιτικοὶ συνεταιρισμοὶ, λέγει, ὅτι δὲν ἀπαγορεύονται καὶ αἱ ἀπλᾶ συναθροίσεις, ἐκτὸς ἂν δι' αὐτῶν καλύπτεται ἀθέμιτός τις ἐταιρία.

(β) Τοῦτο εἶναι τὸ καλούμενον ὑπὸ τῶν ἄγγλων meeting,

ρυθμίζωσιν έκπτερου δικαίωματος τὴν ἐνάσκησιν.

Τὰ πλείστα συντάγματα καθιερούσι ῥητῶς τὸ τοῦ συνέρχεσθαι δικαίωμα. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ συνταγματικὴ Συνέλευσις διεκήρυξε διὰ νόμου τῆς 13—19 νοεμβρίου 1790, «ὅτι οἱ πολῖται κέκτηνται τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἡσυχῶς καὶ ἄνευ ὄπλων, πρὸς δὲ καὶ τοῦ σχηματίζειν πρὸς ἀλλήλους ἐλευθέρως ἐταιρίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς τηρήσεως τῶν νόμων, τῶν διαπόντων πάντας τοὺς πολῖτας.» Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἡ τῆς Συνελεύσεως πλειονότης ἀντιπολιτευομένη τὴν βασιλείαν, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τῶν ἀρξάμενων νὰ σχηματίζωνται ἀτομικῶν ἐταιριῶν (clubs), συμμεριζομένων τὰς ἀναμορφωτικὰς αὐτῆς ἰδέας· ἀφοῦ ὅμως ἐπαγίωσε τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς διὰ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, εἶδεν ἑαυτὴν σφόδρα παρενοχλουμένην καὶ ἐπηρεαζομένην ὑπὸ τῶν τοῦ λαοῦ ἐταιριῶν, διὸ καὶ ἀφῆρσε, διὰ τοῦ νόμου τῆς 18—23 Μαΐου 1791, τὸ δικαίωμα τοῦ συλλέγειν ἀναφέρεισθαι καὶ τοῦ τοιχοκολλᾶν ἀποφάσεις γενομένας ὑπὸ συναθροίσεων τοῦ λαοῦ· τὸ δὲ σύνταγμα τοῦ 1791 παρέλιπεν ὅλως τὰ περὶ τοῦ συνεταίριζεσθαι, ἀποφικθὲν μόνον, «ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι οἱ πολῖται νὰ συνέρχωνται ἡσυχῶς καὶ ἄνευ ὄπλων, συμμορφούμενοι πρὸς τοὺς ἀστυνομικοὺς νόμους.» Καὶ ὅμως δὲν ἐσώθη ἡ Γαλλία ἐκ τῶν δεινῶν ἀτοπημάτων, τῶν προκυψάντων ἐκ τῶν παρὰ τὸ σύνταγμα ἰδρυθέντων πολιτικῶν συλλόγων, εἰμὴ μόνον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ῥοβεσπιέρου. Τὸ σύνταγμα τοῦ 1795, ἐκδοθὲν ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἀτοπημάτων τούτων, περιέστειλε τὰς συναθροίσεις καὶ τοὺς συνεταίρισμούς· τὸ δὲ 291 ἄρθρον (α) τοῦ ἐκδοθέντος τῆ 1810 ποινικοῦ κώδικος διέταξεν, αὐτὶ οὐδεὶς συνεταίρισμὸς πλειόνων τῶν εἴκοσι προσώπων, σκοπὸν ἔχων τὸ συνέρχεσθαι τὰ πρόσωπα ταῦτα καθ' ὠρισμένης ἡμέρας, καὶ τὸ συσκέπτεσθαι περὶ θρησκευτικῶν, φιλολογικῶν, πολιτικῶν ἢ ἄλλων ἀντικειμένων, δύναται νὰ σχηματισθῆ ἄλλως ἢ τῆ συγκαταθέσει τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τοὺς ὅρους, οὓς ἤθελεν εὐδοκήσῃ ἡ δημοσία ἐξουσία νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν ἐταιρίαν» συνεπληρώθη δὲ καὶ ἐπεξηγήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 40 Ἀπριλίου 1834 νόμου (β). Τὸ δὲ σύνταγμα τοῦ 1848 ἀνεγνώρισεν εἰς τοὺς πολῖτας τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταίριζεσθαι ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως καὶ τοῦ ἀ-

συνάθροισι τυχαία. Περὶ δὲ τῶν clubs θέλομεν ἀκριθέστερον διαλάβῃ ἐν τοῖς κατωτέρω.

(α) Εἰς ὃ ἀντιστοιχοῦσι κατ' ἄλλην γενικωτέραν ἕκφρασιν τὰ ἄρθρα 212 καὶ ἐπ. τοῦ ἡμετέρου ποινικοῦ νόμου.

(β) Ὁ νόμος οὗτος λέγει, «ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ 291 ἄρθρου τοῦ ποινικοῦ κώδικος εἰσὶν ἐφαρμοστέαι εἰς τοὺς ἐκ πλειόνων τῶν εἴκοσι προσώπων συνεταίρισμούς, ἔστω καὶ ἂν οἱ συνεταίρισμοὶ οὗτοι διαίρωνται εἰς τμήματα μικροτέρου ἀριθμοῦ καὶ δὲν συνέρχωνται καθιεκάστην ἢ καθ' ὠρισμένης ἡμέρας.»

ναφέρεσθαι. Τέλος, τὸ σύνταγμα τοῦ 1852 διαλαμβάνει μόνον περὶ τοῦ δικαίωματος τῶν πολιτῶν τοῦ ποιεῖν ἀναφοράς πρὸς τὴν Γερουσίαν, πᾶσα δὲ συνάθροισις καὶ πᾶς συνεταίρισμὸς ὑπόκειται, ἐπὶ αὐστηραῖς ποιναῖς, εἰς τὴν προηγουμένην τῆς ἀρχῆς ἄδειαν καὶ τὴν ἐπιβλέψιν αὐτῆς (α).

Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι τοὺς πολῖτας ἐν meeting καὶ συσκέπτεσθαι δι' ἀγορεύσεων εἶναι ἀπόλυτον. Οὐχὶ σπανίως ἀναφίνεται ἐν ἡ πλείονα πρόσωπα, φέροντα ἀναφορὰν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ συγκαλοῦντα τοὺς πολῖτας πρὸς συζήτησιν καὶ ὑπογραφὴν, ἀφοῦ ὅμως ἀγγεληθῆ ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα τῆς συναθροίσεως εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἵνα διατηρηθῆ ὑπ' αὐτῆς ἡ τάξις. Τοσοῦτον ὅμως σέβας ἀποδίδεται ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ πρὸς τὸν νόμον, ὥστε ἀρκεῖ ἡ τῆς ἀστυνομικῆς βάρβδου ἐπίδειξις, ὅπως συνήθως καταπαυθῆ πᾶς θόρυβος (β). Ἐν Βελγίῳ τὸ 49 ἄρθρον τοῦ συντάγματος ὀρίζει, «ὅτι οἱ Βέλγοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται ἡσυχῶς καὶ ἄνευ ὄπλων, συμμορφούμενοι πρὸς τοὺς νόμους, οἵτινες δύνανται μὲν νὰ κανονίζωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ὑποβάλλωσιν αὐτὸ εἰς προηγουμένην ἄδειαν· ἡ διάταξις ὅμως αὕτη οὐδόλως ἐφαρμόζεται εἰς τὰς ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις, αἵτινες ὑπόκεινται ὅλως εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς νόμους.» Ἐν Ἰταλίᾳ τὸ 32 ἄρθρον τοῦ συντάγματος τοῦ 1848 ἀναγνωρίζει «τὸ δικαίωμα τῆς ἡσυχῶς καὶ ἄνευ ὄπλων συναθροίσεως τῶν πολιτῶν κατὰ τοὺς νόμους, οἵτινες δύνανται νὰ κανονίζωσι τὴν ἐνάσκησιν αὐτοῦ, αἱ δὲ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις ὑπόκεινται εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς νόμους.» Ὁμοίως καὶ τὰ τῆς Ὀλλανδίας καὶ Δανίας συντάγματα ἐπιτρέπουσι τὰς συναθροίσεις. Τὸ δὲ τῆς Πρωσίας σύνταγμα λέγει, «ὅτι πάντες οἱ Πρωσοὶ δικαιοῦνται νὰ συνέρχωνται ἐν εἰρήνῃ καὶ ἄνευ ὄπλων, ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς ἀρχῆς, ἐντὸς κεκλεισμένων τόπων· ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐπεκτείνεται κατὰ ὑπὲρ τῶν γινομένων ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεων, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπονται ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς» τὸ

(α) Ἐπὶ τῶν ἐν Παρισίοις βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1864 συνάθροισις τις, ἣν εἶχε προκαλέσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὁ Γαρνιέ-Παγῆς, εἰς τῶν ὑποψηφίων, διελύθη ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ὑπεβλήθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Γαρνιέ-Παγῆς εἰς ποινικὴν καταδίωξιν!

(β) Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅταν ἡ συνάθροισις καταστῇ θορυβώδης καὶ ἀπειλῇ τὴν δημοσίαν τάξιν, δικαιοῦται ἡ ἀστυνομικὴ ἐξουσία νὰ ποιήσῃ χρῆσιν τοῦ Riot act, ἀναγινώσκουσα τὴν ἐξῆς προκήρυξιν. «Ὁ κύριος ἡμῶν καὶ κυρίαρχος Βασιλεὺς παραγγέλλει καὶ διατάττει εἰς πάντας τοὺς συναθροισθέντας νὰ διαλυθῶσι παραχρῆμα καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν ἡσυχῶς εἰς τὰς οἰκίας των ἢ εἰς τὰ νόμιμα αὐτῶν ἔργα, ἐπὶ ταῖς ποιναῖς ταῖς ὀριζομένας, διὰ τοῦ ἐκδοθέντος κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου νόμου, πρὸς καταπαυσιν τῶν ἀταξιῶν καὶ τῶν θορυβωδῶν συναθροίσεων. Ὁ Θεὸς σώσει τὸν Βασιλέα!» Ἄν δὲ ἐντὸς μιᾶς ὥρας δὲν διαλυθῇ ἡ συνάθροισις, γίνεται χρῆσις τῆς βίας καὶ συλλαμβάνονται οἱ ἀνθιστάμενοι.

δὲ γερμανικὴν τῆς αὐτοκρατορίας σύνταγμα τοῦ 1847 ἔλεγεν. «Οἱ Γερμανοὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἐν εἰρήνῃ καὶ ἄνευ ὄπλων, πρὸς τοῦτο δὲ δὲν ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα ἄδεια. Τοῦ λαοῦ συναθροίσεις ὑπὸ ἐλεύθερον οὐρανὸν δύνανται, ἐπιχειμένου κινδύνου, νὰ ἀπαγορεύωνται χάριν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας.» Καὶ τὸ τῆς Αὐστρίας σύνταγμα ὑπὸ περιορισμούς τινας ἐπιτρέπει τὰς συναθροίσεις, ὡς θέλομεν ἰδῆ κατωτέρω. Τοῦναντίον ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ, ὡς καὶ ἐν Ἑλβελίᾳ, οὐδὲν πρόσκομμα ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ συνέρχωνται οἱ πολῖται πρὸς συνδιάσκεψιν καὶ προσυπογραφὴν ἀναφορῶν.

Πλὴν τῆς διὰ τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἐφημερίδων συγκοινωνίας τῶν ἰδεῶν, συντελεστικὸν εἰς ἐξέτασιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ σύσκεψιν περὶ αὐτῶν εἶναι, ὡς προεῖρηται, καὶ τὸ νὰ συνέρχωνται οἱ πολῖται καὶ νὰ συζητῶσι τὰ περὶ αὐτῶν· ἀποβαίνει δὲ ἀναγκαστικὸν τὸ ἔργον τοῦτο προκειμένου περὶ ἐκλογῆς τῶν καταλλήλων ὡς βουλευτῶν προσώπων καὶ περὶ ἐξελέγξεως τῆς διαγωγῆς τῶν διατελεσάντων ἤδη βουλευτῶν· καθόλου δὲ συντελεῖ εἰς μόρφωσιν τῶν συνταγματικῶν ἠθῶν, δι' ὧν ἀναπτύσσεται ἡ τοῦ καθήκοντος συναίσθησις καὶ παράγεται ὁ δημοσίος βίος, ὁ ἀναδεικνύων ἰσχυροὺς καὶ ὑπερηφάνους χαρακτῆρας. Ὅπου δὲν ὑπάρχουσι πολιτικαὶ πεποιθήσεις, ἅς μόνον τὰ συνταγματικὰ ἦθη καὶ ὁ δημοσίος βίος ἐντίκτουσιν, ἐκεῖ εὐκόλως ἢ τε ἐκτελεστικὴ ἐξουσία καὶ ἡ δημογραφία δύνανται καὶ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς νὰ ἐπηρεάζωσι καὶ τὸ περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ἐν τοῖς πράγμασι δημοσίων πνεύμα ν' ἀποπλανῶσι. Τί καλὸν δύναται τις νὰ προσδοκᾷ ἐν λεγομένη ἀντιπροσωπικῇ πολιτείᾳ, ἐν ἣ ἕκαστος πολίτης πᾶν φρόντισμα καὶ πᾶν συμφέρον ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐστὶν περικλείει; Ἄλλ' ὅμως τὸ νὰ συνέρχωνται πλήθη πολιτῶν καὶ νὰ βουλευόμεναι δημοσίᾳ περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, δημηγοροῦντα ἐν ὑπαίθρῳ, παραδεχόμενα ταῦτην ἢ ἐκείνην τὴν λύσιν ἐπὶ ζητήματός τινος, ὑπογράφοντα ἀναφορὰν καὶ προσάγοντα αὐτὴν ἀθρόως εἰς τὴν Βουλὴν ἢ τὸν Βασιλέα, ἐνδέχεται ἴσως νὰ ᾖναι ἀκίνδυνον μόνον ἐν χώρῃ, ἐν αἱ ἡ τῆς ἐλευθερίας ἰδέα στενῶς μετὰ τῆς ἰδέας περὶ τάξεως καὶ ἰσχύος τοῦ νόμου συνέχεται. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, πλειστάκις, ὡς θέλομεν ἰδῆ κατωτέρω, ἠπειλήθη ἡ δημοσία τάξις καὶ ἀσφάλεια ὑπὸ πολυπληθῶν συναθροίσεων τοῦ λαοῦ, ὑποκινηθειῶν ὑπὸ πολιτικῶν μερίδων ἢ ὑπὸ δημογωγῶν. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτά εἰσιν ἐξαιρέσεις· συνήθως δὲ ὅταν πολιτικὸν τι ζήτημα ἀπασχολῇ τὰ πνεύματα, ζητοῦσι πολῖται τινες παρὰ τοῦ Sheriff νὰ ὀρίσῃ οὗτος τόπον τινὰ πρὸς συνάθροισιν (meeting) καὶ, δοθείσης ἢ μὴ δοθείσης τῆς ἀδείας, συνέρ-

χονται ἐν κενῷ τινι τῆς πόλεως τόπῳ, μηδενὸς ἀποκλειομένου, διορίζεται πρόεδρος τις τῆς συναθροίσεως, σχηματίζεται βῆμά τι ἐπὶ ὑψώματος ἢ ἐπὶ ἀνεστραμμένης ἀμάξης, καὶ ἄρχονται ἀγορεύοντες οἱ ῥήτορες, μεθ' ὃ τίθεται ὑπὸ τῶν ἀγορευσάντων τὸ ζήτημα πρὸς λύσιν, οἱ δὲ περιστώτες ἀποφαινόμενοι περὶ αὐτῆς κατὰ πλειονοψηφίαν δι' ἀνατάσεως τῆς χειρὸς, ἢ προσυπογράφουσι ἀναφορὰν πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην Βουλὴν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ μέγας τῆς Ἰρλανδίας δημογωγὸς Ὀκονέλλος κατάρθρωσε διὰ τοιοῦτων συναθροίσεων νὰ συγκεντρώσῃ ἐν ἑαυτῷ τηλικαύτην ἐπιβροήν, ὅπως ἡ ἱστορία οὐδὲν ἄλλο ἀνάλογον παρέχεται παράδειγμα· περιέτρεχε τὴν Ἰρλανδίαν παρακολουθούμενος ὑπὸ μυριάδων πολιτῶν καὶ αἰωνίως δημηγορῶν πρὸς αὐτούς· οὐκ ὀλίγον δὲ ἐπηρεάσθησαν αἱ Βουλαι ἐκ τῶν πολυπληθῶν τούτων συναθροίσεων καὶ ἐκ τῆς κληθείσης Καθολικῆς Ἐταιρείας εἰς τὸ νὰ ψηφίσωσι τῷ 1829 τὴν Καθολικὴν Μεταρρύθμισιν. Ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον, ὅτι τοιοῦτο δικαίωμα ἐπιτροπέμενον ἄνευ περιορισμῶν, μάλιστα δὲ παρὰ μεσημερινοῖς λαοῖς, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ τὴν κατάλυσιν πάσης κυβερνήσεως· παράδειγμα δ' ἔστωσαν οἱ ἐπὶ τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως σύλλογοι (clubs), καὶ ἰδίως ὁ τῶν Ἰακωβίνων, περὶ ὧν ἐροῦμεν ἐν 58 ἄρθρῳ.

Ἡ διάταξις τοῦ 40 ἄρθρου τοῦ ἡμετέρου συντάγματος, καλῶς ἐφαρμοζομένη, δὲν εἶναι παράλογος· διότι ἀφ' ἐνός μὲν δὲν ἀπαιτεῖ προηγουμένην τῆς ἀρχῆς ἄδειαν, τὴν ἀποκλείουσαν τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίωματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέχει τῇ ἀρχῇ τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀπαγορεύσῃ ἢ διαλύσῃ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις, ἐὰν ἐντεῦθεν ἐπίκειται κίνδυνος διαταράξεως τῆς κοινῆς ἀσφαλείας, τὰς δὲ ἐν δημοσίῳ τόπῳ συναθροίσεις, οἷον ἐν λέσχῃ ἢ ξενοδοχείῳ ἢ καφενεῖῳ, ἀνατίθησιν εἰς τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀστυνομίας, τῆς δικαιομένης νὰ καταδιώξῃ τοὺς μεθ' ὄπλων προσερχομένους ἢ θόρυβον καὶ ἄλλας παρεκτροπὰς τοῦ δικαίου ποιούντας. Καὶ τῷ ὅτι κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο, πολῖται μηδόλως διὰ προηγουμένης σχέσεως συνδεόμενοι, δύνανται νὰ συνέλθωσιν ἐκτάκτως εἴτε ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ, εἴτε ἐν δημοσίῳ καταστήματι, εἴτε ἐν ὑπαίθρῳ, ὅπως συζητήσωσιν ἀντικειμένον τι καὶ συσκεψῶσιν ἐπ' αὐτοῦ ἡσυχῶς καὶ ἄνευ ὄπλων. Καὶ εἰς μὲν τὰς ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ συναθροίσεις οὐδόλως δύναται νὰ ἐπέμβῃ ἡ ἀστυνομία, παραβιάζουσα τὸ τῆς οἰκίας ἄσυλον· δικαιοῦται δὲ μόνον νὰ προσέχῃ μὴ φέρωσιν οἱ συνελθόντες ὄπλα, ἄλλως νὰ καταμηνύσῃ αὐτούς, πρὸς δὲ μὴ διαταράττωσι διὰ κραυγῶν τὴν κοινὴν ἢ οἰκιακὴν εἰρήνην, ὀφείλουσα ἄλλως νὰ καταμηνύσῃ αὐτούς ἢ, τοῦ θορύβου ἐξοκλουθούσης, καὶ νὰ ἐπέμβῃ πρὸς κατάπυσιν αὐτοῦ κατὰ τὰς κοινὰς τῆς νομοθεσίας δια-

τάξεις· ἂν ὅμως συναθροίσεις τοιαῦται ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν προσώπων ἐν τῇ αὐτῇ ἢ ἄλλῃ οἰκίᾳ, ὀφείλει ἡ ἀστυνομία νὰ προσέχη μὴ καλύπτεται ἀντὶ τυχαίας συναθροίσεως συναυτοκρατορίας τῆς σύλλογος, ὅτε δέον νὰ ἐνεργήσῃ ὅ, τι ἐπιτρέπουσιν αὐτῇ ἐπὶ συνεταιριστῶν οἱ νόμοι, κατὰ τὰ κατωτέρω ρηθισόμενα. Εἰς τὰς ἐν δημοσίαις καταστήμασι συναθροίσεις δικαιοῦται νὰ ἴκηται παρῶσα ἡ ἀστυνομία, ἐπιβλέπουσα τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα καὶ λαμβάνουσα μέτρα κατὰ τῶν ἀταξιών ἢ ὑβρίων, χαρακτηρίζουσα αὐτὰς ὡς ἐπ' αὐτοφόρου δικπραττομένας καὶ ἐν ἀνάγκῃ διακλύουσα τὴν θορυβώδη καταστάσαν συνάθροισιν. Εἰς δὲ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ γινόμενας συναθροίσεις ἡ ἀστυνομία δέον νὰ ὀρίξῃ τὸν τόπον αὐτῶν (α), ἵνα μὴ διακωλύωνται ἢ παρενοχλῶνται ἐξ αὐτῶν οἱ ἄλλοι πολῖται, δικαιοῦμένη καὶ νὰ διαλύσῃ αὐτὰς ἐν περιστάσει εἴτε θορύβου, διατραπτόντος τὴν δημοσίαν τάξιν, εἴτε ὑπεραυξήσεως τοῦ πλήθους, καθιστάσεως ἀδύνατον τὴν ἐπιτήρησιν. Αἱ ἐν ἰσχύει χάριν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας διατάξεις χορηγοῦσι τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιβλέψεως καὶ διακλύσεως τῶν συναθροίσεων, ὅταν αὐταὶ καταστῶσι θορυβώδεις ἢ εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν ἐπικίνδυνοι (β). Ἄλλ' ἢ ἄνευ ἀνάγκης χρῆσις τοῦ δικαίουματος τούτου, ἤτοι τοῦ περιστέλλειν τὴν εἰρηλικὴν σύσκεψιν, ἤθελεν εἶναι ἐναντὶ εἰς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ συντάγματος. Οὐχ' ἤττον δέον νὰ συμπληρωθῶσι νομοθετικῶς αἱ ἀστυνομικαὶ διατάξεις πρὸς διατήρησιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως, καὶ πρὸ πάντων νὰ ὀρισθῇ ὁ μέγιστος ἀριθμὸς τῶν δυναμένων νὰ συνέλθωσιν εἰς μίαν τινὰ συνάθροισιν πολιτῶν· διότι τὸ σύνταγμα οὐδαμῶς ἀναγνωρίζει, ὅτι δύνανται καὶ πάντες οἱ κάτοικοι πόλεως τινος νὰ συνέλθωσιν εἰς ἓν, ὅτε ἡ ἀστυνομικὴ ἐποπτεία ἀποβίνει οὐ μόνον ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ ματαιία (γ).

Καὶ ἀληθῶς δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ὀργανικῶν τοῦ λαοῦ συνελεύσεων, οἷα ἐγένοντο ἐν ταῖς

(α) Εἶναι παράδοξος ἡ ἀδιαφορία τῆς ἀστυνομίας τῆς πρωτεύουσας, ἥτις ἀντὶ νὰ ὀρίσῃ μίαν τινὰ τῆς πόλεως, ἐν οἷς νὰ δύνανται νὰ γίνωνται αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις χωρὶς νὰ περισπῶσι τὴν προσοχὴν τοῦ κοινῶν, ἀνέχεται αὐτὰς γινόμενας ἐν τῇ κεντρικῶτέρᾳ τῶν Ἀθηνῶν πλατείᾳ, τῇ προωρισμένῃ εἰς ἀνεσιν καὶ διασκεδάσιν τῶν φιλησῶν πολιτῶν.

(β) Περὶ τῶν καθήκοντων τῆς ἀστυνομίας ὅρα διατάγμα τῆς 31 δεκεμβρίου 1836, περὶ δημοτικῆς ἀστυνομίας, καὶ νόμον τῆς 13 μαρτίου 1849 περὶ συστάσεως διοικητικῆς ἀστυνομίας εἰς τοὺς δήμους Ἀθηνῶν καὶ Παιραιῶς. Κατὰ τὰ ἄρθρα 34—36 τοῦ εἰρημένου διατάγματος, αἱ ἐπὶ τῆς ἀστυνομίας ἀρχαὶ πρὶν ἢ προσβῶσιν εἰς τὴν διὰ τῆς βίας διάλυσιν στασιαστῶν, ὀφείλουσι νὰ ποιήσωσι πρὸς αὐτοὺς τρεῖς προσκλήσεις διὰ τυμπάνου ἢ σάλπιγγος, ὅπως ἀπ' ἐαυτῶν ἀποχωρήσωσιν.

(γ) Ὁ περὶ συναθροίσεως καὶ συνεταιρισμῶν νόμος τῆς Πρωσίας ὀρθῶς δὲν ἐπιτρέπει νὰ μετέχωσι τῶν συναθροίσεων αἱ γυναῖκες, οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ μαθητευόμενοι ἱεράται.

ἀρχαίαι· Ἑλληνικαὶ πόλεις, γίνονται δὲ καὶ νῦν ἐν κοινότησι τῆς Ἑλβετίας, ἀλλὰ περὶ αὐτοβούλων καὶ μὴ ἀνηκουσῶν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς πολιτείας συναθροίσεων, ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ ἐκδήλωσις γνώμης ἢ ἀπικτήσεως ἀτόμων. Συνήθως αἱ πολυπληθεῖς συναθροίσεις ὑποκινουῦνται ὑπὸ πολιτικῶν φητριῶν, εἰ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν προσερχομένων δὲν εἶναι μεμνημένοι εἰς τὰ τῆς μυστικῆς ἐκείνων ἐταιρίας. Ἐὰν δὲ δοθῇ ἐπιτηδεῖα τις εἰς τὰς ἀγορεύσεις διεύθυνσις, ἐὰν ἐκλεχθῶσι ῥήτορες ἱκανοὶ νὰ κυριεύσωσι τῆς καρδίας τοῦ παρισταμένου πλήθους, ταπτομένων καὶ τῶν πρὸς τοῦτο χειροκρατιστῶν, ἀναπτύσσεται τότε ἰσχυρόν τι πνεῦμα, ὅπερ πάντας συμπραχσῶρει καὶ καὶ ὡς ἐξωγκωμένος χεῖμαρρος ὑπερπλημμυρεῖ καὶ καταστρέφει πᾶσαν τῶν ἑτεροφρονούντων ἀντίστασιν. Καὶ ἐνδέχεται μὲν νὰ διαλυθῇ τὸ πλῆθος διὰ τῆς χρήσεως τῆς βίας, ἀλλ' αἱ ἀναφύεσαι ἰδέαι συναπέρχονται μετὰ τοῦ πλήθους καὶ εἰς ἑτέρους κύκλους διαδίδονται· οἱ δὲ ὑπενεργήσαντες τὴν διαδήλωσιν ἀρχηγοὶ ἐκέρδησαν πολλὰς ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὅ, τι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπεδίωκον, καὶ ἐκτήσαντο δύναμιν, πρὸς τὴν τρέμουσιν ἐνίοτε οἱ κυβερνῶντες. Ἐν μεγάλαις πολιτείαις αἱ συναθροίσεις τῶν πολιτῶν ἀποτελοῦσι πάντοτε μικρὸν τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ μέρος, ἡ δὲ κυβέρνησις δυνάτῃ νὰ ἔχη τὰ μέσα πρὸς περιστολὴν αὐτῶν. Ἄλλ' ἐν μικραῖς πολιτείαις, μάλιστα δὲ ἐν δημοκρατίαις, αἱ συνελεύσεις τοῦ λαοῦ, ἐὰν ὡς πολυπληθεῖς καὶ μετὰ τῆς δεούσης διεύθυνωνται ἐνεργείας, δύνανται νὰ συγκεντρώσωσι δύναμιν ἱκανὴν νὰ ἀνατρέψῃ πᾶσαν πολιτικὴν τάξιν· διότι περιβεβλημένοι ἢ φητρίας τινὸς γνώμη τὸ κάλυμμα τῆς τοῦ λαοῦ βουλήσεως, τείνει νὰ σφραγισθῇ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν. Διὰ ταῦτα ἡ θεωρία αὕτη ἀποβίνει καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς δημοκρατίαις πρὸς τὴν πολιτικὴν τάξιν ἀσυμβίβαστος· διότι ὅπου συνάθροισις τις τοῦ λαοῦ δύνανται νὰ ἀποβλέψῃ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, ἐκεῖ ὀφίσταται οὐχὶ πολιτεία, ἀλλ' ἀναρχικὴ ὀχλοκρατία, οἷαν εἶδομεν πλειστάκις ἀναφανεῖσαν μετὰ τὸ 1830 ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλβετίας (α). Ὅθεν καὶ αὐταὶ αἱ δημοκρατικαὶ κυβερνήσεις εἰσὶν εἰς τὴν ἴδρυσιν μονίμων συλλόγων ἐναντιία (β).

Ἐν κρίσειμοις κειροῖς, ὅτε ἐξεργηγεμένα εἰσὶ τὰ τῶν φητριῶν πάθη, τὸ δὲ πλῆθος τελεῖ εὐδιάθετον νὰ ἐρεθισθῇ, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς συναθροίσεως, μὴ ὑποστηριζομένη ὑπὸ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνά-

(α) Bluntschli, allg. Staatsr. II, σελ. 535 ἑπ.

(β) Ἐν τῷ τῶν Ἰακωβίνων συλλόγῳ ὁ Ρεθεσπιέρος μετὰ τῶν συνεταιριστῶν τοῦ ἐποίει πάσας τὰς περὶ νόμων, περὶ διορισμῶν ὑπαλλήλων καὶ περὶ πολιτικῶν μέτρων προτάσεις του, καὶ μόνον ἀφοῦ προδιέθετο καὶ ἐγαλθάνιζε τὸ σφῆρον αὐτῆς πλῆθος, ἀπῆρχετο εἰς τὴν ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ ἠγόρευεν ἐν αὐτῇ.

μειω, ἐνδέχεται νὰ ἀποβῇ λίαν κινδυνώδης. Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ τῆς μεταρρυθμίσεως συμποσίου ἐν Παρισίοις ὑπῆρξεν ἡ ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ τῆς ῥήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις κατεκρήμνισε τῷ 1848 ἐν Γαλλίᾳ τὴν τε δυναστείαν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τὴν βασιλείαν αὐτὴν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ εὐρέθη πολλὰκις (α) ἡ κυβέρνησις εἰς δεινὴν θέσιν ἕνεκα τῶν πολυπληθῶν συναθροίσεων. Τῷ 1818 καὶ 1819 διεγερθέντων ζωνῶν πολιτικῶν παθῶν καὶ μεγάλων κοινωνικῶν διακρίσεων, τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι τοὺς πολίτας ἤθελεν ἀποβῆ δεινὸν κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς κοινωνίας ὅπλον, ἂν μὴ ἐλάμβανον αἱ Βουλαι τὸ προσωρινὸν τῆς περιστολῆς αὐτοῦ μέτρον· διότι πᾶσα συνάθροισις ἀπέληγε σχεδὸν πάντοτε εἰς ἀτραξιὰς καὶ στάσεις. Ὅθεν ὁ ψηφισθεὶς τῷ 1819 εἰδικὸς νόμος ἐπέτρεπε μὲν, ὡς καὶ πρότερον, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι πρὸς τὸ ὑπογράφειν ἀναφορὰς, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γείνη τοῦτο προηγουμένως γνωστὸν εἰς τὰς ἀρχάς, πρὸς δὲ νὰ ἀναγγελθῶσιν αἱ ἡμέρας καὶ ὥραι τῶν συναθροίσεων ἐξ ἡμέρας πρότερον. Ὅπως δὲ μακταιωθῶσιν αἱ ἐνεργεῖαι, δι' ὧν ταρχαποιοὶ τινες συνεκάλουν εἰς ἓν μυριάδας πολιτῶν, ὀρίσθη ὅτι αἱ συναθροίσεις (meetings) ἔπρεπε νὰ γίνωνται κατὰ συνοικίας· πᾶσα δὲ συγκειμένη ἐκ πλέον τῶν ἐκκαίδεκα χιλιάδων κατοίκων, ἔπρεπε νὰ διακριθῇ εἰς τμήματα· ἤτοι δὲ ἀπηγορευμένον νὰ φέρωσιν οἱ προσερχόμενοι στολὴν στρατιωτικὴν ἢ σημαίας· οἱ δὲ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν συνοικίαν καὶ παρερισκόμενοι ἐν ταῖς συναθροίσεσιν αὐτῆς ἐτιμωροῦντο διὰ χρηματικῆς ποινῆς· αὐστηρότεροι δὲ ποινὰ ἐπεβάλλοντο κατὰ τῶν μυστικῶν ἐταιριῶν. Ὁ νόμος οὗτος ἐπὶ πέντε μόνον ἔτη ἰσχυσε, διότι ἡ ἀναφανεῖσα τῷ 1824 μεγάλη εἰς τὸ ἐμπόριον εὐτυχία ἐπανήγαγε τὴν ἡσυ-

(α) Αἱ ἐπίφοβοι συναθροίσεις κυρίως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Γ' ἀνεφέρθησαν, ἤτοι τῷ 1765, 1768, 1779 καὶ 1780. Ἐκτετε δὲ ἰσχυματίσθησαν οἱ πολιτικοὶ συνεταιρισμοί. Ἀλλὰ καὶ τῷ 1787 καὶ 1788 μέχρι τοῦ 1799, ὡς ἐκ τῶν διαδοθειῶν ἀκράτων ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐγένοντο πολυπληθεῖς καὶ ἀπειλητικαὶ συναθροίσεις, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ μυστικῶν ἐταιριῶν, προτιθεμένων τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων. Καὶ τῷ 1815, 1816, 1818, καὶ 1819 ἡ ὑπερτίμησις τῶν σιτηρῶν καὶ ἄλλα ὡς ἐκ τῆς ἐπιγενομένης εἰρήνης ἐμπορικὰ δυστυχήματα ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς ἀπειλητικὰς τοῦ ἔθλου ἐπιδείξεις. Καὶ αἱ ἰδίαι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 ἀντήχησαν εἰς τὰ πνεύματα ἐν Ἀγγλίᾳ· ἀλλὰ καὶ νῦν, κατὰ αὐγούστον τοῦ 1866, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῆς Κάτω Βουλῆς ἀποβίψεως τοῦ περὶ ἐκλογῆς μεταρρυθμίσεως νομοσχεδίου, ἐγένετο πολυἀριθμὸς τις ἐν Λονδίῳ συνάθροισις, ἥτις μάλιστα καὶ εἰς καταστραφᾶς ἔδωκεν καὶ κτηρίων προέβη. Τὴν σήμερον κινεῖ τὴν ἐργατικὴν τάξιν τῆς Ἀγγλίας ὁ ἀναμορφωτὴς Βράιτ, ὅστις ἠπειλήσει τὴν κοινωνίαν, ἐπὶ θέλει περιέλθῃ τὸ Λονδίον ἐπὶ κεφαλῆς διακοσίων χιλιάδων ἱερατῶν· μέμφεται μὲν τὴν κυβέρνησιν διὰ τὰς ἀτελείας αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ προτεινόμενον παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων του μέτρον τοῦ νὰ παραδοθῇ ἡ ἐξουσία εἰς χεῖρας τῶν ἐργατικῶν τάξεων εἶναι ὅλος ἀναρχικὸν καὶ διαλυτικὸν τῆς κοινωνίας.

χίαν ἐν Ἀγγλίᾳ· ἀλλὰ καὶ μετέπειτα ἐτέθη κατὰ περιστάσεις τινὰς εἰς ἐνεργεῖαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι παλαιότατος ἀρχή, ὅτι οἱ παρευρεθέντες ἐν συναθροίσει τινὶ εἰσὶν ὑπόλογοι διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐκ στάσεως τινος ζημίαν (α). Καὶ ἐν Βελγίῳ, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις τελοῦσιν ἐντελῶς ὑποτεταγμέναι εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς νόμους.

Ἐν μικραῖς πόλεσιν, οἷα ἡ τῶν Ἀθηνῶν, ἐν αἷς πάντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι εἰσὶν ἀλλήλοισι γνωστοί, οὐδ' ὑπάρχει πολυπληθὴς τάξις πολιτῶν περισπωμένων ὑπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ μὴ δυναμένων νὰ διαφωτισθῶσι περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων διὰ τῶν ἐφημερίδων, δὲν βλέπομεν τὴν χρεῖαν οὐδὲ τὴν ὀφέλειαν ἐκ τῶν δημοσίων συναθροίσεων καὶ ἀγορεύσεων· δυνάμεθα δὲ μόνον νὰ ἐξαίρεσωμεν τὴν περιπτώσιν τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν καὶ τῆς ἐξελέξεως τῶν διατελεσάντων ἤδη βουλευτῶν, ὅτε δύνανται νὰ γείνωσι καὶ ἐκλογικοὶ σύλλογοι (β). Προσθετέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι παρ' ἡμῖν δὲν διαίρουσιν οὔτε τοὺς κομματάρχας οὔτε τοὺς πολίτας ἀντίθετοι πολιτικαὶ ἰδέαι, αἵτινες μόναι προκαλοῦσι συζητήσεις καὶ ἀντιρρήσεις θεωρητικὰς. Ὅθεν αἱ δημοσίου ἀγορεύσεις, ὡς νῦν ἔχουσι τὰ καθ' ἡμᾶς, οὐδένα σπουδαῖον τῇ πατρίδι θηρεύουσι σκοπὸν, οὐδὲ προωινίζονται πρακτικῶν τι νόμιμον ἀποτέλεσμα, τοῦ τύπου παρέχοντος ἱκανὸν ὄργανον, ὅπως ἐξελέγγωνται ἡ ἀπιστία ἢ ἡ ἀνικανότης τῶν τῆς πολιτείας καὶ τῶν δήμων λειτουργῶν.

Τοῦ ἄρθρου 10 λέγοντος, ὅτι οἱ Ἕλλητες ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, ἔπεται ὅτι οἱ ἀλλοδαποὶ δὲν δικαιοῦνται νὰ συνέρχωνται δημοσίᾳ μετ' ἀλλήλων, ἢ μετὰ Ἑλλήνων καὶ βουλευόμενοι περὶ πολιτικῶν πραγμάτων. Ὅθεν ἡ ἀστυνομία δύνανται ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς ἀλλοδαπὸν νὰ ἀγορεύτῃ ἐν ὑπαίθρῳ.

Β'.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ δικαίουματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι (γ). Ἐννοοῦμεν φυσικῶς τὴν χρεῖαν τοῦ νὰ συνέρχωνται ἐκτάκτως καὶ συνδιασκεπτόνται περὶ πολιτικῶν πραγμάτων πολῖται μὴδὲ πρὸς ἀλλήλους δι' ὀρισμένης σχέσεως συνδεδεμένοι, καθ' ἃ διελάβομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις. Διαφέρει ὅμως τούτου οὐσιωδῶς τὸ δικαίωμα τοῦ ἄνευ γνώσεως καὶ ἐγκρίσεως τῆς ἀρχῆς συνεταιρίζεσθαι, ἤτοι τοῦ ἱδρύειν ἐταιρίας ἢ συλλόγους

(α) Bluntschli αὐτ. σελ. 541.

(β) Ἐν Πρωσίᾳ οἱ ἐκλογικοὶ συνεταιρισμοὶ δύνανται κατ' ἐξίρεσιν καὶ νὰ συνεννοῦνται πρὸς ἀλλήλους.

(γ) Περὶ οὗ διαλαμβάνει τὸ 11 ἄρθρον τοῦ συντάγματος τὰ ἑξῆς· «Οἱ Ἕλλητες ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, οἵτινες ὅμως οὐδέποτε δύνανται νὰ ὑπαγάγωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς προηγουμένην τῆς κυβερνήσεως εἰδίαν.»

πολιτικὸν ἢ θρησκευτικὸν σκοπὸν ἔχοντας. Ἐν τούτῳ δὲ συνίσταται ἡ σημασία τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐλευθέρως συνεταίριζεσθαι, ὅτι δικαιούνται οἱ πολῖται νὰ συνάπτωσιν ἑταιρίαν χάριν πολιτικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ ἀντικειμένου καὶ νὰ ἐνεργῶσι τὰ κατ' αὐτὴν παρὰ τὴν θέλησιν τῆς κυβερνήσεως, μὴ ἐχοῦσης ἄλλο δικαίωμα ἢ νὰ καταδιώξῃ τὰ μέλη αὐτῆς ἀφοῦ διαπράξωσι τι κολάσιμον· διότι ἐπὶ ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἀντικειμένων οὐδεμία πεπολιτισμένη πολιτεία ὑποτίθεται ἐνδιαφερομένη νὰ ἀρνηθῇ τὴν πρὸς ἴδρυσιν ἑταιριῶν ἄδειαν, τοῦ συνεταίρισμοῦ ὄντος τοῦ γονιμωτέρου τρόπου εἰς ἀνάπτυξιν καὶ αὐξήσιν τῆς ἐνεργείας, τῆς δυνάμεως καὶ τῆς παραγωγῆς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀποτελοῦντος συνάμα τὴν βάσιν αὐτῆς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Ἐρωτῶμεν νῦν ἀνεφάνη ἄρα γε ἄχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν τοιαύτη τις κοινωνικὴ χρῆσις, ἡ ἐνυπῆρχε κἂν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἡ ἀξίωσις τοῦ νὰ συνέρχωνται ὠρισμένα καὶ γνωστὰ πρὸς ἄλληλα πρόσωπα, ἐν τακταῖς ἡμέραις καὶ ὠραῖς, ἵνα βουλευῶνται, ἐν ἀγνοίᾳ ἢ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς κυβερνήσεως, πῶς νὰ πείσωσι τὸν λαὸν νὰ καταργήσῃ λ. χ. τὸ καθεστὼς πολίτευμα ἢ νὰ μετατρέψῃ αὐτὸ εἰς δημοκρατικὸν ἢ δεσποτικὸν, ἢ πῶς ν' ἀνασκευάσωσι τὰ δόγματα τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας καὶ ν' ἀνακηρύξωσιν ὅλως νέαν; Τίς γνήσιος Ἕλλην συνέλαβέ ποτε τὴν ἰδέαν, ὅτι τοιαῦται ἑταιρίαι δύνανται ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐνασκουῖσαι ἀπόλυτον τοῦ ἀνθρώπου δικαίωμα, νὰ ἀναθέσωσιν εἰς ἐπιτρόπους τῶν, οἷον ἱεραποστόλους, τὸ ἔργον τοῦ νὰ στήσωσιν ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ τὰ θρανία τῶν, ἀπ' αὐτῶν δὲ νὰ καταπολεμῶσι πικρῆμῳ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ δόγμα ἢ πολιτικὸν σύστημα, καταδικώμενοι μόνον ποινικῶς ἐὰν μετὰ τὴν δημοσίαν αὐτῶν ἀγόρευσιν ἐπέλθῃ βλάβη τις κοινωνικῇ; Αἱ ἐρωτήσεις αὐταὶ εἰσι σαφεῖς καὶ ἀλληλένδετοι, καθόσον τότε μόνον κατανοεῖται ἀληθῶς τὸ σπουδαῖον τοῦ φοβεροῦ τούτου δικαιώματος, ὡς λ. χ. ἐν Βελγίῳ καὶ ἐν βορείῳ Ἀμερικῇ.

Μὴ ἐννοοῦντες ἐν Ἑλλάδι οὔτε τὸ ἀκίνδυνον τῆς πλήρους τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἑταιριῶν ἐλευθερίας, ἀπεφάνθημεν ἐν τε τῇ ἐπιτροπῇ, τῇ πρὸς σύνταξιν τοῦ σχεδίου τοῦ συντάγματος, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Συνελεύσει, περὶ παντελοῦς ἀπαλείψεως τοῦ ἄρθρου τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπερ ληφθὲν ἐκ τοῦ δικαιοῦ συντάγματος, ἔφερον ὡς ἐξῆς· «Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταίριζεσθαι ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως πρὸς πάντα σκοπὸν ὑπὸ τοῦ νόμου μὴ ἀπαγορευόμενον· συνεταίρισμός τις ὁμοῦ δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ διοικητικῶς, ἀλλὰ μόνον διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως.» Κατὰ τὸ ἄρθρον

τοῦτο τῆς ἐπιτροπῆς, ἠδύνατο νὰ ἰδρυθῇ ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως συνεταίρισμός ἐπὶ παντὸς ἀντικειμένου, ἢ δὲ κυβερνήσεως δὲν εἶχεν ἄλλο δικαίωμα ἢ νὰ ζητήσῃ τὴν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως διάλυσιν ἐκείνου τοῦ συνεταίρισμοῦ, οὗ ὁ σκοπὸς ἀπηγορεύετο ὑπὸ τοῦ νόμου. Τὸ ζήτημα ὁμοῦ εἶναι, ἂν συμφέρει νὰ δύνανται πολλοὶ ὁμοῦ, ἄνευ γνώσεως καὶ ἐγκρίσεως τῆς πολιτείας, νὰ ἐπιδιώκωσιν αὐτοβούλως πολιτικὸν τινα ἢ θρησκευτικὸν σκοπὸν, μηδένα ἄλλον χαλινὸν ἔχοντες ἢ δικαστικὴν ἀπόφασιν, κηρύττουσαν αὐτοὺς ἐνόχους. Ἡ πρόσοψις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς κυρίους Καλλιγῆν καὶ Κόκκινον νὰ καταδείξωσιν ἐν τῇ Συνελεύσει τὰ ἐπιφοβα καὶ ὀλέθρια τῶν πολιτικῶν συνεταίρισμῶν ἀποτελέσματα. Καὶ ὄντως τὸ συνεταίριζεσθαι ἐνυπάρχει μὲν ἐν τῇ κοινωνικότητι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν τῇ ἀνάγκῃ τῆς λογικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως· ἀλλ' ἀφοῦ ἕκαστος ἀνθρώπος ὑπεβλήθη ἤδη εἰς τοὺς δεσμοὺς μιᾶς τινος πολιτείας, μόνον διὰ τῶν τακτικῶν αὐτῆς ὀργάνων ἢ κατ' ὠρισμένας ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος περιπτώσεις δύναται νὰ ἐπιδρῇ ἐπ' αὐτῆς ὀργανικῶς τῇ συμπράξει καὶ ἄλλων. Τὸ ἄτομον δικαιούται μὲν ν' ἀναζητῇ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάπτυξιν ἐν τῇ αὐτοβελήτῳ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ τὰ συνεργαζόμενα πολλὰ ἄτομα οὐδὲν πρέπει νὰ πράττωσιν ἄνευ γνώσεως καὶ ἐγκρίσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὅφ' ἦν διατελοῦσι· διότι ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ συμπράξει πάντων εὔρηται, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ πείσει τῶν πολλῶν ὑπὸ τῶν ὀλίγων, οὐδὲ ἐν τῇ τῶν παθῶν ἐξάψει, ἢν πολλάκις διαγείρουσιν οἱ ὀχλαγωγοί. Εἶναι ἀληθές, ὅτι, κατ' ἄρρητον, οὐδὲν ἄλλο μέσον ὑπάρχει συντελεστικώτερον εἰς αὐξήσιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου παρὰ τὸν συνεταίρισμόν, διὰ τοῦτο ὁμοῦ ὁ συνεταίρισμός ἀποβαίνει τὸ ἰσχυρότερον οὐ μόνον ἐπ' ἀγαθῶ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῶ ἐλατήριον. Αἱ αὐτοῦ λαμβάνουσι πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, τῶν ἐξικονιζόντων τὴν τοῦ πολιτικοῦ σώματος βούλησιν· διότι πανταχοῦ χάριν ἐνασκήσεως τῆς ἐξουσίας ὡς συνεταῖροι. Ἐὰν ὁμοῦ τὸ ἀτομικὸν τοῦ συνεταίριζεσθαι δικαίωμα ἀναγνωρισθῇ ἐν πολιτείᾳ τινὶ ὡς ἀπόλυτον, ὑπάρχει φόβος ὅτι θέλουσι σχηματισθῇ ἑταιρίας ἀντιπράττουσαι κατὰ τῆς ὀργανισμένης ἐξουσίας καὶ οὕτως ἰσχυραὶ, ὥστε νὰ καταρξῶσιν αὐτῆς ἢ καὶ ν' ἀνατρέψωσι τὴν δημοσίαν τάξιν (α).

Αἱ σκέψεις αὗται, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων προκύπτουσαι, ἐπιβεβαιοῦνται ἐντελῶς ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Τί ἄλλο ἦν ἡ κληθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ ligue, ἢ ἐκτενῆς τις καὶ ἰσχυρὸς ἀντιπολιτευομένων συνεταίρισμός, ὁ λίαν ἐπιφοβὸς τῇ βασιλείᾳ καταστάς καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον πρὸς τὰς δυνάμεις

(α) Serrigny, αὐτ. σελ. 478.

τῆς πολιτείας ἀνταγωνισθεῖς; Τί ἄλλο ἦσαν οἱ τοῦ λαοῦ σύλλογοι (clubs), οἱ κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἰδρυθέντες, ἢ ὀργανισμένη ἀντιπολιτεύσις, ἢ τι ἐμάχετο κατὰ τῶν ὑφισταμένων θεσμῶν καὶ ἐπειρᾶτο νὰ ἐξασθενίσῃ ἢ ἀνατρέψῃ αὐτούς; Ἐντεῦθεν τὰ ὑπενεργηθέντα κατὰ τὴν 31 Μαΐου 1793 ὑπὸ τῶν συλλόγων τῶν Ἰακωβίνων καὶ Κορδελιέρων τῇ συμπράξει τῆς τῶν Παρισίων Κοινότητος, κατὰ τῆς πλειονότητος τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως· ἐντεῦθεν καὶ αἱ διὰ τῆς βίας συμπλοκαὶ κατὰ τὴν 9 Θερμιδώρου τοῦ δευτέρου ἔτους καὶ τὰς 12 καὶ Γερμινάλου καὶ 4 Πρεμιάλου τοῦ τρίτου ἔτους, κατ' ἄρρητον ὁμοῦ κατὰ τὴν πολιτεία, ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως, κατὰ τῶν ἐγερθέντων ἐκτὸς τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας συνεταίρισμῶν; Ταῦτα δ' ἐξηγοῦσι καὶ διατὶ κατ' ὅλους τοὺς κειροὺς· ἐφάνησαν οἱ πολιτικοὶ σύλλογοι ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀντιπολιτεύσεων καὶ πολεμουμένοι ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων. Ὁ πολιτικὸς συνεταίρισμός μετὰ τὴν ἐλευθερωτικὴν, εἶναι τὸ ἰσχυρότερον, ἄρα καὶ μᾶλλον κινδυνώδες μέσον ἀντιδράσεως πολιτικῆς ἢ ἀναμορφώσεως κοινωνικῆς. Ὅπως ἐπὶ τοῦ τύπου, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν συνεταίρισμῶν, διὰ τὸ ἀκροφαλὲς τῆς ἀκωλύτου αὐτοῦ ἐνεργείας, ἐμφανίζεται τὸ ζήτημα, ἂν πρέπει νὰ κολάζεται διὰ προληπτικῶν μέτρων ἢ μόνον διὰ κατασταλτικῶν, κατ' ἄρρητον κατατῆρῃ ἢ ἀναγκαιῶν τινῶν μέτρων χρῆσις δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ, κατ' ὅσον ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία ἄνευ ὀρίων δὲν εἶναι ἐλευθερία, ὡς ἀπεναντιομένη εἰς τὴν γενικὴν ἐλευθερίαν.

Ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1791 ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ συνεταίριζεσθαι, περὶ ἧς προέβλεπε ὁ ἀπὸ 13—19 Νοεμβρίου 1791 νόμος, ἐπέτρεψε μόνον «τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι τοὺς πολῖτας ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως καὶ ὑποτάσσασθαι εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς νόμους. Οὐχ ἤττον ἐξηκολούθουν ἐνεργοῦντες οἱ πολιτικοὶ σύλλογοι· καὶ ἠναγκάσθη μὲν ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις νὰ ψηφίσῃ διατάξεις περὶ καταστολῆς τῶν παρεκτροπῶν αὐτῶν, ἀφ' ἀφοῦ, τῇ συνδρομῇ τῶν συλλόγων, κατὰ τὴν 31 Μαΐου 1793 τῶν Γερμιδιῶν, ἠθέλησαν νὰ μεταχειρισθῶσι τοὺς συλλόγους ὡς μοχλοὺς, ὅπως ὑποτρέψωσι τὸν ἐπαναστατικὸν παροξυσμὸν καὶ καταβάλωσι πᾶσας τὰς ἀντιστάσεις. Τὰ ἐπισημότερα τῶν συλλόγων μέλη εἰσεχώρησαν εἰς τὰς ὀργανισμένας πολιτικὰς ἐξουσίας καὶ ἐγένοντο ὄργανα καὶ εἰρήσματα τῆς κυβερνήσεως, ἢτις συνεκεντρώθη τότε ἐν ταῖς τῆς Συμβατικῆς Ἐπιτροπῆς (Comités). Ὁ Δαντὼν καὶ ὁ Ροβεστέρος ἠρῶντο τὰς ἐκυτῶν δυνάμεις ἐκ τῶν συλλόγων τῶν

Κορδελιέρων καὶ τῶν Ἰακωβίνων. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ ψηφισθεῖσαι τότε αὐστηραὶ ποιναὶ κατὰ παντὸς, ὅστις ἤθελε πειραθῆ νὰ διαλύσῃ τοὺς πολιτικοὺς συλλόγους· ἐντεῦθεν καὶ τὸ ψήφισμα περὶ ἐπισκοπήσεως καὶ καταγγελίας τῶν ἀπίστων ὑπαλλήλων πρὸς τὴν τῆς Δημοσίας Σωτηρίας Ἐπιτροπὴν. Ἡ πτώσις ὁμοῦ τοῦ Ροβεσπέρου, γενομένη κατὰ τὴν 9 Θερμιδώρου τοῦ δευτέρου ἔτους, ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τῶν συλλόγων, ὧν τὰ μέλη ἐξέβληθησαν ἤδη μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Μετ' οὐ πολὺ δὲ, ἦτοι κατὰ τὴν 16 Ὀκτωβρίου 1794, ἀπηγορεύθη πᾶσα συνεννόησις καὶ ἀλληλογραφία πολιτικῶν ἑταιριῶν πρὸς ἀλλήλας· αἱ δὲ ἀποτυχοῦσαι στάσεις κατὰ τὴν 4 Πρεμιάλου τοῦ τρίτου ἔτους ἐπήνεγκον τὴν διάλυσιν τῶν συλλόγων καὶ ἄλλων τοῦ λαοῦ συναθροίσεων· τὸ δὲ σύνταγμα τοῦ τρίτου ἔτους δὲν ἐπέτρεψεν εἰς συναθροίσεις πολιτῶν νὰ προσαγορεύωνται ἑταιρίαι τοῦ λαοῦ, νὰ ἀνταποκρίνωνται μετ' ἄλλων συναθροίσεων καὶ νὰ ποιῶσι συνεδριάσεις δημοσίας. Τέλος, τὸ 37 ἄρθρον τοῦ νόμου τῆς 19 Φρουκτιδώρου τοῦ πέμπτου ἔτους διέταξεν, «ὅτι πᾶσα ἰδιαιτέρη ἑταιρία, καταγινόμενη εἰς ζητήματα πολιτικὰ καὶ πρεσβύουσα ἀρχῆς ἐναντίας εἰς τὸ σύνταγμα, θέλει κλεισθῇ (α).

Περὶ τῶν ἐπειτα γενομένων ἐν Γαλλίᾳ διελάβομεν πραγματευθέντες περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι· σημειοῦμεν δ' ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ Συνέλευσις τοῦ 1848 ἠναγκάσθη νὰ διδάξῃ ἔντονα κατὰ τῶν πολιτικῶν συλλόγων μέτρα, διότι ἐπανελήθησαν καὶ τότε αἱ ἄλλοτε σκεναί· ὁ ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1849 κατασταλαστικὸς νόμος εἶχε μὲν ψηφισθῆ δι' ἐν ἔτος, ἀλλὰ παρετάθη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ δι' ἐτέρου νόμου τῆς 6 Ἰουνίου ἐπὶ ἐν ἄλλο ἔτος. Κατ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκουμεν, ἐκ τῶν μοναρχικῶν συνταγμάτων μόνον τὸ βελγικὸν λέγει ἀπολύτως ἐν 19 ἄρθρῳ οἱ Βέλγοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταίριζεσθαι καὶ εἰς οὐδὲν προληπτικὸν ὑπόκεινται μέτρον.» Μὴ λησμονήσωμεν δὲ, ὅτι κατὰ τὰ ἄρθρα 14 καὶ 15 τοῦ βελγικοῦ συντάγματος, οὐδ' ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ἢ διδασκαλικῆς ἐλευθερίας μέτρον τι ἐπιτρέπεται προληπτικόν· ἐξ οὗ καὶ οἱ θρησκευτικοὶ σύλλογοι τῶν μοναχῶν καὶ τῆς προπαγένδας, οἱ διατηροῦντες εἰς σφαδασμὸν τὰ πνεύματα καὶ ὑποτρέφοντες τὰς πολιτικὰς διαιρέσεις ἐν Βελγίῳ. Περὶ Ἀγγλίας διελάβομεν ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις· προσθέτομεν δὲ, ὅτι ἐν τῇ χώρα ταύτῃ τὰ περὶ συνεταίρισμῶν κανονίζονται ὑπὸ τοῦ ἐκδοθέντος νόμου κατὰ τὸ τριακοστὸν ἑννατον ἔτος τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Γ', κατ' ὅν τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ συνεδριάξῃ ἑταιρία ἐν τόπῳ τινὶ δίδουσι δύο εἰρηνοδί-

(α) Serrigny, αὐτ. σελ. 481 ἐπ.

κας, δυνάμενοι καὶ νὰ ἀνακαλέσωσιν αὐτὴν κηρύττεται δὲ ἀνυπόχρεως καὶ ἄκυρος πᾶσα δι' ὄρκου δεδομένη εἰς ἕταρίαν ὑπόσχεσις καὶ ἀπαγορεύεται πᾶσα μυστικὴ ἑταιρεία καὶ πᾶσα ἀνταπόκρισις συνεταιρισμῶν καὶ γενικὴ αὐτῶν συνάθροισις. Ἐν Ἀγγλίᾳ πᾶσα πλειόνων τῶν τριῶν προσώπων συνάθροισις, ἢ διδουσα ὑπόνοιαν διαταράξεως τῆς δημοσίας τάξεως, ἀπαγορεύεται ὡς ἀθέμητος καὶ τιμωρητέα. Δύο εἰρηνοδίκαι συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ Σερῖφ, ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, δύνανται νὰ διαλύσωσι παραχοῆμα πᾶσαν στασιαστικὴν συνάθροισιν (α). Ἐὰν οἱ θορυβοῦντες δὲν ἀποσυρθῶσιν ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀναγνώσεως τοῦ Riot act (β) ὑπὸ τινος εἰρηνοδίκου, γίνεται χρῆσις τῆς ὕλικῆς βίας καὶ συλλαμβάνονται οἱ ἀντιστάμενοι.

Ἐν τῇ βορείᾳ Ἀμερικῇ οἱ συνεταιρισμοὶ εἰσὶν ἐλεύθεροι. Κατὰ δὲ τὸ σύνταγμα τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας, «οἱ πολῖται ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ πραγματικῶν συλλόγων, καθ' ὅσον οὗτοι οὔτε ἐν τῷ ἔκτυπῳ σκοπῷ, οὔτε ἕνεκα τῶν πρὸς τοῦτο ὀρισμένων μέσων, εἰσὶν ἔκνομοι καὶ τῇ πολιτείᾳ κινδυνώδεις· ἐν περιπτώσει καταχρήσεως τοῦ δικαίωματος τοῦτου ἐκδίδει τὰς ἀναγκαίαις διαταγὰς ἢ νομοθετικὴ τῶν Καντονίων ἐξουσία.» Κατὰ δὲ τὰ Αὐστριακὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ 1849, «οἱ Αὐστριακοὶ ὑπήκοοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συναθροίζεσθαι καὶ τοῦ ποιεῖν συλλόγους, καθ' ὅσον ὁ σκοπὸς, τὰ μέσα καὶ ὁ τρόπος τῆς συνελεύσεως ἢ συναθροίσεως δὲν εἶναι οὔτε ἔκνομα οὔτε τῇ πολιτείᾳ κινδυνώδη ἢ ἐνάσκησις τοῦ δικαίωματος τοῦτου, ὡς καὶ οἱ ὅροι, ὑφ' οὗς δύνανται ἑταιρικὰ δικαιώματα νὰ ἀποκτώνται, ἐνασκῶνται ἢ ἀπόλλυνται, ὀρίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου.» Τὸ δὲ Πρωσικὸν σύνταγμα φέρει, «ὅτι πάντες οἱ Πρωσσοὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι εἰς ἑταιρίας πρὸς τοιοῦτους σκοποὺς, οἵτινες δὲν ἀντίκεινται εἰς τοὺς ποινικοὺς νόμους· ὁ νόμος κανονίζει ἰδιαιτέρως, χάριν διατηρήσεως τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, τὴν τοῦ δικαίωματος ἐνάσκησιν· οἱ πολιτικοὶ σύλλογοι δύνανται νὰ ἦναι ὑποτεταγμένοι εἰς περιορισμὸν ἢ προσωρινὰς ἀπαγορεύσεις διὰ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς νομοθεσίας.»

(α) Fischel la constitution d'Angleterre, I, σελ. 177 ἐπ.

(β) Περὶ οὗ ἔρα ἐν 67 ἄρθρῳ. Καὶ ὁ γαλλικὸς νόμος τῆς 10 Ἀπριλίου 1831 ὀρίζει τὰς ἀρχάς, αἵτινες δικαιούνται νὰ διαλύσωσι τὰς συναθροίσεις, ἀλλὰ μόνον μετὰ τρεῖς προσκλήσεις, ὡν ἐκάστοτε προηγείται κρότος τυμπάνων, δύνανται νὰ ποιήσωσι χρῆσιν τῆς βίας. Οἱ μὴ ὑπακούσαντες εἰς τὴν πρώτην πρόσκλησιν τιμωροῦνται διὰ πταισματοῦ ποινῶν, οἱ δὲ μὴ ὑπακούσαντες οὐδὲ εἰς τὴν δευτέραν τιμωροῦνται δι' ἐπανορθωτικῶν ποινῶν καὶ, ἂν ἡ συνάθροισις ἔχει πολιτικὸν χαρακτήρα, δύνανται καὶ νὰ στερηθῶσιν ἐπὶ τρία ἔτη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι, τοῦ λαμβάνειν δημοσίαν θέσιν, τοῦ ὀπλοφορεῖν, κτλ. Περὶ Ἑλλάδος ἔρα ἐν 10 ἄρθρῳ.

Πλὴν τῶν παρ' ἀπάντων ἀποδοκιμαζομένων ὡς ἀθεμιτῶν μυστικῶν ἑταιριῶν, ὧν σκοπὸς ἐστὶ μᾶλλον νὰ πραγματοποιήσωσιν ὅ,τι ἔχουσι ἤδη προπορασίσει, ἢ νὰ διαφωτίσωσι τὰ ἔκτυπῶν μέλη περὶ τοῦ πρακτικοῦ διὰ δημοσίας συζητήσεως, ὁ συνήθης τρόπος τῆς ἐξωτερικῆς τῶν πολιτικῶν συνεταιρισμῶν ἐμφανίσεως εἶναι οἱ καλούμενοι πολιτικοὶ σύλλογοι (clubs). Τὰ πλεῖστα μέρη τῶν συλλόγων τούτων εἰσὶ συνήθως πρόσωπα καλῆ τῆ πίστει θηρεύοντα διὰ τῶν συζητήσεων κοινωνικὴν τινὰ ἰδέαν· ἀλλὰ τὰ κυριώτερα πρόσωπα, τὰ παρασκευάζοντα τὴν τοῦ συλλόγου ἴδρυσιν καὶ φροντίζοντα περὶ τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ καὶ αὐξήσεως τῶν μελῶν μου ἀνήκουσι πάντοτε εἰς μυστικὴν μερίδος τινὸς ἑταιρίαν· αὐτὰ ὀρίζουσι καὶ τοὺς ῥήτορας, τὴν μᾶλλον εἰς τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἀποτεινομένους ἢ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Ὅθεν καὶ ἐν καιροῖς μεγάλων διχοστασιῶν καὶ ἐξάψεως τῶν πνευμάτων οἱ σύλλογοι οὗτοι δύνανται νὰ τραπῶσιν εἰς ὑφαιστίου κρατήρας, ἐπαπειλοῦντας καταστροφήν. Κατὰ μείζονα δὲ λόγον εἰσὶν ἐπίφοδοι καὶ διαλυτέοι οἱ σύλλογοι ὅπου ὑπάρχοντες ἰδρυμένοι ἐν διαφόροις πόλεσι, συνέχονται μετὰ κεντρικῆς τινος ἀρχῆς· εἰκονίζοντες οὕτω κράτος ἐκ κράτος. Καὶ ὁ δημοκρατικὸς Βασιγκτῶν, διὰ δύο αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου 1786 καὶ 26 Αὐγούστου 1794, μετὰ πολλῆς ἀποφρίσεως πικρίας κατὰ τῶν πολιτικῶν συλλόγων, ἔτε δὴ γινομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀργάνων φιλοδόξων φατριαστῶν, ζητούντων νὰ διασειώσωσι τὴν καθιστώσαν πολιτικὴν τάξιν. Καὶ τῷ ὄντι ἐν περιπτώσει δεινοῦ τινος δυστυχήματος, ἐκτάκτου συμβάντος ἢ βουλευτικῆς ἐκλογῆς αἱ ἑκτακτοὶ συναθροίσεις (meetings), καὶ οὐχὶ αἱ ἑταιρίαι καὶ οἱ σύλλογοι, δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν ἐνίοτε ὡς ἀλξικέρκωνοι πρὸς διασκέδασιν τῶν πολιτικῶν παθῶν καὶ ἐκδήλωσιν τῆς ἀληθινῆς κοινῆς γνώμης.

Καὶ περὶ θρησκευτικῶν ἀντικειμένων συλλόγων ὑπάγονται εἰς τὴν τῶν πολιτικῶν συλλόγων κατηγορίαν χρήζοντες καὶ αὐτοὶ τῆς ἰδιαζούσης παρὰ τῆς πολιτείας ἐποπτείας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ὑπάρχει ἐπικρατοῦσα θρησκεία, οὐδ' ἐπιτρέπεται ἢ πολεμικὴ πρὸς ἀλλήλους συζήτησις τῶν ὀπαδῶν τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκῶν ἀλλ' ἕνεκα τῆς καθιερωθείσης ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, αἱ κυβερνήσεις δὲν πρέπει νὰ θέτωσι νομοθετικοὺς περιορισμοὺς καὶ προσωρινὰς ἀπαγορεύσεις εἰς τοὺς ναοὺς θρησκευτικῶν συλλόγων, ἀρκεῖ ὅτι, ἐν ὅσῳ δὲν ἀποκτήσωσι διὰ νόμου δικαιώματα, δὲν δύνανται νὰ ἐνεργῶσιν ἐξωτερικῶς, μὴ προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας· ἀλλὰ κατ' οἶκον δύνανται πάντοτε νὰ ὑφίστανται. Ἐνταῦθα δεόν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι καὶ αἱ ἀνατρεπτικαὶ τῆς κοινωνίας αἱρέσεις τῶν κοινω-

λόγων καὶ κοινοκτημονιστῶν Ὅθεν, Σενσιμῶν, Φουριε, Καθε, καὶ ἄλλων, αἱ συνταραζάσκει μετὰ τὸ 1830 τὴν Γαλλίαν καὶ διαδοθεῖσαι καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν δυτικὴν Γερμανίαν, ἰσχυρὸν σύμμαχον καὶ βῆθρον ἔσχον τὸν συνεταιρισμὸν.

Ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦδε εἰρημένων συνάγεται, ὅτι τῶν πολιτικῶν συλλόγων, ὧν ὁ σκοπὸς καὶ τὰ μέσα ἀπαγορεύονται ὑπὸ τῆς ποινικῆς νομοθεσίας ἢ τεινουςιν εἰς ἀνατροπὴν τῶν καθεστῶτων, δικαιούται ἢ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἢτοι ὁ νόμος, νὰ ἐπιτρέψῃ οὐ μόνον δικαστικῶς, ἀλλὰ καὶ διοικητικῶς τὴν διάλυσιν, διότι ἢ ὑπαρξὶς αὐτῶν δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ μεγαλείου ὀργανισμένου συλλόγου τοῦ ἔθνους, ὃ ἐστὶν αὐτῆς τῆς πολιτείας. Πρὸ πάντων τίνα δικαιολογίαν δύνανται νὰ ἔχωσι δημοκρατικοὶ σύλλογοι ἐν μοναρχίᾳ, ἢ μοναρχικοὶ σύλλογοι ἐν δημοκρατίᾳ, οἱ σύλλογοι ποδὲς ἐπικράτησιν τῆς κοινοκτημοσύνης;

Μετὰ μικρὰς συζητήσεως ἐν τῇ Συνελεύσει, ἐψηφίσθη τὸ νῦν 11 ἄρθρον, κατὰ πρότασιν τοῦ κ. Σαράβα (α). Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο, τὸ μὴ ἔχον τὴν περικλοπὴν τοῦ βελγικοῦ συντάγματος «ὅτι εἰς οὐδὲν προληπτικὸν μέτρον ὑπόκειται,» δὲν εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἀπόλυτον, Τουναντίον τὸ ἡμέτερον ἄρθρον λέγει, «ἐν τῷ συναθροίζεσθαι οἱ Ἕλληνας πρέπει νὰ τηρῶσι τοὺς νόμους τοῦ κράτους.» Ἡ καὶ τοι ἐγκρύπτοντα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῷ βῆθει συνεταιρισμῶν τῶν θεμελιωτῶν αὐτοῦ, εἶναι πᾶς τις δεκτὸς, δύναται νὰ ἀνεχθῆ ἢ κυβερνησις, ἐν ἡρέμῳ τῶν πραγμάτων καταστάσει ὅταν τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἐξομολογοῦσα αὐτὸν πρὸς τὰς κατὰ τὸ 10 ἄρθρον συναθροίσεις· διὸ καὶ αἱ ἀναφορὰ τῶν συλλόγων δὲν πρέπει νὰ γίνωνται δεκταὶ ὡς ἐξ ἠθικοῦ προσώπου πηγάζουσαι, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς φέρουσαι ὑπογραφὰς ὀρισμένων ἀτόμων.

Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας τοῦ καταστέλλειν καὶ ἐπιτηρεῖν τοὺς πολιτικοὺς συλλόγους (clubs) (β) δὲν πρέπει νὰ προχωρῆ μέχρι τοῦ νὰ διακωλύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πολιτικῶν μερίδων καὶ τὴν τάσιν τῶν πολιτῶν εἰς βελτίωσιν καὶ ἀναμόρφωσιν τῶν θεσμῶν καὶ τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας. Τὰ ἐκ τοῦ συνεταιρισμοῦ πλεονεκτήματα, ἐξεταζομένου ὑπὸ γενικὴν ἐποψιν ἐπαναλαμβάνο-

(α) Ὁρα συζητήσεως ἐν ἐπιθ. ἐφημ. τῆς Συνελεύσεως. σ', σελ. 107—126 καὶ 147—148.

(β) Ἡ λέξις club εἰλήθη ἐν τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ ἐκ τῆς Ἀγγλίας, σημαίνουσα ἀρχικῶς ὅ,τι καὶ τὰ cercles τῆς Γαλλίας καὶ τὰ casinos τῆς Γερμανίας, ἢτοι χάριν ἀναψυχῆς καὶ τέρψεως συλλόγους, εἰς οὗς συνήθως δὲν γίνονται δεκτὰ νέα μέλη, εἰμὴ διὰ ψηφοφορίας τῶν ὑπαρχόντων. Ἀλλ' ἐν Γαλλίᾳ, καὶ γενικώτερον νῦν ἐν Εὐρώπῃ, clubs λέγονται οἱ πολιτικοὶ σύλλογοι.

μεν ὅτι εἶναι ἀνατίρητα. Ὁ συνεταιρισμὸς ἐρεῖδεται ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐμπνεούσης αὐτῷ ὡς ἀκάθεκτον χρεῖον καὶ ὡς ἀπόλυτον ὄρον τῆς ὑπάρξεως, τελειώσεως καὶ εὐδαιμονίας αὐτοῦ τὴν εὐτυχὴ ἀνάγκην νὰ τελεθῆ ἡνωμένος μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ, νὰ προσθέτῃ τὴν ἰδίαν ἐνεργητικότητά εἰς τὴν τῶν ἄλλων καὶ ν' ἀνταλλάσῃ μετ' αὐτῶν τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθητάματα αὐτοῦ. Ὅθεν καθῆκον τῆς πολιτείας εἶναι νὰ ἀφίηθαι ἐλευθέρους τοὺς μὴ ἀνταγωνιζομένους πρὸς τὴν ὕλικὴν ἢ ἠθικὴν αὐτῆς ὑπαρξὶν συνεταιρισμοὺς, μάλιστα δὲ καὶ νὰ ὑποβοηθῆ αὐτοὺς διὰ παντὸς τρόπου. Εἰς αὐτοὺς ἐφέλλεται ἢ διὰ τῶν σιδηροδρόμων, τῶν ἀτμοκινήτων καὶ τῶν τηλεγράφων ἀναπτύχθεισα κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐκπληκτικὴ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν συγκοινωνία. Ὅπόσον δὲν προήχθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ περὶ καταρτήσεως τῶν προστακτικῶν τῆς ἐγγωρίου γεωργίας νόμων ζήτημα ὑπὸ τὸ περὶ τοῦτου συλλόγου, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ Ροβέρτου Πήλ; Τίς ἢ γονιμώτερα πρὸς διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου παρὰ τὴν τῆς ἐν Ἀμερικῇ βιβλικῆς ἑταιρίας;

Τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ δύνανται νὰ ἔχωσι σκοπὸν εἴτε ἀτομικὴν εἴτε δημοσίαν τινὰ ὠφέλειαν. Ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἑταιριῶν, ἀστυκῶν ἢ ἐμπορικῶν, οὐδὲν πρὸς νὰ ἀναμιγνύηται ἢ πολιτεία, διότι ἰκανὴν εὐρίσκουσιν οἱ τρίτοι ἐγγύησιν ἐν τῇ εὐθύνῃ τῶν προσωπικῶς ἐνεχομένων συνταίρων. Μόνον δὲ εἰς τὰς ἀνωμότους καὶ ἄλλας παραπλησίας ἑταιρίας, οἷα λ. χ. ἢ περὶ συστάσεως δημοσίας τραπέζης, ἀποβαίνει ἀναγκαία ἢ τῆς πολιτείας ἀνάμυξις καὶ ἐπιτήρησις, ὡς μὴ εὐθυνομένων τῶν συνταίρων ὑπὲρ τὸ καταβληθὲν παρ' ἐκάστου αὐτῶν κεφάλαιον, κατὰ πᾶσαν δ' ἄλλην περίστασιν εἶναι προτιμότερον τοῦ προληπτικοῦ τὸ κατασταλαστικὸν σύστημα, μὴ ὀφειλομένης μηδὲ δικαιουμένης τῆς πολιτείας νὰ κηδεμονεύσῃ τοὺς πολίτας καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κυβερνητικὴν εὐθύνην ἀντὶ τῆς τῶν ἀτόμων ἐπὶ πραγμάτων ἀναγομένων ἀποκλειστικῶς εἰς ἰδιωτικὰ συμφέροντα.

Τὰ δὲ χάριν δημοσίας ὠφελείας ἰδρύματα εἰσι πρόσωπα ἠθικὰ, ὧν ἢ ὑπαρξὶς ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῆς πολιτείας χάριν εἴτε γενικοῦ εἴτε ὁμάδος τινὸς προσώπων συμφέροντος· συνίστανται συνήθως εἰς συνεταιρισμὸν συγκείμενον ἐκ πολλῶν προσώπων, ἡνωμένων μετ' ἀλλήλων ἕνεκα κοινοῦ τινος σκοποῦ, οἷα εἰσι τὰ νοσοκομεία, πτωχοκομεία, ὀρφανοτροφεία, ἐπὶ ἐνεχίρω δανειστήρια, κτλ. Ἐὰν εἰς τὰ καταστήματα ταῦτα ἀρκεῖ ἢ τῆς κυβερνήσεως ἄδεια ἢ ἀπαιτεῖται νομοθετικὴ ἐγκρίσις, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἔργων καὶ δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἐξῆς σκέψεως. Ἐὰν διὰ

του νέου καταστήματος ιδρύεται νέα τις ιδέα, ήτοι ιδιός τις κοινωνικός θεσμός, συνεπαγόμενος ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις τρίτων, ανάγκη να αποφανθή περί αυτού ή νομοθετική εξουσία· εάν όμως πρόκειται να γείνη νέα εφαρμογή ύφισταμένου ήδη θεσμού, τότε αρκεί και άπλουδν διάταγμα. Τά έγκριμένα υπό της πολιτείας συμφέροντα τών ήθικών τούτων σωμάτων λαμβάνουσι χαρακτήρα έργων δημοσίας ωφελείας, απαιτουμένου και ύπερ αυτών του κατα τό 17 άρθρον του συντάγματος προνομίου της επί αποζημιώσει καταλήψεως της τών ιδιωτών περιουσίας· άλλ' ή πολιτεία δικαιούται, κατά την έαυτής κρίσιν, να τροποποιήση ή και διαλύση αυτά, χωρίς να θεωρηται ή περιουσία αυτών, ως ή τών ιδιωτών, άπρόσβλητος (α). Τά ήθικά ταύτα σώματα δέν πρέπει να συγγέωμεν προς τους προκάιρους συνεταιρισμούς, περί ών διελάδομεν άνωτέρω. Ταύτά είσι θεσμοί εν τη πολιτεία, υπερεκείμενοι ως τοιούτον εις την νομοθετικήν και διοικητικήν αυτής δικαιοδοσίαν. Μόνον εν Βελγίω, διά τό άπόλυτον του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι, πάσα έταιρία δύναται ν' αποτελέση νομικόν πρόσωπον, έχον την ίκνότητα του αποκτάν και διατιθέναι περιουσίαν· έντεύθεν όμως και ή πολυπλασίαις τών συλλόγων τών μοναχών, ως προείρηται, ή διατηρούσα κοινωνικήν τινα εν τη χώρα εκείνη φλεγμονήν.

Κατά πρότασιν του κ. Κυπαρίση, έτέθη εν τοίς πρακτικοίς της Συνελεύσεως, μετά την ψήφισιν του 11 άρθρου, «ότι οι όρισμοί αυτού δέν εκτείνονται εις τάς συνήθεις πολιτικάς και έμπορικάς εταιρίας, άλλ' αυται θέλουσι διέπεσθαι και του λοιπού από τό ισχύον άστικόν και έμπορικόν δίκαιον.» Ίσως ή εξήγησις αυτή ήτο περιττή, ως ύπονοουμένη διά της περικοπής του άρθρου «τηροϋντες τους νόμους του Κράτους.» Καί εν Βελγίω, όπου μάλιστα τό δικαίωμα του συνέρχεσθαι είναι άπόλυτον, τό άκυρωτικόν άπεφάνθη, ότι αι άνόνομοι έταιρίαί εξακολουθοϋσιν υποκείμεναι εις τάς διατάξεις του έμπορικού νόμου, τάς απαιτούσας την προηγουμένη της κυβερνήσεως άδειαν, διότι απολαύουσιν ού μόνον τών ωφελειών του κοινού δικαίου, άλλά και του εξαίρετικού προνομίου ότι οι μέτοχοι αυτών δέν θέλουσιν ήναι άλληλεγγύως υπεύθυνοι προς τους τρίτους, άλλά θέλουσιν ενέχεσθαι μόνον διά τό ποσόν της μετοχής των.

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ.

(Συνέχεια. Ίδε φυλλάδιον 413.)

Γ'.

Ευθυμίας εν Αμερικη.

Αί ευθυμίας δέν είναι πολλά κοιναί εις την Αμερικην, άλλά και όλίγοι οι εκζητουντες αυτάς. Όταν τις καταναλώση κοπιών όλοκληρον ήμέραν εις έμπορικους περισπασμούς, έχει όρεξιν να ευθυμήση τό έσπέρας; Αί ευθυμίας απαιτούσι και καιρόν και χρήματα, και τιμωροϋσι τόν θυσιάζοντα τάς ώρας της έργασίας εις τόν βωμόν αυτών. Καθώς προείπομεν, επειδή αι εκ κληρονομίας περιουσίαί είναι σπάνιαι εις την Αμερικην, εκαστος αγωνίζεται να κατασκευάση τοιαύτην· διό και εκκαστος έννοει ότι άληθής άνακούφισις του κόπου είναι επί του παρόντος τό κέρδος. Τό Νεοεβόρακον αυτό, οι Παρίσιοι, λέγω, οϋτοι τών Ηνωμένων Πολιτειών, έχει όλίγιστα θεάτρα· άλλ' οϋτε κωφεπωλεία εύρίσκεται εκτός τινων bar-rooms, όπου οι εισερχόμενοι, ιστάμενοι όρθιοι πλησίον του πωλητού, βοφοϋσι brandy, sherry, whisky ή brandy cocktail, κροκαλίζοντες ένταυτώ και τεμάχια διπύρου και τυρού.

Η κερδοσκοπία όμως, ήτις ωφελείται και από τών ελαχίστων, προσπαθει να εισαγάγη τρόπους ευθυμίας. Τί γίνεται τό έσπέρας ό αναρίθμητος λαός, ό κατακλύζων την ήμέραν τά ξενοδοχεία της άχανούς εκείνης πόλεως; Τό πλήθος τών ξένων κλείονται τάχ εις τά δωμάτια αυτών, ή παρακάθηνται εις τάς αιθούσας τών συναναστροφών τών ξενοδοχείων; Οι Αμερικανοί οϋδέποτε λησμονοϋσι τό δόγμα τουτο· «Η περιουσία δέν κατασκευάζεται, άλλά οικονομείται.» Εις τους Παρισίους συρρέουσι ξένοι ύπως δαπανήσωσιν, εις τό Νεοεβόρακον όμως έρχονται όπως θησχυρίσωσιν. Άρα και περί ευθυμίας όταν πρόκειται εις την Αμερικην, οϋδεις συγκατανεύει να δαπανήση πολλά· μία δραχμή και τεσσαράκοντα λεπτά, ιδού ό μέγιστος όρος της δαπάνης.

Ο Βαρνούμ πρώτος έννοήσας την άλήθειαν ταύτην, συνέστησεν εις Νεοεβόρακον περιφημον μουσειόν, όπου άντι μιζς δραχμής και τεσσαράκοντα λεπτών περιέρχεσθαι τρία μεγάλα πατώματα, περιέχοντα πκντοειδή περίεργα, άμα δέ και τινα φαινόμενα, ήτοι τόν Tom-Pouce (1), την γενειοφόρον γυναίκα, τά συγκεκολλημένα παιδία (2) τους Άτζέκου, την γιγάντειον γυναίκα, την όμιλοϋσαν και λέγουσαν παπά και μαμά φώκην, τους Έσκιμώας και άλλα τοιαύτα, προς τούτοις δέ και κομφόν θεάτρον, όπου

(1) Νάνος.

(2) Παγδ. τόμ. Η' σελ. 185.

(a) Serrigoy, αυτ. σελ. 495 επ.

διδάσκονται δύο δράματα. Επειδή δέ τό μουσειόν τουτο, τό όποιον έπρεπεν ίσως να όνομασθή άγορά έρωτος, κατακλύζεται υπό πολυαριθμών και κομφοπρεπών φοιτητών, θέλομεν όμιλήσει περί αυτού εν εκτάσει. Ένιοτε ό Βαρνούμ, ανανήφρον από της ληθαργίας εις ήν έβύθισαν αυτόν τά δεκαπέντε ή είκοσιν εκατομμύρια άτινα εκέρδησε, καταφρονεί τά συνήθη θεάματα και προσκαλεί τό δημόσιον εις άλλα νέα. Οϋτω πως συλλαβών πρό τινος καιροϋ την ιδέαν να πράξη ύπερ της φυλής τών ανθρώπων ό,τι πράττουσιν από πολλού οι Άγγλοι ύπερ της τών ζώων, έδημοσίευσεν διά τών έφημερίδων ότι έμελλεν να συγκροτήση εις τό μουσειόν αυτου εκθεσιν θηλαζόντων παιδιών, και προέτρψε τάς μητέρας και τάς τροφούς ν' αποστείλωσι βρέφη ελεύθερα τέλους, ύποσχεθείς άμοιβάς εις τά εύρωστότερα.

Η παράδοξος και διά τουτο άπρακτος κατά πέν άλλο μέρος του κόσμου αυτη ιδέα, επέτυχε θαυμασίως εις Νεοεβόρακον. Ολοκληρους εβδομάδας λόγος πολυς έγινετο περί της baby show. Πλήθος πλατυπροσώπων, παχυτραχήλων και πολυσάρκων βρεφών, παχέων ως χήνες, άτινα έδέχτο ως άλλος πατήρ ό Βαρνούμ, συνέβρευσαν εις τό μουσειόν. Μία δέ μητήρ, αποστείλασα τρία παιδία τριδυμα, έλαβε βραβεϊόν τιμής. Εν ενί λόγω ή εκθεσις τών παιδιών τοσοϋτον εγοήτευσεν τους Αμερικανούς, ώστε ερήμωσαν τά θεάτρα. Άνδρες σπουδαίοι και δοκιμοι μητέρες όνομασθέντες άγωνοδίκαι, άπεφάσιζον περί της αξίας τών διαγωνισθέντων. Πόσαι βηδιουργιαί και πόσαι μηχανορραφίαί έγέγοντο όπως ύποσκελισθώσι τά πλέον κουκουναροθρεμμένα παιδία και βραβευθώσι τά όλιγώτερον εύρωστα! Επί τέλους επέστη ή ήμέρα της άμοιβής. Και μητέρες και τροφοί, πλήρεις συγκινήσεως, προσεδόκων ανυπόμονοι και άλλουσαι την έτυμηγορίαν τών δικαστών. Η έτυμηγορία ανεγνώσθη, και τά πλήθη εχειροκρότησαν ένθουσιωδώς τά στεφθέντα βρέφη· άντήχησαν δέ και οϋκ όλίγοι συριγμοί, οι συριγμοί τών αποτυχουσών τροφών και μητέρων. Ίδου διά τίνος καινοφανούς τρόπου έγέμισεν τό ταμειόν αυτου ό Κ. Βαρνούμ, όστις πρό είκοσιν ετών είχε καταβάλει τά πρώτα θεμέλια του έπιχειρήματος αυτου επί τών ώμων γραίας Αιθιοπίδος, την όποιαν, βαπτίσας τροφόν του Ούασιγκτάνος, έπεδεικνυεν εν πενιχρή καλύβη.

Ίδων ότι επέτυχεν ό άγών τών παιδιών, ανέλαβε και δευτέραν ιδέαν, να εκθέση τάς ώραιάς γυναίκας της Αμερικης (1), ύποσχεθείς προς την ώραιότεραν αξιόλογον μεν προτερα άν ήτο άγαμος, άδαμάντινον δέ κόσμημα άν είχεν άνδρα. Ομολογητέον ότι ή

ιδέα ήτο θαυμασία, άλλ' ή εκτέλεσις έφαινετο ακατόρθωτος· διότι, άν δέν δυσκολεύεται τις μήτηρ ή σύζυγος να στείλη εις τό στάδιον του άγώνος όλίγων μηνών βρέφος, επιτρέπει ποτε εις ώραιαν και πλήρη χαρίτων θυγατέρα ή σύμβιον να διαγωνισθή δημοσία περί κάλλους; Άρα αι μέλλουσαι να διαγωνισθώσι θα ήσαν εκ τών γυναικίων εκείνων, τάς όποιάς οι Γάλλοι όνομάζουσι lorettes.

«Τό καλόν όμως παλληκαρι ήξέρει και άλλο μονοπάτι» λέγει όρθότατα ή κοινή παροιμία. Τοιούτος είναι ό Κ. Βαρνούμ· πεισθείς περί της δυσκολίας προσεκάλεσε τάς ώραιάς οϋχι να εμφανισθώσιν αυτοπροσώπως, άλλά να στείλωσι τάς εικόνας αυτών. Ναί μεν τό άνδρικόν φύλον, τό όποιον ήτοιμάζετο να εισβάλη χειμαρρόυ δίκην εις την αιθουσαν της εκθέσεως, ήγανάκτησεν, άλλά δέν ήτο δυνατόν να γείνη άλλως πως.

Πλοίαρχός τις, Jack τό όνομα, επιθυμών εν καιρῶ τών βουλευτικών εκλογών να αναρλέξη τόν ζήλον τών οπαδών της ιδίας μερίδος, έσοφίσθη να καλέση αυτους εις χορόν πολιτικόν. Γινώσκων δέ ότι επί εκλογών πρό πάντων πρέπει να έχη ό υποψήφιος την χειρα άνοιχτήν, έφρόντισε καλώς να μη μιμηθή τόν ανταγωνιστήν αυτου, όστις προσκαλέσας τους άμόφρονες εις χορόν συγκροτηθέντα έντός σκυτοταμείου, τόν με λάρυγγα αυτών έδρόσισε δι' άπλου ζύθου, τάς δέ άκοάς εγοήτευσεν διά τών ήχων βιολιου και κλαρινέττας, τά όποια έπαιζεν άλληλοδιαδόχως μαϋρός τις δούλος. Εξ εναντίας ό χορός αυτου ήτο πολυ μεγαλοπρεπέστερος, και χάριν τουτου έτυχε της πλειονοψηφίας.

Μετά την εκλογήν όμως, ιδών ότι δέν ήτο αρκετά πλούσιος όπως πληρώση την αποκτηθεισαν δόξαν, εύρε τόν τρόπον να υποχρεώση τους δοξάσαντας αυτόν να πληρώσωσι την δαπάνην. Ίδου κατά γραμμακα ό λογαριασμός τών εξόδων, τόν όποιον υπέβαλε προς τους εκλογείς:

«Η μερίς του πλοίαρχου Jack όφείλει τά εξής:

	Τάλ. Λεπ.
» Εις στολισμόν της αιθούσης	55
» Εις ποτά	75
» Εις πεντήκοντα χορευτριάς	62 50
» Εις σιγάρα	43
» Εις τόν έπιστάτην τών εισιτηρίων	2
» Εις την μουσικήν	40
» Εις τόν ύπερ του ίεροϋ σκοποϋ ζήλον	50

Τό όλον 267, 50

Αξιοθαύμαστος άληθώς ή αναίδεια του βουλευτου Jack, και μάλιστα ή άπαίτησις τριακοσίων δραχμών εις άμοιβήν του ύπερ του ίεροϋ σκοποϋ

(1) Άγῶνες περί κάλλους έτελοϋντο και κατά τους αρχαιοτάτους χρόνους εν Ελλάδα, αι δέ διαγωνιζόμεναι επεκαλοϋντο χρυσόφοροι. Ίδε Πανδῶρας τόμ. ΙΖ' σελ. 344.

ζήλου αὐτοῦ! «Ὁ ζήλος οὕτως, λέγει ἡ ἐφημερίς πρὸς τῆς ἐδρανεύθημεν τὸ γεγονός τοῦτο, δὲν ἦτο ἴσως πολιτικῶς ἄξιος τῆς τιμῆς ταύτης ἡμεῖς ὅμως οἱ δημοσιεύοντες τὸν λογαριασμόν, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνεκτίμητος ἀπαίτησις.»

Ἐρευνήσατε καὶ εἰς τὰ πέντε μέρη τοῦ κόσμου, καὶ πλὴν τῆς Ἀμερικῆς (1) οὐδαμοῦ θὰ εὑρετε τοιαύτην ἀναισχυντίαν.

Μουσικὴ ὅμοια ὡς τὸ τοῦ Βαρνοῦμ καὶ θεάτρα καὶ αἴθουσαι μουσικῆς ὑπάρχουσιν εἰς πάσας τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ καὶ εἰς ναοὺς, ἐνοικιαζομένους ἐπὶ τούτῳ, γίνονται μουσικαὶ συνεδριάσεις, δημόσια ἀναγνώσματα περὶ ἐλευθερίας, περὶ ἠθικῆς, περὶ θρησκείας, περὶ ἀνεξαρτησίας τῶν γυναικῶν, περὶ ἐναερίων πνευμάτων καὶ καθ' ἑξῆς.

Τὸ ἐν Νεοεβοράκῳ θεάτρον τὸ καλούμενον Academy of music, περιλαμβάνει ἐπέκεινα τῶν ἐξ ἡλιόδων θεατῶν εἶναι ὅμως κακόηχον καὶ κακῶς διασκευασμένον. Φαντάσθητε ὅτι τὰ θρακνία εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἐλαστικὰ, καὶ ὅτι ἵνα καθῆσθε τις πρέπει νὰ πιέσῃ αὐτὰ καλῶς διὰ τῆς χειρὸς ὅπως χαμηλωθῶσι. Μόλις ὅμως θελήσῃ νὰ σηκωθῇ καὶ τὸ ἐλαστικὸν ἀνυψούμενον μεθ' ὀρμῆς ἐκσφενδονίζει αὐτὸν τοσοῦτον ὑψηλὰ, ὥστε πολλάκις ἀναπτέρουται σκανδαλωδῶς τῶν γυναικῶν τὸ ἔνδυμα.

Εἰς ἄλλο θεάτρον, τὸ Niblo's-Garden, παίζουσι παντομίμαν, τὴν ὁποίαν ὑπεραγαπῶσιν οἱ ἐν Ἀμερικῇ. Διὸ ἡ οἰκογένεια Ravel, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐπαγγέλλονται αὐτὴν, κατεσκεύασε κολοσσίαν περιουσίαν καθ' ἑκάστην αὐξανομένην. Οἱ Ἀμερικανοὶ νομίζουσιν ὅτι κωμικώτατοι τῶν ὑποκριτῶν τοῦ κόσμου εἶναι ὅσοι πηλοῦσι, κτυποῦσι κροταλιστὰ ὁ εἰς τὸν ἄλλον, κάμνουσι μορφασμοὺς καὶ χειρονομίας. Ὄταν βλέπωσι τὰ τοιαῦτα κκαγγάζουσι, λειποθυμοῦσι γελῶντες καὶ διασαλπίζουσιν ὅτι δεινότεροι τεχνίται εἶναι οἱ Ράβελ. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ δεκαπέντε ἐτῶν τὰς αὐτὰς παντομίμας παίζουσιν οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι· ἀλλὰ καὶ ἐτι δεκαπέντε ἂν παίζωσιν αὐτάς, εἶναι βέβαιοι περὶ τοῦ κέρδους καὶ τῆς ἐπιτυχίας.

Ὅσάκις βρέχῃ εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὰ θεάτρα εἶναι ἔρημα· ἐὰν ὅμως οἱ Ράβελ ἔχωσι παράστασιν, οὔτε βροχὴ, οὔτε χιὼν, οὔτε ἀνεμος, οὔτε καύσων, οὔτε κρίσεις οικονομικαί, οὔτε ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου, οὔτε ἡ χολέρα ἐμποδίζουσι τοὺς Ἀμερικανοὺς τοῦ νὰ συρρέωσιν εἰς αὐτήν.

(1) Καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἰδὲ ἐν τῇ 14' τόμῳ τῆς Πανδώρας, ἐν σελ. 350 τὰς μυριάδας τῶν δραχμῶν, ὅσας ὁ τότε ἐπὶ τῶν οικονομικῶν ὑπουργῶς κατέδειξεν ἀρπαγείας ὑπὸ τινῶν ἀξίων ἐπαμειβάνων τοῦ λογαγοῦ Jack «πρὸς εὐδωσιν τῆς γενομένης ἐθνεγεροσίας» — «δι' ἕξοδα τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ» καὶ «δι' αἰτίαν ἣτις δὲν εἰθίζεται.»

Πῶς λοιπόν, ἐνδέχεται νὰ μ' ἐρωτήσῃ τις, πῶς ἡ Κ. Ραχὴλ (Mlle Rachel) ἐπέτυχε τοσοῦτον εἰς Νεοεβοράκον, ἀφοῦ μάλιστα οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν ἐνοοῦσι τὴν γαλλικὴν;

Ἀπαντῶ ὅτι τὰ ἀναρίθμητα πλήθη ὅσα συνεπιέζοντο εἰς τὸ θεάτρον ὅπου παρίστανεν ἡ Ραχὴλ, δὲν συνέρριον οὔτε χάριν αὐτῆς, οὔτε χάριν τοῦ Ρακσὶν ἢ τοῦ Μολιέρ, οὔτε χάριν τῆς γαλλικῆς γλώσσης· συνέρριον χάριν τῶν ἐνδυμάτων αὐτῆς, τῶν ὁποίων τὸ ἀξιοθαύμαστον προκνήγγειλον αἱ ἐφημερίδες. Ὅτε ἡ ἐνδοξὸς τραγωδὸς ἀπέβη εἰς Νεοεβοράκον, ἀπεβίβασε καὶ πενήκοντα δύο (ὁ ἀριθμὸς ἀκριβέστατος) κιθώτια, περιέχοντα λαμπρὰ ἐνδύματα. Ἡ εἰδησις αὕτη ἤρκεσε νὰ ἐλκύσῃ σωρηδὸν εἰς τὸ θεάτρον τὰς Ἀμερικανίδας, φιλοκόμψους ὑπὲρ πάσας τὰς γυναῖκας τοῦ κόσμου. Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὰ—ὦ! τί ὠραία! ἀνέκραξαν· τί λαμπροὶ ἀδάμαντες!—Ἐκτοτε ἐφημίσθη ὡς ἡ πρώτη τραγωδὸς ὑπὸ τὸν ἥλιον.

Ἐκ πάντων ὅμως τῶν θεαμάτων τὸ περιεργότατον καὶ τὸ ἐθνικώτατον εἶναι τὸ τῶν χορῶν, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ὀμιλίας τῶν μεσημβρινῶν Αἰθιοπῶν, οὗσιντινας μιμοῦνται οἱ λευκοὶ, μελαίνοντες τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον. Ἀλλ' ὅπως ἐκτιμῆσθε τις καλῶς αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἀμερικὴν, νὰ συζήσῃ μετὰ Αἰθιοπῶν, νὰ ἴδῃ αὐτοὺς φοροῦντας ἀλλόκοτον ἔνδυμα, νὰ σπουδάσῃ τὴν κτηνώδη μορφήν, τὰς γελοίας ὀρέξεις, τὸ στρεβλὸν πνεῦμα, τὴν ἀπαράμιλλον ὀκνηρίαν καὶ δειλίαν αὐτῶν· συγχρόνως δὲ καὶ νὰ μάθῃ πόσον ἡ μουσικὴ αὐτῶν εὐκαιοθησίαι εἶναι βαθεῖα, καὶ πῶς ὀλοκλήρους νύκτας ἐπιδίδονται ὡς ἄλλαι μαινάδες εἰς χοροὺς.

Ἡ σκηνή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται δέκα ἢ δώδεκα ὑποκριταί, ἔχει σχῆμα ἡμικυκλίου. Οἱ υἱοὶ τοῦ Χάμ, φέροντες ὑποκάμισα ὑψηλὰ ἕως εἰς τὰ ὦτα, ἐνδύματα ἀλλόκοτα, καὶ ἄλλοι μὲν κιθάραν, ἄλλοι δὲ βιολίον, ἄλλοι ταμπούραν, ἄλλοι τύμπανον καὶ ἄλλοι μακρὰ κρέμβαλα, παρουσιάζονται ὡς ἄλλα ζῶα. Τὰ κωμικώτερα πρόσωπα εἶναι συνήθως ὁ παίζων ταμπούραν καὶ ὁ παίζων τὰ κρέμβαλα, ὅστις κτυπεῖ καὶ τινάζει αὐτὰ κινῶν τὸ σῶμα καὶ ἐπιδιδόμενος εἰς τρομερὰ πηδήματα. Καθηήμενοι ἐν σχήματι κύκλου λέγουσι μετὰ αὐτῶν μυρίας ἀνοησίας, αἱ ὁποῖαι κινοῦσιν εἰς ἀσθεστον γέλωτα τοὺς θεατὰς. Μετὰ ταύτην καὶ ἄλλας τινὰς περιστάσεις ἐπίσης γελοίας, ἔρχεται ἐπὶ τέλους χορὸς, ἐν διαστήματι τοῦ ὁποίου δυσειδεστάτη τις Αἰθιοπίς εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ φλογεροῦ ἔρωτος φοβεροπροσώπου τινὸς Αἰθίοπος.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων θεατρικῶν καταστημάτων τοῦ Νεοεβοράκου ὑπάρχει τὸ καλούμενον Female-Company. Καὶ ἡμεῖς μὲν οὐδέποτε ἐπισκέφθημεν αὐτό· ἐκ τῶν ἐφημερίδων ὅμως καὶ τῶν ἀγγε-

λιῶν ἐμάθομεν ὅτι τὰ πρόσωπα τοῦ θεάτρον τούτου εἶναι νέαι καὶ ὠραῖαι γυναῖκες, αἵτινες παριστάνουσι συμπαθητικὰς καὶ ποικίλας εἰκόνας δι' ἐκφραστικῶν καὶ ἐπιχαρίτων θέσεων. Μετὰ τὸ κοινὸν δὲ τοῦτο θέμα συγκροτεῖται ἰδιαιτέρος ἀντίχορος (private quadrilles) καθ' ὃν, ἀναμιγνύμενος ὁ θέλων εἰς τὸν χορὸν θυμάζει ἐκ τοῦ πλησίον τὰς καλλονὰς τῶν γυναικῶν ἐκείνων. Καὶ διὰ τὸ πρῶτον μὲν θέμα ἕκαστον εἰσιτήριον τιμᾶται δρ. 4 καὶ λεπτὰ 40· πόσα δὲ στραγγίζει ὁ θέλων νὰ παρασταθῇ εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους ἀντιχόρους ἄγνωστον.

Ἐν γένει ὅμως οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν πολυγακπῶσι τὰς κοινὰς εὐθυμίας· ἐξ ἐναντίας προτιμῶσι τὰς ἰδιαιτέρας, τὰς τῆς λέσχης φέρ' εἰπεῖν, τῶν ἐσπερινῶν σχολείων τοῦ χοροῦ ἅτινα διευθύνονται ὑπὸ young ladies καὶ ἐπὶ τέλους τὰς τῶν οἰκικῶν συναστροφῶν. Τὴν χειμῶνα ἡ προσφιλεστάτη τῶν εὐθυμιῶν εἶναι ἡ ἑλευθεροδρομία· καθηήμενοι εἰς ἑλευθερίαν

ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδουλημένοι

καὶ συρόμενοι ὑπὸ δύο, τεσσάρων, ὀκτώ, δεκαεξή ἢ καὶ εἰκοσιτεσσάρων ἵππων, πετῶσιν ἐπὶ τῆς πεπηγυίας χιόνος. Αἱ φιλομειδεῖς μάλιστα κόραϊ τοῦ νέου κόσμου ἀξιοῦσιν ὅτι αἱ ἀμαξοδρομίαι αὐταί, ἐν καιρῷ σελήνης, συναρῶντων τῶν κωδωνίσκων τῶν ἵππων πρὸς τὰς γλυκεῖας συνομιλίας τῶν ἐν τῷ ἐλακίθρῳ, ἔχουσιν ἀκατανίκητον τὸ θέλητρον. Ἄν ἡ ἀκλόνητος ἀρετὴ τῶν Ἀμερικανίδων τρέχη ποτὲ κίνδυνον, δὲν τρέχει βεβαίως αὐτὴν εἰς τοὺς χοροὺς, τὴν ἐξοχὴν ἢ κατ' οἶκον, ἀλλ' εἰς τὰς νυκτερινὰς ταύτας ἐκδρομάς.

Τὸ δὲ θέρος, μετοικούντες ἕνεκα τοῦ καύσωνος εἰς Newport ἢ Saratoga χορεύουσι τὸ ἑσπέρας, τὴν δὲ ἡμέραν αἱ κυραὶ ἀλλάζουσιν ἔνδυμα τρεῖς καὶ τετράκις. Οἱ ἄνδρες παίζουσι τσοῦρια, πίνουσι, καπνίζουσιν, ἀναγινώσκουσι καὶ γλυκοσαλιόρουσι (1) ὑπὸ σκοτεινὰς δεινροστοιχίας.

Ἀλλὰ μετὰ τῶν πρωτίτων εὐθυμιῶν τῆς Ἀμερικῆς τικτέον τὴν ἀπόσθεσιν τῶν πυρκαϊῶν. Ἀμέτητος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν πυρκαϊῶν ὅσαι κατ' ἔτος συμβαίνουσιν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, ἄφρατος δὲ καὶ ἡ ἡδονὴ τῶν πυροσβεστῶν. Πρέπει νὰ διατρέξῃ τις τὸν τόπον ἐκεῖνον ἵνα ἐννοήσῃ τί ἐστὶ πυροσβεστής Ἀμερικανὸς καὶ ὁποῖον περιπαθῆ ἔρωτα αἰσθάνεται πρὸς τὰς ἀντλίας, τὰς ὁποίας στολίζει μὲ ἄνθη καὶ τὰ τοιαῦτα, περιφερόμενος πολλάκις μετ' αὐτῶν χάριν ἐπιδειξέως. Τὰ σωματεῖα τῶν πυροσβεστῶν ἐπισκέπτονται ἀλλήλα μεταβαίνοντα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ὅπως δεῖξωσι τὰς ἀντλίας αὐτῶν καὶ προσαγορευθῶσιν ἀμοιβαίως.

(1) Νομίζομεν ὅτι ἡ ἀγοραία αὕτη λέξις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ flirt τῶν Ἀγγλων.

Ὅτε ἡ ὀνομαστὴ ψάλτρια Ἀλβόνη ἐφθασεν εἰς Νεοεβοράκον, οἱ πυροσβεσται ὑπεδέχθησαν αὐτὴν ἀποβάσαν μετὰ τῶν ἀντλιῶν αὐτῶν. Καθ' ὅλας δὲ τὰς βιομηχανικὰς ἐκθέσεις παραθέτονται πολυτελέσταται ἀντλίας, πολλαὶ δὲ καὶ ὄλωι διόλου ἀργυραῖ. Τὰ βρέφη παίζουσι μὲ μικρὰς ἀντλίας καὶ βάλλοντα πῦρ εἰς σωρὸν παλαιοχάρτων ἢ φρυγάνων σθενύουσιν αὐτὸν, τῶν περιστώτων χειροκροτοῦντων. Οἱ οἰκοδεσπόται ἢ οἱ ἐνοικιασταὶ ἐγειρόμενοι τὸ πρωτὶ ἑνωρίς, ἐξαικοντίζουσι διὰ τῶν ἀντλιῶν ὕδωρ ἀπὸ τῆς στέγης μέχρι τῶν θεμελιῶν τῶν οἰκῶν, ἐκτελοῦντες οὕτω ἔργον καθαριότητος ἅμα δὲ καὶ τέρψεως. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ πυροσβεσται εἶναι ἄμισθοι.

Μόλις δοθῇ σημεῖον πυρκαϊῆς, καὶ κατὰ δυστυχίαν δίδεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, πολλάκις δὲ καὶ καθ' ἑκάστην νύκτα, ἀκούεις εἰς τοὺς δρόμους τρομερὸν θόρυβον· εἶναι δὲ ὁ θόρυβος τῶν ἀντλιῶν, αἵτινες ἔλκονται ὑπὸ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα πυροσβεστῶν. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν τρέχων πρῶτος καὶ κέρως ἔχων εἰς τὸ στόμα· «Ἐμπρός! κράζει μὲ φωνὴν Στέντορος· Ἐμπρός! ὄλοι συγχρόνως· προσπαθήσατε νὰ κατακτῆσθε ἢ προσφιλεῖς ἡμῶν ἀντλία τὰς δάφνας τῆς πυρκαϊῆς!» Οὐαὶ εἰς τὸν ταλαίπωρον διαβάτην ὅστις ἤθελεν εὐρεθῆ τότε ἐνώπιον τοῦ καταρβάτου ἐκείνου τῶν ἀντλιῶν, τῶν ἀναβαθρῶν καὶ τῶν ἐκβεβηκευμένων πυροσβεστῶν! Ἀνατρέπεται ἀνηλεῶς καὶ καταπατεῖται, μηδὲν μὴδὲ βλέμμα βίπτοντος εἰς αὐτόν. Ὁ πυροσβεστής δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἄμ' ἀκούσας τὸ σημεῖον τῆς πυρκαϊῆς, γίνεται τίγρις ἱκανὴ καὶ δέκα ἀνθρώπους νὰ κατασυντρίψῃ καθ' ὄδον, ὅπως σβέσῃ μίαν κηροδόκην καιομένην.

Ἐνίοτε συναπαντῶνται δύο σωματεῖα πυροσβεστῶν διευθυνόμενα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Εὐθὺς ἀντηχοῦσι τρομερὰ ὕθρεις καὶ μετ' αὐτάς, προσερχόντων καὶ βοώντων ἐκατέρωθεν τῶν ἀρχηγῶν, ἀρχίζουσι τὰ γρονθοκοπήματα. Μετὰ συντριβὴν δὲ κεφαλῶν τινῶν καὶ ῥινῶν καὶ πλευρῶν καὶ σιαγόνων, ἀναλαμβάνουσι τὰς ἀντλίας ἀλαλάζοντες καὶ ὀρμῶσι τυχύτερον ἢ πρίν. Ὑπάρχουσι νέοι, τοσαύτην μανίαν ἔχοντες ὑπὲρ τῶν πυρκαϊῶν, ὥστε κοιμῶνται φέροντες τὸ ἐπὶ τούτῳ ἔνδυμα, ἢ ἀγρυπνοῦσιν ἐπὶ τῶν δωμάτων ὅπως παρατηρήσαντες πρῶτοι πυρκαϊὴν τρέξωσι καὶ πρῶτοι. Εἶναι δὲ ἀτρόμητοι οἱ πυροσβεσται τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὄλωι ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν. Τοῖχος ποτὲ πεσὼν κατεπλάκωσεν εἰκοσινέα ἐξ αὐτῶν. Πάντες οἱ λοιποὶ πυροσβεσται συναχθέντες τότε ἐκίδευσαν τοὺς πεσόντας· αἱ ἀντλίας τῶν θανόντων ἐπενθηφόρησαν, καθὼς καὶ τὸ μέρος ὅπου ἐφυλάσσοντο.

Ἐὰν ποτε ἀντλία τις φθάσῃ ἀργά, μετὰ τὴν ἀπόσθεσιν τῆς πυρκαϊῆς, νομίζετε ὅτι ἐπιστρέφῃ ἄ-

πρακτος, χωρίς να δώση σημείον ζωής; Ποτέ! Και σπινθήρ αν δεν καίη, ο οικος καταποντίζεται υπό ύδατος. Ήκουσα δε ασφαλιστάς λέγοντας ότι μάλλον φοβούνται τον ανάθεκτον ζήλον των αργοπορούντων πυροσβεστών, οίτινες εξ απελπισίας κατακλύζουσι τὰς οικίας, ή τὸ πῦρ αὐτό.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν Νεοεβοράκω παγκοσμίου ἐκθέσεως καὶ τὴν ζημίαν τῶν μετόχων, ἐγένετο πρότασις εἰς τὸν γνωστὸν Βαρνοῦμ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κρυστάλλινου παλατίου· ἀλλ' οὗτος φοβούμενος μὴ βλάβῃ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ κοινήν ὑπόληψιν ἀπεποιεῖτο· ἐπὶ τέλους ὁμως ἠναγκάσθη νὰ εἰσακούσῃ τὰς ἐνθέρμους δεήσεις. Τὴν ὥραν ἐκείνην διέτριβεν ἐν Νεοεβοράκῳ ὁ περιώνυμος Jullien, διευθύνων πολυάριθμον καὶ θαυμασίαν χορείαν μουσικῶν· εἰς τοῦτον ἀποταθείς ὁ Βαρνοῦμ εἶπεν· «Ἀνάγκη πάσα νὰ συνάξω τὸ δημόσιον εἰς τὸ Κρυστάλλινον παλάτιον· διὰ τοῦτο ἀπαίτῶ τὴν συνδρομὴν τῶν μουσικῶν, οὐ μόνον ὅσων ἔχεις ἀλλὰ καὶ ὅσων ἄλλων θελήσεις νὰ παραλάβῃς. Σύνταξον δὲ πρωτάκουστον, ἑκτακτον, θαυμασίαν, τρομερὰν μουσικὴν, τοιαύτην ὁποία νὰ φαίνεται γίγας πρὸς τὴν συνήθη. Εἶσαι ἐπιτήδειος, γνωρίζεις τὸν τόπον, μὴ σε μέλη δι' ἕξοδα· τρέξε ἐμπρός.»

Δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν γιγάντιαι ἀγγελίαι, δέκα ποδῶν μῆκος καὶ τεσσαρῶν ποδῶν πλάτος ἔχουσαι, ἐσκέπαζον τοὺς τοίχους τῆς πόλεως, παριστάνουσαι μὲ πορφυροῦν χρῶμα τὸ Κρυστάλλινον παλάτιον καταβιβρωσκόμενον ὑπὸ τρομερᾶς πυρκαϊᾶς· μυριάδες ἀνθρώπων ἔφευγον πανταχόθεν περίτρομοι, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὰ σωματεία τῶν πυροσβεστῶν εἴλικον ἀντλίας ἢ κατεπόντιζον τὸ καίόμενον παλάτιον· κάτωθεν δὲ τῆς εἰκόνας ἐχαράχθησαν ταῦτα·

«Τὸ Κρυστάλλινον παλάτιον ἀνοίγεται ἐκ νέου.

»Μέγας ἀντίχορος πυροσβεστῶν,
»συντρεθεῖς ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ
Jullien.»

Τρεῖς περίπου χιλιάδες ἄνδρες συνεκρότησαν τὴν μουσικὴν χορείαν. Ὁ Jullien ἐφεύρε νέα ὄργανα ἢ μάλλον νέας μηχανὰς, ἐξ ὧν ἄλλαι ἐμιμοῦντο τὸν τριγμὸν τῶν καιομένων δοκῶν, ἄλλαι τοὺς ὄξεις συριγμούς τοῦ πυρὸς καὶ ἄλλαι τὸν κρότον τῶν ἀντλιῶν. Ἐκαστοστυαί δὲ μουσικῶν, κρατοῦντων κέρατα, διέτακτον τοὺς πυροσβεστάς, καὶ αἱ μανιώδεις εὐφημῖαι τῶν θεατῶν, σεσωρευμένων τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου ὅπως ἴδωσι κάλλιον, ἀπεκρίνοντο εἰς τὰς οὐχ ἤττον μανιώδεις ἐκρήξεις τῆς μουσικῆς. Καὶ μεταξὺ τούτων πολυάριθμα βεγγαλικά φῶτα ἐφαίνοντο καταφλέγοντα τὸ οἰκοδόμημα.

Ἡ ἐπιτυχία ἦτο πληρεστάτη μετὰ τὴν πυροτε-

χνικὴν ταύτην πυρκαϊάν τὰ διάφορα σωματεία τῶν πυροσβεστῶν συνήλθον ἐπευφημοῦντες ἐν σώματι καὶ μουσικῆς προσπορευομένης ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Jullien, καὶ εἰς ἀπόδειξιν εὐγνωμοσύνης προσέφεραν αὐτῷ βράβδον ἀρχηγῶ ὀρχήστρας.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

Η ΚΑΘΟΙΚΗ.

ΠΟΙΗΜΑ

I. ΚΑΡΑΣΟΥΣΑ

ἐπαινεθὲν ἐν τῷ Ποιητικῷ Διαγωνισμῷ (*).

A'.

Τοῦ Βύζαντος τὴν πόλιν τὸ πένθος περιβάλλει.
Οἱ θίασοι σιγῶσιν, οἱ κῶμοι τῶν ἐμπόρων.
Ἑλλήνων φαιδρῶτα δὲν ἦτο πόλις ἄλλη·
Μὴ δαίμων τὴν πιέζει βαρὺς τῶν ἀλαστόρων;

Λοιμὸς μὴ τὴν μαστίζει! οὐδεὶς φθορεὺς τοιοῦτος.
Τύραννος ἐκπιέζει τὸ αἶμα τῆς ἀθλίας·
Τύραννος Βυζαντίου εἶν' ὁ λοιμὸς. Τίς οὗτος;
Ὁ δόξης καὶ πατρίδος προδότης Πausανίας.

Ὁ ἄθλιος τῆς Σπάρτης ἀντήλλαξε τὰ ἦθη
Μ' ἀσιανῶν βαρβάρων τρυφᾶς καὶ βίον ξένον.
Ἡ Δόξα ὡς τὸ εἶδεν ἐσπάραξε τὰ στήθη,
ὡς μήτηρ ἦτις κλαίει υἱὸν πεφλημένον.

ὡς χθὲς τὴν ἐπηρμένην Ἀσίαν πληρῶν φοικῆς,
ἵπῳ αὐτῆς τοὺς πόδας ὁ τάλας φέρων θέτει
Τὸ τρίπαλον τὸ μέγα, τὸ δρέπανον τῆς νίκης,
Μὲ τὰς προσφάτους δάφνας κεκοσμημένον ἔτι.

ἵπῳ χρυσοῦ ἐπέισθη, ὑπὸ κενῶν ἐλπίδων,
Νὰ γείνη, τῶν αἰῶνων τὸν στέφανον ἐκκλίνων,
Τοὺς νόμους καὶ τὴν Σπάρτην καὶ τοὺς θεοὺς προδί-
ἵποταλῆς βαρβάρων καὶ τύραννος Ἑλλήνων. [δων,

Τὰ δ' ὄργια τὰ πρῶτα τελεῖ τῆς τυραννίδος,
Βουλὰς ἐπιδεικνύων ἀγρίας, ἀτασθάλους,
Εἰς πόλεως τὰ τείχη συμμάχου κ' ἑλληνίδος,
Πολίτας ἀποκτείνων καὶ φυγαδεύων ἄλλους.

Καὶ τέλειος σατράπης εἰς ἄθεσμον κοιτῶνα.
Γυναίκας διὰ βίας εἰσάγει ἐλευθέρως,
ὡς βόδα τις συλλέγει εἰς εὐανθῆ λεμιῶνα,
Ἐφύβρισμα κραιπάλης, τρυφῆν μιᾶς ἐσπέρας.

(*) Ὁρα φυλλῶδ. 411 σελ. 41.

Ὁ ἄστρον τῶν παρθένων, ὠραία Κλεονίκη,
ὦ! πόσον κατηράσθης τὴν καλλονὴν σου τότε,
Κ' ἐθρήνησας κ' εὐχήθης, καθ' ὅ,τ' εἰς σὲ ἀνήκει,
Τυφλοὶ, κωφοὶ νὰ ἦναι τοῦ κάλλους οἱ προδόται!

Πλὴν μάτην! Τῶν καλλίστων τῆς Θράκης θυγατέρων
Ἡ Φήμη ἢ πολύθρους καλλίστην σὲ κηρύττει,
Ὅσον ὁμοῦ τῶν ἄλλων ὁ Ἐσπερος ἀστέρων,
Ὅσον ὑπὲρ τὰς ἄλλας θεὰς ἢ Ἀφροδίτη.

Τοιαύτ' ἢ ἀρπαγεῖσα θεότης ἐκ τῆς Μήλου,
Εἰς τῶν Κελτῶν τὴν χώραν, ἐλκῦει τῶν ὀμμάτων
Ἐφ' ἑαυτὴν τὸ θάμβος, πλὴν φύσεως ἀδήλου
Ἐἴτε ἡ Κύπρις εἶναι εἴτ' ἄλλη ἀθανάτων.

Τὸ στήθος, ὁ βραχίον, ἢ τοῦ αὐχένος βάσις
Σύγκραμα τοῦ γηίνου καὶ θεοῦ εἶναι κάλλους·
Ἀλλὰ τὸ πρόσωπόν της, θεῖας κινῶν ἐκστάσεις,
Πόρρω τῆς γῆς ἀπέχει, βεμβάζον κόσμους ἄλλους.

Κ' ἐλάτρευεν ἢ κόρη, ἀξί' αὐτῆ λατρείας,
Τὴν Ἄρτεμιν, μεγάλην θεὰν τῶν Βυζαντίων,
Κοσμοῦσα τοὺς βωμούς της πρὸς τελετὰς ἀγίας,
Τὸν πέπλον τῆς ἀσκουσα, ἀγνεύουσα τὸν βίον.

Οὕτω καὶ ἢ γλυκεῖα Ἡρῶ, πρὶν συναντήσῃ
Τὸ βλέμμα τοῦ Λεάνδρου, εἰς θεῖαν προσκειμένη
Ἰπηρεσίαν ἔζη' ἀλλ' αἴφνης νὰ ἀφήσῃ
Τὴν εἶδαν καὶ θεοὺς της καὶ ἱερά τεμένη.

Χάριν ἐκείνου ὅστις τῆς ἤρπασε τὰς φρένας,
Ὅστις τοῦ Ἑλλησπόντου τὸ κύμα διεπέρα,
Παλαίων πρὸς θυέλλας νυκτὸς ἠγριωμένας,
Εἰς ἓνα ἀποβλέπων ἀειφεγγῆ ἀστέρα.

Κ' ἐδέχετο ἢ νόμφη, καὶ ἔθαλπεν ἢ φίλη
Ἀγκάλῃ ὑγρὸν ἔτι ἐκ τῆς θαλάσσης σῶμα,
Μέχρι τῆς ἀποφράδος νυκτὸς καθ' ἣν ὀργίλη
Ἡ θάλασσα ἐμπρός της ἐξέρριψεν ἐν πτώμα!

Ὁ Ἔρωσ με θυσίας σκληρὰς ἕως θανάτου
Τὰς τέρφεις του πολλάκις καὶ τὰς παρεκτροπὰς του
Ἀγνίζει· ὁμως ἄλλο ἢ φιλξ τοῦ ἀθανάτου
Θεοῦ, καὶ ἄλλο ὕβρις τυράννου ἀκολάστου.

Διὸ εἰς τοὺς δυσπότημους γονεῖς τῆς Κλεονίκης
ὡς ἢ βουλὴ ἐγνώσθη τυράννου τοῦ λυσσῶντος,
Κραυγὴ ἐκ τῶν δωμάτων ἤρθη οὐρανομήκης,
Καὶ οἰμωγὴ ὁποία ἐπ' ἐκφορᾶ θανόντος.

Πρόστροπος δὲ ἢ νέα εἰς τὴν θεὰν ἰκέτις,
Λυσικόμοσ, μ' ἐσθῆτα λευκὴν ὡς τὴν χιόνα,
Ἐδέετο, κ' αἱ χεῖρες ἔτρεμον αἰ ἀγναί της,
Τὸν μέγαν ν' ἀποτρέψῃ τῆς συμφορᾶς χειμῶνα.

«Τέκνον Λητοῦς, σὺ ἦτις με τὸν πεφλημένον
Ὄμοσπορον εἰς Δῆλον τὴν ἱερὰν ἀνάσσεις,
Καὶ περὶ τὸν βωμόν σου χοροὶ ἀγνῶν παρθένων
Τὸν ὕμνον σου προσμέλπουν ἐκ τῆς Ἑλλάδος πάσης!

Δίκτυνα, θηροφόνε θεᾶ, εἰς ἣν καὶ μόνον
Ἐγὼ καθιερώθην, προσφέρουσα θυσίαν
Οὐχὶ νεβροὺς ἐλάφρων οὐδ' ἄνθη ἐκ λειμῶνων,
Ἀλλ' ὕνειρα καὶ πόθους καὶ ταύτην τὴν καρδίαν!

«Τὸν κυνηγὸν σὺ ἦτις Ἀκταίωνα ἐκείνον,
Τολμήσαντα ἀσέμνους εὐχὰς νὰ σοὶ ἐκφράσῃ,
Παρέδωκας μ' ἐλάφου μορφὴν, ἐλάφου θρήνον,
Σπάρταγμα τῶν ἰδίων κυνῶν του εἰς τὰ δάση.

«Ἄγνην ὃ παρθενίαν ἀσκουσα εἰς τὰ ὄρη,
Μὴ ἀνεχθῆς τυράννου ἐφύβρισμα νὰ γείνω!
Παρὰ τοιοῦτον αἵσχος, Διὸς μεγάλου κόρη,
Τὸν θάλαμον τοῦ Ἄδου τὸν στυγερὸν προκρίνω.»

Θάμβους πληροῦσα τότε δεινοῦ τὰς ἀμφιπόλους,
Θεόπεμπτος ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ ἀδύτου,
Καὶ λόγοι σημασίας εἰς τοὺς παρόντας ὄλους,
Ἐκτὸς τῆς ἱερείας, ἀγνώστου, δυσνοήτου.

Ἐνόησεν ἐκείνη καὶ ἔπαυσε τοὺς θρήνους,
Πήξασα κατ' ἐδάφους τὰς κόρας τῶν ὀμμάτων,
Τὸ μέτωπον κρατοῦσα, σιωπηλὴ καὶ σύννου,
Ἀκίνητος, ὠραία ὡς ἐν τῶν ἀγαλμάτων.

Οἱ δορυφόροι ἔξω ἐν τούτοις τοῦ τυράννου
Τὴν κόρη ἐκζητοῦντες μ' ἐνόπλους ἦλθον χεῖρας.
Πρὸς τούτους δὲ προσέθη, ἐκ λαζευτοῦ ἐδράνου
Ἄνορθοθεῖς, σεμνὸς τις ἀνὴρ, βαρὺς μὲ γῆρας.

Ὁ Εὐβουλος, ὁ φίλος πατὴρ τῆς Κλεονίκης,
Καθεὶς αὐτοῦ θαυμάζει ἰσόθεον τὸ εἶδος
Ἰσταται δὲ ὁ γέρον ὡς πρόμαχος τῆς Δίκης,
Ἐπὶ μετώπου φέρων τὸ πένθος τῆς πατρίδος.

«Πρὶν, εἶπε με βροτώδη φωνὴν, κἀνεὶς τολμήσῃ
Εἰς τῆς Θεοῦ τὴν λάτριν νὰ ἐπιβάλλῃ χεῖρα,
Πρῶτον εἰς τοῦ πατρὸς της τὸ πτώμα θὰ πατήσῃ,
Πρῶτον αὐτὸν θανάτου πικρὰ θὰ λάβῃ μοῖρα!»

«Εἴμεθα, ἀπεκρίθη ὁ ἀρχηγὸς Ἀρκίτινος,
Μιᾶς οἱ ὑπηρεταὶ θελήσεως καὶ μόνης.
Ὁ ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης τὸ ἀπαιτεῖ» κ' ἐκεῖνος,
«—Τὸ ὄνομα τῆς Σπάρτης, δεῖλε, μὴ βεβηλόνης!

«Οὐδὲν ἢ Σπάρτη ἔχει κοινὸν με τοὺς προδότας.
Καὶ λόγον νὰ ζητήσῃ αὐτὴ δὲν θὰ βραδύνη
Τῶν μιαρῶν σας ἔργων· ἀλλ' ὁ εὐρὺς Εὐρώτας
Μόλις θ' ἀρκέσῃ ρύπον τοιοῦτον νὰ ἐκπλύνῃ!»

— «Τῆς Κλεονίκης ἔτι φεῖδομαι τὸν πατέρα,
Ἄλλως φορὰν ἐσχάτην τὴν γλῶσσαν θὰ ἐκίνεις,
Ὡ γέρον, ὁ Ἄρκτηνος εἶπε· καὶ εἰς αἰθέρα
τὸν μέγαν βλέμμα στρέφων ὁ γηραιὸς ὀδύνης,

α Ζεῦ, σῶζε τὴν Ἑλλάδα! ἀνέκραζεν, ὦ! ποίους
εἰς πᾶν τῆς βλέπω βῆμα δράκοντας ἐπιβούλους!
Τοὺς φανεροὺς δὲν τρέμω οὐδὲ μὴ πολέμιους·
Φοβοῦμαι τοὺς δολίους ἐχθροὺς τῆς καὶ ὑπούλους.

«Τοὺς φίλους, τοὺς προστάτας φοβοῦμαι ἐκείνους ὅσοι
Μὲ Κίρκης ὑποτρέχουν θωπείας τὴν ἀθλίαν,
Καὶ ὕπισθεν ἐλέθρου τὰ φάρμακα κυκῶσι,
Οὐδὲν μηχανουργοῦντες μικρὸν, ἀλλὰ δουλείαν!

«Ὡν κίβδηλον τὸ ἦθος, καὶ ἡ καρδία μόνον
Κακὰ διανοεῖται, οὐδὲ τὴν Δίκην σέβει
Ἦτις εἰς τοῦ Κρονίδου παρίσταται τὸν θρόνον,
Καὶ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων τὰς πράξεις ἐποπτεύει.»

Κωφὸς πρὸς τὰς Εὐβούλου φωνὰς τῶν δορυφόρων
Ὁ ἄρχων νὰ προβῶσι προστάζει ἐνδοτέρω.
«ἔχουσιν, εἶπεν, ὅλα κ' αἰ ἰκεταὶ κόρον,
Πλὴν τῆς Πειθοῦς καὶ ἄλλην θεὸν τὴν Βίαν φέρω.»

«Μὴ, βάρβαροι, ὁ γέρον, μὴ βῆμα ἐν προβῆτε,
Βοῆ δὲ ἐλκύσας φάσγανον ἐκ τῆς θήκης.
Τὸ πνιδυμῶδες γῆρας νωθρὸν ὅσον φρονεῖτε
Δὲν ἔχει τὸν πατέρα ἔτι τῆς Κλεονίκης!»

Βοῆς τὸ ἔρκος τότε τὸ τῆς αὐτῆς πληροῦται·
Συγκρούονται τὰ ζῆφρα, ἀστράπτουν οἱ πελέκει·
ὑπὸ τῶν δορυφόρων ὁ γηραιὸς κυκλοῦται,
Καὶ ἐπιπτεν ἀφεύκτως οἰκτρὸς καὶ τάλας νέκυς·

Πλὴν τοῦ ναοῦ αἱ θύραι ἀνοίγονται ταχέως,
Θεῶς ὁμοία κόρη δαρνοστεφῆς προβαίνει.
Τοὺς στρατιώτας μέγα καταλαμβάνει δέος·
Μὲ ὄψει παλιντρόπους καθεὶς ὡς λίθος μένει.

Τὴν Ἄρτεμιν πῶς βλέπει καθεὶς ὑπολαμβάνει,
Ἦτις νὰ τιμωρήσῃ ὕβριν παντὸς βεβήλου,
Καὶ τὴν ἰερείαν τῆς νὰ σώσῃ ἐπεφάνη.
Πλὴν γόνυ θέτ' ἡ κόρη πρὸ τοῦ πατρὸς τοῦ φίλου.

«Πάτερ, νὰ ὑπακούσω εἰς τὰς βουλὰς τῆς μοίρας,
Προστάξ' ἢ θεὰ ἧτις πιστὴν ἐρημιᾶδα
Μ' ἔχει· νὰ ὑπερτείνῃ ὑπόσχεται τὰς χεῖρας
Ἐκείνη, καὶ νὰ σώσῃ ἐμὲ καὶ τὴν Ἑλλάδα.

«Ὡ πάτερ μου, τὴν φρένα ἐκείνων διαστρέφει
Ὅσους ὁ μέγας θέλει Θεὸς νὰ ἀπολέσῃ.
Μὲ γνώφον συγκαλύπτει τὰ πάντα ὁ τὰ νέφρα
Ἀγέρον, πρὶν βροντώδης ὁ κεραυνὸς τοῦ πέσῃ!»

Κ' ἐνῶ ἀγῶν τοσοῦτος, συγκίνησις, ὀδύνη,
Τὴν τοῦ προσβύτου ἔχει ψυχὴν ἐκπεπληγμένην,
Ἀπάγουσι τὴν νύμφην τὴν ἀνυμφον ἐκείνοι·
Τὴν ἱεράν τῆς ἔτι στολὴν ἐνδεδυμένην.

Καὶ ἤδη ἐσκιῶντο αἱ ἀγυαί, τὴν πόλιν
Κατεῖχεν ἡσυχία νεκρὰ σιγῆς προύρου,
Καὶ μόνη ἐμψυχοῦσα τὴν πέριξ φύσιν ὄλην
Ἡ ἀηδῶν ἐθρῆναι εἰς τ' ἄλση τοῦ Βοσπόρου.

B'.

Εἰς θάλαμον εὐώδη ἐν Βαβυλῶν καὶ Τύρος
Διὰ φαίδρων ταπήτων καὶ βύσσου τῆς πλουσίας
Κοσμοῦσιν ἐναμίλλως, ἐπὶ χρυσοῦ κλινητῆρος
Ῥεμβάζει ὁ τῆς Σπάρτης προδότης Παισωνίας.

Σχέδια κατὰ μόνας μεγάλα ἀνελίσσει,
Κ' ἐλπίζει ὅπως πρώην βαρβάρους μεθ' Ἑλλήνων,
Μετὰ βαρβάρων τῶρα Ἑλλήνας νὰ νικήσῃ,
Μόνος αὐτὸς τὴν στάθμην τὴν τοῦ πολέμου κλίνων·

Τὴν ἐλευθέρην Σπάρτην, τὰς εὐκλειεὶς Ἀθήνας,
Ὡς εὐγενεῖς εἰς ἄρμα νὰ ὑποζεύξῃ πώλους,
Μόνος αὐτὸς καὶ ἦρωας καὶ αὐτοκράτωρ μείνας,
Ἥλιος τοὺς ἀστέρους μακρὰν διώκων ὄλους.

Ἄλλ' ὡς λαμπραὶ εἰς νέφος ἱριδες στηριχθεῖσαι,
Παρέρχοντ' αἱ εἰκόνες τῆς ἀχανοῦς ἐλπίδος·
Καὶ μία ἐκ βαθέων φωνῆ τὸν λέγει· Εἶσαι
Ἐμπόλημα βαρβάρων καὶ στίγμα τῆς πατρίδος!

Καὶ νῦν εἰς ἀθυμίαν ἀγρίαν μεταπίπτων,
Καὶ φόβου καὶ δειμάτων καὶ ταραχῆς πληροῦται.
Πρὸ πάντων δὲ ὁ Κίμων, μὲ τρόπαια καλύπτων
Τὴν θάλασσαν, ἐμπρὸς τοῦ φάσματος δεινὸν ὀρθοῦται.

Διάστασις ὁποῖα! ὁ ἦρωας Ἀθηναῖος
Συλλέγων ἐλευθέρων Ἑλλήνων τοὺς στεφάνους,
Αὐτὸς δὲ τὰς ἀπαύστους, τροχληκτούσας ἕως
Τοῦ τάφου τοὺς προδότας ἄρας καὶ τοὺς τυράννους.

Δεινοῦ θορύβου πλήρης ἀνίσταται, βαδίζει
Ἀτάκτως, κ' ἐπιστρέφει εἰς τὴν εὐνὴν τοῦ πάλιν.
Νὰ εὖρη δ' ὅσονοῦπα ἀναψυχὴν ἐλπίζει
Μικρὰν εἰς τῆς ὤραιας παρθένου τὴν ἀγκάλην.

Ὁ νοῦς αὐτοῦ προσφεύγει εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην.
Αὐτὸς μὲν δὲν τὴν εἶδεν, ἀλλὰ παρὰ τὸ δεῖπνον
Ἐρμίζοντο οἱ φίλοι πῶς καλλονὴν τοιαύτην
Ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας δὲν εἶδ' οὔτε καθ' ὕπνον.

Θαυμάζει δὲ διότι τόσον πολλὰ βραδύνει.
Τῆς ἱερᾶς ἐν τούτοις παρθένου κηδομένη,
Ἡ Ἄρτεμις ταχεῖα τὸν Ὀλυμπον ἀφίνει
Τὸν μέγαν, κ' εἰς τοῦ Ἴπνου τὸν οἶκον μεταβαίνει.

Σπήλαιον αὐτὸς ἦτο εὐρύχωρον, ζοφῶδες·
Ἐμβάλλει, τὸν εὐρίσκει ἐν μέσῳ τῶν Ὀνείρων.
Σμῆνος πυκνὸν, αἰόλον, ἄκρτον, χιμαρῶδες,
Πληροῦν ὡς νυκτερίδες τὸν τοῦ σπηλαίου γύρον.

Οἱ μὲν φαιδροὶ τὸ βλέμμα, ἀγριῶποι οἱ ἄλλοι.
Οὐδεὶς ποτὲ μ' ἐν σχῆμα διηνεκὲς ἐμπρέπει,
Ἀλλὰ μορφᾶς χιλίας καθεὶς τῶν μεταβάλλει.
Ὁ Ἴπνος μὲ ῥαπίδα ἐθένου τοὺς διέπει.

«Ἴπνε, ἡ τοξοφόρος θεὰ πρὸς τοῦτον λέγει,
Σπανίως τῶν τυράννων τὸ βλέφαρον κοιμίζεις.
Συχνότερον πολλάκις τοῦ γεωργοῦ ἢ στέγη
Σὲ βλέπει τὸν πολὺν τοῦ κάματος νὰ κουφίζης.

«Πλὴν χάρισάι μοι τοῦτο, φίλε· τὸν Παισιάνην,
Ἄνωθεν τῆς χρυσῆς τοῦ ἐπισταθῆς παστάδος,
Κοίμισον πρὸς ὀλίγον, καὶ εἰς τὴν ἀγρυπνίαν
Παντοτεινὴν κατόπιν ἄγρην αὐτὸν παράδος!»

Ἰπήκουσεν ὁ Ἴπνος, μὲ ἄσφορον δὲ βῆμα
Εἰσδύ' εἰς τοῦ τυράννου τὸν τρυφηλὸν κοιτῶνα.
Ἐκείνος ἐκαρώθη βαρὺς, καὶ παραχρῆμα
Κατ' ὄναρ εἰς τοῦ Ἄδου εὐρέθη τὸν κευθμῶνα.

Ἐνώπιον τοῦ κάτω μεγάλου συνεδρίου
Μία τὸν κατηγορεῖ ὑπερφυῆς τὸ κάλλος
Νεᾶνις, καὶ μετ' ἠθους τὸν ἔβλεπον ἀγρίου
Ὁ Διάκως, ὁ Μίνως καὶ ὁ κριτῆς ὁ ἄλλος.

Μὲ ψῆφον ἡ νεᾶνις κοινὴν ἐδικαιοῦτο.
Αὐτὸς δ' ἀπὸ μελαίνιας ἀνηραγμένους Κῆρας,
Εἰς τῆς Στυγὸς τὸν βράχον μὲ βρόχους προσηλοῦτο
Δρακόντων εἰς τοὺς πόδας, τὸν τράχηλον, τὰς χεῖρας.

Κ' ἐπέτα γύρωθεν του, ἐκάστοτε τὸν ἕνα
Τῶν ὀφθαλμῶν του ὄρνις ἄγριος ἐκκολλάπτων.
Ἄλλ' ὀφθαλμὸν τὸ κοῖλον τῆς κόγχης ἀνεγένην,
Ἐπήρχετο δ' ὁ ὄρνις κ' ἐκείνον διασκάπτων.

Ἰδέτε τὸν προδότην, ἀλάστορα, ἐβόα,
Τὸν βιαστὴν Πατρίδος, μία φωνὴ βραγχώδης.
Κ' ἐγέλων τοῦ Ταρτάρου τὰ τέρατα ἀθρόα,
Ἄρπυιαι καὶ Γοργόνες καὶ Χίμαιραι φρικώδεις.

Ἐνῶ δ' αὐτὸν ἡ Μοῖρα οὕτω προετιμῶρει,
Εἰς τοὺς λευκοὺς προδότους, τὴν δάφνην ἐστεμμένην,
Εἰσήγετο ἀλλόφρων ἡ βυζαντία κόρη,
Ὡς ἡ δορκὰς τοῦ Αἴμου δειλὴ, ἐκπεπληγμένη.

Ὅμοίως ἐπλανῶντο ἐντὸς τοῦ Λαδυρίνου
Αἱ ἀττικαὶ παρθένοι, τοῦ Μινωταύρου γέρας
Πικρὸν, ἕως ὁ ἦρωας Θεσεὺς διὰ μηρίνου
Ἦν ἔδωσεν ὁ ἔρωας κατέβαλε τὸ τέρας.

Εἰς τὸν εὐρὸν κοιτῶνα εἰσερχομένη, χεῖρα
Οὐχὶ θνητὴν ἐμπρὸς τῆς καθ' ἡγεμόνα βλέπει·
Κ' ἐνῶ τὴν ἀτενίζει, τὸν πρὸ ποδῶν λαμπτήρα,
Τυραννικῆς αἰσχύνης μαρτυρα, ἀνατρέπει.

Τὸν τύραννον ἐγείρει περίφοβον ὁ κρότος,
Ἐχθρὸς ὅτι ἐπῆλθεν ἐπίβουλος νομίζει·
Τὸ ζῆφος τοῦ ἀρπάζει παράφρων εἰς τὸ σκότος,
Καὶ εἰς τῆς Κλεονίκης τὰ στέργα τὸ βυθίζει.

Εἰς στεναγμὸς ἠκούσθη, κ' ἐδοῦπησεν ἐν πτώμα.
Εἰς τὰς κραυγὰς ἐκείνου δραμόντες τὰς μεγάλας,
Πληροῦσιν οἱ οἰκέται δάδων φωτὸς τὸ δῶμα.
Καὶ τότε τὴν δεινὴν τοῦ ἀπάτην βλέπει τάλας.

Εἰς τοῦ θανάτου κείται παγκάλῃ τὸν νυμφῶνα,
Λευκὴ ὡς τῆς Ῥοδόπης χιών ὑπὸ τὸ αἶμα.
Χαίρουσιν δ' ἀποθνήσκει, χωρὶς σχεδὸν ἀγῶνα,
Καὶ λέγει, ὀρθωθεῖσιν μικρὸν, μὲ δύον βλέμμα.

«Ἄρτεμι, εἰς παρθένους ἦτις ψυχὰς δεσπόζεις,
Τρανῶς τὰ θεϊκά σου ἀναγνωρίζω δῶρα.
Τὴν λάτριν τὴν πιστὴν σου ὡς ὑπεσχέθης σώξεις.
Ὁ τύραννος ἂς δώσῃ πικρὰν τὴν Δίκην τώρα!»

Ἀγριωπὸς ἐκείνος, ἐνῶ σιγὴ πενθίμη
Ἐπικρατεῖ, ἐγγύθεν νὰ ἰδῇ πλησιάζει
Τὸ κάλλος τὸ ὁποῖον ἀνήγγελλεν ἡ φήμη,
Καὶ μοῖρα παρ' ἐλπίδα σκληρὰ τοῦ ἀφερπάζει.

Ὡ κεραυνός! ὦ ζάλη βραεῖα! ὦ φρενίτις!
Τὸ θῆμα τῶν χειρῶν του, ἡ βυζαντία κόρη,
Τὸ πρόσωπον, τὸ σχῆμα ἐκείνης ἔχει ἦτις
Εἰς τοὺς κριτὰς τοῦ Ἄδου ἐμπρὸς τὸν κατηγορεῖ!

Τὰ δώματα ἀφίνει τότε, κ' ἐντὸς δρυμῶνος
Εἰς τῆς νυκτὸς τὰ σκόπη ὑπὸ τῶν Ἑριννῶων
Οἰστρηλατεῖται, νέος Ὀρέστης μαιφόνος,
Τὰς φλόγας τοῦ Ταρτάρου ἐντὸς τοῦ στήθους κλείων·

Τοῦ Βύζαντος ἐν τούτοις ἀνάστατος ἡ πόλις
Νυκτερινῆς πληροῦται κραυγῆς, ὀργῆς καὶ φρίκης.
Ὁ τύραννος δ' ἀκούει μακρόθεν ὁ ἐξώλης
Τὸ ὄνομα θρηνώδες ἠχοῦν τῆς Κλεονίκης.

Αὐτὴ πρὸς τοὺς πενθοῦντας πολίτας ἐξαγγέλλει
Πῶς μάλλον τοῦ θανάτου, τυραννικοῦ ἀέρος
Τὸ βάρος τὴν πιέζει, καὶ ν' ἀποθάνῃ θέλει
Ἐν ὄψει τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ γλαυκοῦ αἰθέρου.

Εἰς τὴν ἐγγυὲς πλατεῖαν ἐκ παλαιτάτου χρόνου
Νεμέσεως ὑπῆρχεν ἀγάλμα ἰδρυμένον.
Ἐκεῖ παρὰ τὸ βῆθρον, ἐπὶ δαφνίου θρόνου,
Μετήνεγκαν εὐθέως τὴν ἱεράν προθέον.

Αἴφνης οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἐξέλαμψαν μεγάλοι·
Κ' ἐνῶ σιγῇ τριγύρω ἐπικρατεῖ βαθεῖα,
Ἀγῶνα τελευταῖον ἢ νέα καταβάλλει,
Καὶ σείουσα τὴν δάφνην τὴν δελφικὴν Πυθίαν,

«Σωτήρι', ἀνακράζει, εἰς τοὺς θεοὺς, πολῖται,
Θύσατ'! αἱ τῆς θαλάσσης ἔφθασαν ἀλκυόνες!
Ὁ τύραννος ἐκπίπτει. Σιγᾶτε, εὐφημεῖτε!
Ἢ ἔκστασις! ἐμπρός μου περῶσιν οἱ αἰῶνες.

«Ὡ ποῖον μέλλον! πλήρης ἰδοὺ ἡ Οἰκουμένη
Τῆς δόξης σου, ὦ Πόλις, γῆ τῆς γεννήσεώς μου!
Σκηπτουχός, ἐπὶ λόφων ἐπὶ ἔρειδομένη,
Δέσποινα τῆς Ἀσίας, βρασίλισσα τοῦ κόσμου!

«Ἄλλος θεὸς ἀνάσσει' τῆς δὲ αὐτοῦ Σοφίας
Χρυσολαμπῆς ὁ θόλος κάθηται εἰς τὰ νέφη.
Τιμῆς δὲ ἀτιμήτου τὸ πρόων ἀτιμίαις
Σύμβολον τὸ σεπτὸν τῆς τέμενος ἐπιστέφει.

«Ποία σειρὰ ἀνάκτων! οἱ μὲν ἀμαυροτέρας
Λάμπσεως, τροπαιοῦχοι οἱ δὲ ἢ νομοθέται.
Κ' ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ των συντρέβουσι τὸ κέρας
Γότθοι, Ἑρούλοι, Σλαῦοι, Βάνδαλοι, Οὔνοι, Γέται.

«Λαῶν βραβάρων φύλα ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Νότου
Λάθρα σὲ ἀπειλοῦσιν, ὦ Πόλις ἡ μεγάλη.
Ὁμοίως γύρωθεν σου μετὰ λυσσώδους κρότου
Βρέμει ὁ Πόντος, βρέμει ἡ θάλασσα ἢ ἄλλη.

«Χιλίας διανύων ὁ Φοῖβος περιόδους
Ἀκράδαντον σὲ βλέπει. Ἄλλ' ὦ κλαυθμός! ὦ πόνοι!
Ἐκ τοῦ Καυκάσου δράκων ἐλθὼν τοῦ βορβορώδους,
Ἄψμα φουσῶν καὶ φλόγα, ἀμφιλαφῆς σὲ ζώνει.

«Ὀλίγ' οἱ πρόμαχοί σου, ὦ πόλις, ναι, ὀλίγοι.
Ἄλλ' ὅμως τῆς ἀνδρίας ἐμνήσθησαν τῆς πρώτης.
Μάτην λυσσᾶ ὁ δράκων, ἤδη ζητεῖ νὰ φύγη,
Ὅτε τὰ νῶτα τρέπει ὁ Ἰταλὸς προδότης.

«Τῆς ἀστραπῆς τὸ βλέμμα τριγύρω του τίς ἴσκει,
Καὶ θάνατον σκορπίζει μὲ σπάθην εἰς τὴν χεῖρα;
Ὁμώνυμος τοῦ πρώτου εἰς αὐτοκράτωρ. Πίπτει,
Αἵματος δὲ λαμβάνει βράπτισμα ἢ πορφύρα.

«Αἱ τύχαι σου τελοῦνται! Πικναὶ σκιαὶ θανάτου,
Τὸ δῶμα κρύφατέ μου τῆς φρίκης, τῆς οὐδύνης,
Τὴν ὑβριν, τὰς μανίας θηρῶν τοῦ ἐπαράτου·
Κρύφατε τοὺς αἰῶνας τῆς δουλικῆς αἰσχύνης!

«Καὶ ἄρτετε νὰ ἴδω ἀστράπτων εἰς τὸ μέλλον
Τὸ λάβαρον τῆς δόξης, τὸ λάβαρον τῆς νίκης.
Ὡ ἡδονή! ὦ θάμβος! τὸ βλέπω ἀνατέλλον...»
Καὶ ἡ πνοὴ ἐσβέσθη ἐδῶ τῆς Κλεονίκης.

Εἰς τὰ βουνὰ τῆς Θράκης ἔδουε ταυτοχρόνως
Τὸ ὀμιχλώδες τόξον ὠχρᾶς ἡμισελήνου.
Ἐσίγων οἱ πολῖται ἐκθαμβοὶ, καὶ ὁ στόνος
Τῆς ἀηδόνος πάλιν ἠκούσθη πολυθρήνου.

Γ.

Γλυκὸς ὑπὲρ πατρίδος ὁ θάνατος κ' εὐκτατός.
Ὅταν δ' ἡ ἀτιμίαν τυράννου προλαμβάνη,
Ἢ τοὺς πολίτας σώζη ἀπὸ ζυγοῦ δυσκλέος,
Μάκκρ' ὅστις τοιοῦτον θάνατον ἀποθάνη!

Μίσος, ὀργὴ τὰ στήθη τῶν πολιτῶν θερμαίνει,
Τὸν τύραννον τοῦ φόνου ἢ ἔρινος ἐλαύνει,
Τῶν ὑψηλῶν δὲ πύργων ἐντὸς ἐγκαλεισμένοι
Τρέμουν οἱ μισθοφόροι αὐτοῦ δειλοὶ καὶ χαῦνοι.

Ἀμαπρὸς τῆς Ἑλλῆς ἤδη ἐχρῦσσε τὸ κύμα
Ὁ Φοῖβος, κ' ἡ πενθοῦσα πόλις εἰς τὴν ταφὴν τῆς
Ἐξῆγε τὴν προθέον, ἥτις τυράννου θυμῶ
Κατήρχετο ἐν ἄδου μ' ὄλην τὴν καλλονὴν τῆς.

Ὅτε δ' ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν πυρὰν, μὲ χεῖρας
Ἀτόνωσ παρειμένας, ἔλεγε Νύμφη ὅτι
Μίξ τῆς προσφιλοῦς τῆς θεᾶς, μετὰ τῆς θήρας
Ἐπὶ χλωρᾶς στιβάδος τὸν κάματον ὑπνώττει.

Ἐνῶ δὲ νέον αὐθις ἐγείρουσα τὸν θρῆνον
Ἢ φλόξ ἀγνὴ τὸ σῶμα τ' ἀγνότερόν τῆς φλέγει,
Τὰς χεῖρας τὰς τρομώδεις πρὸς τὴν πυρὰν ἐκτεινών
Ὁ γηραιὸς τοιοῦτους πατήρ τῆς λόγους λέγει·

«Ὡ τέκνον, μὲ τοιαύτην δὲν σ' ἔτρεπον ἐλπίδα.
Σὺ τὰ λευκὰ ὄστα μου ὤφειλες νὰ συλλέξεις.
Πλὴν τοὺς θεοὺς δοξάζω πάλιν ὅτι σὲ εἶδα
Νεκρὰν, πρὶν τοῦ τυράννου πληρώσης τὰς ὀρέξεις.

«Ἀλλὰ, ὦ Κλεονίκης ἐμῆς ψυχῆ ὠραία,
Γενοῦ τοῦ Βυζαντίου ὁ πολιοῦχος δαίμων·
Ἐμπνεε εἰς τὰ στήθη φρονήματα γενναῖα.
Ἐκαστος τὴν σκιά σου ἄς βλέπῃ φαῦλος τρέμων!»

Μόλις δὲ τῆς παρθένου τὸ σῶμα κατεφλέχθη,
Καὶ ἡ πυρὰ ἐσβέσθη μ' αἴθοπος οἴνου νῆμα,
Τὰ δὲ ὄστα ἢ κάλπη ἢ ἀργυρᾶ ἐδέχθη,
«Αἱ ἀττικάι τριήρεις!» φωνὴ ἠκούσθη ἄμα.

Αἱ ἀττικάι τριήρεις κ' αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες
Διέβηκον τὸν πόντον, ὑγρὸν τῆς Ἑλλῆς μνήμα.
Κ' ἐφαίνοντο μακρόθεν ὠραία Νηρηίδες
Παίζουσαι μὲ τὰς αὖρας, προτρέχουσαι τὸ κύμα.

Ὁ Κίμων τὰς ὠδήγει, ὁ Κίμων τῆς θαλάσσης
Ἐπικρατῶν, κ' ἐμπνέων εἰς τοὺς βραβάρους τρόμον·
Τὸν μέγαν βασιλέα ὁ ἀναγκάσας πάσης
Ἑλληνικῆς ν' ἀπέχη θαλάσσης ἵππου δρόμον.

Ἐνῶ εἰς τῆς Τενέδου τὸν ὄρμον ἐναυλόχει
Ὁ ἥρωσ θαυμαστόν τι καθ' ὕπνου εἶδε τέρας.
Νεῦνις τῷ ἐφάνη καλῆ, θεὰ μὲν ὄχι,
Ἀλλὰ τῶν ἐν ἀνθρώποις φύσεως θειοτέρως.

Τὸν ἔφερον ἢ νέα εἰς πάγκαλόν τι μέρος,
Ὅποις τῶν Μακάρων τὰς νήσους παριστάσι·
Κ' ἐφαίνοντο τὰ πάντα, κ' ἡ ὄψις τοῦ αἰθέρος
Κ' ἡ γῆ καὶ ἡ πλησίον θάλασσα, νὰ γελῶσι.

Λόφων ἐπὶ τὰ ἐν μέσῳ ζωγραφικῶν ὑφούτο
Καλλιμορφον, εὐώδες φυτὸν πλὴν μαρμαμένον·
Διότι ὄψις πέριξ αὐτοῦ συνεσπειροῦτο
Βυζάνων τὸν χυμὸν του, τὴν δρόσον του μαραίνων.

Τὸν ὄφιν νὰ φανεύσῃ, τὸ δένδρον τῆς νὰ σώσῃ
Ἰκέτευεν ἢ κόρη αὐτὸν μετὰ δακρύων.
Ἐξήγειραν ἐκεῖνον οἱ Ὀδυρμοὶ οἱ τόσοι,
Καὶ τί δηλοῖ συνείδε τὸ ὄνειρον τὸ θεῖον.

«Λύετε τὰ ὀγκώδη πρυμνήσι', ἀνασπάτε,
Ὡ ναῦται, τὰς ἀγκύρας, βοᾶ μετ' αἰφνιδίου
Ἑλλάμψεως ὁ ἥρωσ αὐριαν, ὦ ναυβάται
Ἀτρόμητοι, δειπνοῦμεν ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου.»

Αὐτοὺς οἱ τεθλιμμένοι Βυζαντίοι ὡς εἶδον,
Ἰπὸ χαρᾶς ἀνέσχον πρὸς οὐρανὸν τὰς χεῖρας,
Καὶ πλήρεις εὐθαρσίας, πλήρεις χρηστῶν ἐλπίδων,
Οἱ πάντες χαιρετῶσιν αὐτοὺς θεοὺς σωτήρας.

Γνωστὴ καὶ τῶν βραβάρων ἢ ἀφανῆς πλεκτάνη,
Γνωστὰ κ' αἱ προδοσίαι τοῦ Παισκανίου ἦσαν.
Ἄλλ' ὡς τῆς νέας κόρης τὸν θάνατον μαρθάνει,
Ὁ ναυτικὸς σφαδάζει στρατὸς καὶ πνέει λύσαν.

Λυσσώδης συγκροτεῖται περὶ τῶν ὄλων μάχη·
Γοργαὶ δὲ τοῦ πολέμου ἐκρήθησαν αἱ τύχαι.
Ὁ τύραννος νικᾶται καὶ ἐντελὴς κ' ἐν τάχει,
Διότι σύμμαχόν του θεῶν οὐδένα εἶχε.

Ὁ ἄγριος δεσπότης τότε τοῦ Βυζαντίου,
Τὸν ὄγκον ἀποβάλλων, καὶ ὑπὸ σχῆμ' ἀγνώστου,
Διὰ νυκτὸς λαθραίως φεύγει ἐπ' ἀκκαίου,
Καθὼς ποτε εἰς ἄλλος τύραννος ὁμοῖός του.

Ὁ τύραννος νικᾶται, καὶ εἰς βοήν παιάνων
Τῆς πόλεως τὸ πένθος τὸ πρόων μετεστράφη,
Καὶ δι' ὠδῆς ἀσβέστου τιμῶσα καὶ στεφάνων
Ἑλλάδος εὐεργέτην τὸν Κίμων' ἀναγράφει.

Αὐτὸς δὲ εἰς τῆς κόρης τὸν τάφον ἄνθη χύνων
Μὲ τὰς βαρβροκτόνους χεῖρας, ὦ! εἶπε χαῖρε,
Παρθένο, κ' εἰς τὰ ὄπλα πάντοτε τῶν Ἑλλήνων
Τὴν νίκην καὶ τὸ κλέος, ὦ Κλεονίκη, φέρε!

Τέμενος μυστηρίου καὶ θλίψεως ἀφάτου
Τῆς Ἡρακλείας εἶναι τὸ νεκρομαντεῖον.
Προύλαιον τοῦ Ἄδου, ἀνάκτορον θανάτου.
Ἐκαστος φρίσσει, τρέμει ἐντὸς αὐτοῦ εἰσδύων.

Ἐκεῖ εἰς τὴν Ἑκάτην καὶ εἰς τὴν Περσεφόνην
Ἀπόρρητοι θυσιάαι καὶ σκυθρωπαὶ τελοῦνται·
Καὶ ἀπὸ τοῦ Ἑρέβου τὸν ζόφον καὶ τὴν κόνιν
Σκιαὶ ἀποιχομένων νεκρῶν ἀνακαλοῦνται.

Καὶ ὅταν εἰς τῶν δαδῶν τὸ αἵματώδες σέλας
Ψυχὴ ἀπὸ τῶν Ἄδην πενθίμη ἀναβαῖνη,
Ὀλοφυρμοῦ πληροῦται ὁ ὄροφος ὁ μέλας,
Καὶ ὄλα συστεναζοῦν τὰ ἀμαυρὰ τεμένη.

Ἄλλος μητέρα φίλην, ἄλλος γλυκὴν πατέρα,
Ἢ ἀδελφὸν ἢ τέκνον ὄμαξ νὰ περιβάλλῃ.
Ὅμως οὐδὲν ἢ φάσμα, οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀέρα
Κρατεῖ ἢ πόθου πλήρης, ὀλότρομος ἀγκάλῃ.

Πλὴν τίς τοὺς στεναγμούς σας, τοὺς γόους, μούσα ποῖα
Ἀξίως ν' ἀντιμέλψῃ, ποῖα Ὀρφεὺς λύρα,
Ὡ δύστηνοι σεῖς, ὅσους, ἐν ἀμοιβῇ βραχέει,
Συνήνωσεν ὁ ἔρωσ κ' ἐχώρισεν ἢ Μοῖρα;

Ἐκεῖ καὶ ἀνδροφόνος ἔρχεται δῶρα φέρων,
Οὐαί! νὰ δυσωπήσῃ τὸ ἄθλιόν του θυμῶ,
Ἀνακαλῶν εἰς κόσμου πνοὴν ἐκ τῶν νεοτέρων
Ἐκεῖνον ὅν προώρως ὠθησεν εἰς τὸ μνήμα.

Τίς οὗτος τὴν σφραγίδα ὁ φέρων τοῦ θανάτου,
Κ' εἰς τοῦ ἀδύτου βαινῶν βαρυπενθῆς τὸ σκότος;
Ὁ κοῖλος ὀφθαλμὸς του, ἢ κοίλη παρεῖά του
Τὸν σκόλληκα ἐμφαίνει σκληρὸν τοῦ συνειδότος.

«Ἰδέ με τὸν κακοῦργον, ἀλάστορα, ἰδέ με!
Εἶπε φωνὴ εἰς μάχας ἄλλοτε ἀκουσμένη.
Μετὰ φασμάτων φάσμα ἔρπω. Ὡ! οἰκτιρὲ με,
Ψυχὴ τῆς Κλεονίκης, ψυχὴ παρωργισμένη!

«Ὡ! διὰ τί εἰς ὠρας ἀγρίων μεσονύκτων,
Εἰς ὕπνον μόλις δῶσα βραχὺν τοὺς ὀφθαλμούς μου;

Τὸ τραῦμά σου μὲ δείχνεις τὸ χαῖνον, δίχως οἶκτον,
Καὶ ἰαμβεῖα ψάλλεις φρικώδη εἰς τὸ οὖς μου;

«Καὶ ὅταν ἐξορμήσω, τὸ ὄραμα μὴ φέρον,
Κ' εἰς οὐρανὸν τὸ βλέμμα ὑψώσω τὸν παρθένον,
Κ' ἐκεῖ τὸ ὄνομά σου, ἐν μέσῳ τῶν ἀστέρων,
Μὲ αἶματος τὸ βλέπω στοιχεῖα γεγραμμένον!

Ἄν πρὸς τὰ ὄρη φέρω καὶ τοὺς δρυμοὺς τὸ βῆμα,
Θρηνώδες τ' ὄνομά σου ὁ ἄνεμος σφυρίζει.
Ἄν δὲ πρὸς τῆς θαλάσσης ἐπιστραφῶ τὸ κύμα,
Θρηνώδες τ' ὄνομά σου τὸ κύμα ὀλοοῦζει.

«Σὺ κ' εἰς τοῦ Βυζαντίου μαχόμενον τὰ τεῖχη
Μ' ἐπάγωσας μ' ἐν βλέμμα, καὶ ἤρπασας τὴν νίκην.
Μὲ ἄφηταν καὶ φίλοι καὶ οἱ θεοὶ κ' ἡ τύχη.
Εἰς Ἕλληνας ἐμπνέω καὶ εἰς βραβάρους φρίκην.

«Ἐκ πόλεως εἰς πόλιν πλανήτης περιτρέχω.
Ἀνακωχὴν τῶν πόνων ζητῶ, πλὴν δὲν εὐρίσκω.
Σὺ ἔλαβες ἐν τραῦμα, μυρία ἐγὼ ἔχω.
Ἀπέθανες ἐφάπαξ, ἑκατοντάκις θνήσκω!

«Ἀνίσως μὲ ἠλέεις, ὦ! ἂν ἐδυσωπείσο,
Ὡ θεοπεσία κόρη, μὲ ταύτην μου τὴν χεῖρα
Θεὸν ἐφέστιόν μου, θεὸν θά σὲ ἰδρῶσω,
Τὴν κεφαλὴν σου μ' ἄνθη ἐπικοσμῶν καὶ μύρα.

«Ἄ! τότε τὴν προτέρην ἴσως ἀνέκτων γνώμην,
Καὶ ἐβλεπον ἐν τάχει καὶ Σπάρτη καὶ Ἀθήναι
Πῶς ὁ βραχίων οὗτος ἀρκοῦσεν σώζει βώμην,
Ὅτι ὁ Παισανίας ἔτι νεκρὸς δὲν εἶναι.

«Ἀλλὰ πρὸ πάντων παῦσε, ἀκάματος, ποδώκης,
Εἴτ' ἐξυπνος πλανώμαι, εἴτε πρὸς ὕπνον νεύω,
Παῦσε, σκιά ὄργιλη, σκληρὰ νὰ μὲ διώκῃς.
Διαλλαγὴν, ὦ νέε, ζητῶν σὲ ἰκετεύω.»

Ἢ γῆ ἐσεῖσθη αἶφνης, καὶ ἦνοιξεν ἐν χάσμα.
Λάμπιν δὲ εἰς τὰ πέριξ ὠχρᾶς σελήνης χύνον,
Περικαλλῆς τὸ σχῆμα ἀνέτειλεν ἐν φάσμα,
Κ' εἶπεν αὐτὰ, ἠρέμα τὴν δεξιὰν ἐκτεῖνον.

«Διαλλαγὴν ἂν θέλῃς, ἐπὶ τῆς Καλκιοῖκου
Τὸ ἱερὸν πορεύου ταχύς, καὶ μὴ βραδύνης.
Ἐκεῖ, ἐκεῖ θά τύχῃς διαλλαγῆς ἐνδίκου
Καὶ διαρκοῦς εἰρήνης!»

Ἐντὸς τῆς Καλκιοῖκου ὅταν δεινῆ, μεγάλην
Αὐτὸν τῆς Σπάρτης εὖρε καὶ τῶν θεῶν ἡ Δίκη,
Πρὸς φάσμα λέγουν ὅτι ἀόρατον ἐλάλει,
Κ' ἐψέλλιζον τὰ χεῖλη θνήσκοντα «Κλεονίκη!»

ΠΕΡΙ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΙΔΩΝ (1).

Ἡ φυλὴ τῶν Καραγκούνιδων, οἱ ὁποῖοι κοινότερον καλοῦνται Ἀρβανιτόβλαχοι, εἶναι ἀποκλειστικῶς νομαδική. Παρ' αὐτοῖς σώζεται περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἢ ἐξῆς παράδοσις, ἥτις ὁμοῦ δὲν στηρίζεται εἰς μνημεῖόν τι ἱστορικόν.

Ὅτι οἱ πρόγονοὶ τῶν κατόικων ἐπαρχίαν τινὰ ῥωμαϊκὴν ἢ ἰταλικήν, καὶ ὅτι ἔνεκεν ἐλευθεροφροσύνης ὑπέστησαν διαφόρους καταδιώξεις καὶ προγραφᾶς· τελευταῖον δὲ ἐξεγερθέντες ποτὲ πρὸς κατάλυσιν τῆς δεσποζούσης αὐτοῦ ἐξουσίας καὶ καταβληθέντες, οἱ μὲν λογάδες τῆς ἐπικρατησάσης φυλῆς ἐθανατώθησαν καὶ ἐπρογράφησαν δημοθυεσίας καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν, οἱ δὲ διασωθέντες, ἀπαυδήσαντες ὑπὸ τὸ βάρος μεγάλων κακώσεων καὶ παραβιάσεων, ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσιν ἄσυλον εἰς ξένην γῆν· καὶ δὴ πρὸ 400—500 ἐτῶν κατὰ τὴν σωζομένην μεταξὺ αὐτῶν παράδοσιν, φυγαδευθέντες ἐκ τῆς γενεθλίας αὐτῶν χώρας, κατέφυγον κατὰ πρῶτον εἰς Αὐλώνα, καὶ ἐκεῖθεν διεσπάρησαν εἰς Ἀσπροπόταμον, Μέτσοβον καὶ τοὺς Καλαρίτας, ὅπου ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ποιμαντικὴν. Ἐκ δὲ τῶν τελευταίων κατάγονται αἱ ομάδες τῶν Καραγκούνιδων, αἱ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸ πάντων τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατέφυγον, διότι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ σατράπου τούτου εἶχον συνοικισθῆ εἰς μέρος τι τῆς Ἀλβανίας, ὅπου καὶ οἰκίας ἀνήγειραν καὶ ἰδιοκτησίας ἐσχημάτισαν.

Ἐκ τῶν Καραγκούνιδων εὐάριθμοὶ τινες συνεπολέμησαν τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας ἡ φυλὴ τῶν Βλαχοποιμένων λεγομένων σκηνητῶν συνεμερίσθη μεθ' ἡμῶν σχεδὸν ὅλας τὰς πράξεις καὶ τὰ παθήματα τοῦ πολέμου, προσεγγεγούσα εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης ἰκκινὸν ἀριθμὸν γενναίων μαχητῶν, ἐξ ὧν πολλοὶ, οἷος ὁ Τσόγκας κλ. κατέλιπον τὰ ὀνόματά των καὶ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐπιγιγνομένων.

Οἱ Καραγκούνιδες θεωροῦν ἐκυτοὺς ὡς Ρωμάνους καὶ οὕτως ἀρέσκονται νὰ προσχωρεῶνται μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ ἀγνώστου τὴν ἀρχὴν ὀνόματος τῶν Καραγκούνιδων (2)· τοὺς δ' Ἕλληνας εἰς τὴν γλῶσσάν των τοὺς ἀποκλοῦν Γκραικοὺς, καὶ ἀπέχουσι τοῦ νὰ συνδέσωσι μετ' αὐτῶν, καθὼς καὶ μετὰ τῶν Βλα-

(1) Ἡ ἀνωτέρω διατριβὴ ἐδημοσιεύθη τὸ 1856 ἔτος ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἄθηνᾳ» τῆς 4 Δεκεμβρίου, ἀριθ. 2500.

(2) Ὁ Πουκεβίλλιος παράγει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ τουρκικοῦ κατὰ (μίλας) καὶ γούνα, ἥτοι οἱ φοροῦντες μελαινας μαλωτάς. Πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ἀμφότερα τὰ συστατικὰ μέρη τοῦ ὀνόματος εἶναι τουρκικά, κατὰ γὰρ, ἥτοι οἱ ἔχοντες μαῦρον ἢ μέραν—δυστυχεῖς.

χοποιμένων σκηνητῶν ἐπιμιζάνοιανδήποτε· διὸ οὐδ' ἐνθυμοῦνται ὅτι ἔδωκε ποτὲ τις θυγατέρα του εἰς γάμον πρὸς Ἕλληνα ἢ Βλαχοποιμένον, ἐνῶ τούναντι Ἕλληνίδες συμβαίνει νὰ νυμφεύωνται Καραγκούνιδας.

Ἡ φυλὴ αὕτη τῶν Καραγκούνιδων ὁμιλεῖ τὴν κοινῶς λεγομένην βλαχικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁμιλουμένην ὡς μητρικὴν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς Ἀσπροπόταμον, εἰς Μέτσοβον καὶ εἰς τοὺς Καλαρίτας. Ἀλλ' ἀνοῦσιν ἂν τὴν γλῶσσαν ταύτην αὐτοὶ τὴν μετέδωκαν εἰς τὰ μέρη ταῦτα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς αὐτὰ διασπορᾶς των, ἢ ἐκεῖθεν τὴν ἐδανείσθησαν ἐνταφιάσσαντες τὴν εἰδικὴν των ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῆς νέας πατρίδος των. Ἀλλ' ὅμως μικρὰ προσοχὴ ἐπὶ τῆς γλώσσας ταύτης ἀρκεῖ νὰ πληροφορηθῆ ὅτι πολλαὶ λέξεις τῆς ἔχουσι ῥίζαν λατινικὴν, καὶ ἄλλαι εἶναι αὐτόχρημα ἰταλικαὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς καταγωγῆς των.

Οἱ Καραγκούνιδες οὗτοι διακρίνονται νομαδικῶς ἐν σκηναῖς, μεταφερόμενοι κατὰ μὲν τὸν χειμῶνα εἰς τὰς παραχειμαδίους ἐπαρχίας, κατὰ δὲ τὸ θέρος εἰς τὰς θερινάς. Σχηματίζουσι δὲ ομάδας ἀπαιτιζομένης ἀπὸ 20 μέχρι 50 οἰκογενειῶν· καὶ ἐκάστη ομάδα κατασκηνώνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωριστὰ, ἔχουσα, ἀρχηγὸν ὀνομαζόμενον Σκουτέρον, ὅστις ἐξασκεῖ ἐπ' αὐτῆς κυριαρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ διαθέτει τὰ κατ' αὐτήν. Εἰς αὐτὸν ὑποτάσσονται τὰ μέλη τῆς ομάδος, καὶ τοῦ χορηγοῦσιν ὅλα τὰ ἐκτακτα ἐξοδα κατ' ἀναλογίαν τῶν κτηνῶν, τὰ ὅποια ἕκαστον κέκτηται. Ἐργον ὅλων τῶν Καραγκούνιδων εἶναι ἡ ποιμαντικὴ, καὶ ἀπέχουσιν, ὡς ὑπὸ κητάρως ἐμποδιζόμενοι, ἀπὸ τῆς χρῆσιν τῆς γεωργίας, εἰ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ἤδη προσκτήσει γαίαις· ἀλλ' οὐδὲν ἤττον εἶναι ἐργατικοὶ καὶ φιλόπονοι, καὶ ἐπασχολοῦνται εἰς τὴν διὰ τῶν ζώων των μεταφορὰν παντὸς μετακομιστοῦ εἶδους πραγματειῶν, ἐνῶ οἱ Βλαχοποιμένες καὶ τοῦ ἔργου τούτου ἀπέχουσι, καὶ διὰ τὴν συστηματικὴν ὀκνηρίαν καὶ φυγοπονίαν των διακρίνονται, καὶ ἐντεῦθεν ἐπιβρέπουσιν ἰδιαζόντως εἰς τὸ ληστρικὸν στάδιον, ἐνῶ εὐάριθμοι Καραγκούνιδες ἐπιδίδονται εἰς τὸν ἐπονεϊδιστὸν τοῦτον βίον· ἄλλως τε δὲν ὑπάρχουσι καὶ προηγούμενα ληστῶν Καραγκούνιδων, οἵτινες νὰ διέπραξαν ὡς κλέπται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, τῶν ὁποίων τὰ ὄπλα ἐντραφιδόμενα νὰ διεγείρωσιν εἰς αὐτοὺς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὸν πόθον τοῦ ληστρικοῦ βίου, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν φυλὴν τῶν Βλαχοποιμένων.

Οἱ Καραγκούνιδες ἔχουν τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Ἕλληνας θρησκείαν· ὑπῆρχαν δὲ καὶ ὑπάρχουν ἐκ τῆς φυλῆς των ἱερεῖς ἰεραρχοῦντες ἑλληνιστί, ἀλλ' ἀγνωστον πότε ἐνεστηρίσθησαν τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, ἂν ἡ παράδοσις των περὶ τῆς ἰταλικῆς αὐτῶν καταγωγῆς ἦναι ἀληθής. Τὰς νηστείας τηροῦν αὐστηρῶς, καθὼς καὶ ὅλας τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ χαρακτήρ τῶν Καραγκούνιδων, καθὼς καὶ ὅλων τῶν ἀγροδικῶν, εἶναι τρῆχύς. Ἐνδύονται δὲ ἱματισμὸν βαρύν, τὸν ὁποῖον φέρουν ἐπίσης καὶ τὸ θέρος ὡς καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Διακρίνεται δὲ ὁ ἱματισμὸς αὐτῶν ἀπὸ ἐκείνου τῶν Βλάχων, διότι οὗτοι φέρουσι χιτῶνα ποδήρη, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ φυσιογνωμία των ἐκ πρώτης ὄψεως προδίδει τὴν ξενικὴν αὐτῶν καταγωγὴν.

Περίεργά τινα καὶ ἀλλόκοτα ἔθιμα διέκρινον πρότερον τοὺς γάμους αὐτῶν, ἀλλ' ἤδη τὰ πλεῖστα τῶν βραβερικῶν τούτων ἐθίμων ἐξέλιπον· ἐκ δὲ τῶν ἐν χρῆσει σημειοῦμεν τὰ ἐξῆς. Αἱ ἐορταὶ τοῦ γάμου ἀρχοῦνται ἀπὸ τῆς Παρασκευῆς καὶ ἀπολήγουσιν συνήθως τὴν ἑσπέραν τῆς Τετάρτης. Τὸ πᾶν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας εἶναι εὐχαίαι καὶ χοροὶ, ὁ ῥυθμὸς τῶν ὁποίων ἔχει τι ὅμοιον μὲ τὸν πυρρίχιον λεγόμενον τῶν ἀρχαίων. Ἡ νύμφη φοροῦσα στολὴν, ἥς τὸ ἐπικρατέστερον χροῶμα εἶναι τὸ ἐρυθροῦν, ὀδηγεῖται εἰς τὴν οἰκίαν (καλύβην ἢ σκηνὴν) τοῦ γαμβροῦ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς Κυριακῆς, ἢ δὲ στίψις ἐνεργεῖται τὴν πρωΐαν τῆς Δευτέρας· πρὶν δ' ἢ εἰσελθῆ εἰς τὴν καλύβην, δίδουσιν εἰς αὐτὴν μέλι, μὲ τὸ ὁποῖον χροῖται τὴν θύραν πρὸς τὸ τέλος, ὅπως ἦναι ἡ εἰσοδὸς τῆς γλυκεῖα ὡς τὸ μέλι· ἀφοῦ δὲ εἰσελθῆ τῇ χορηγοῦν θέσιν εἰς τὴν ἐπιφανεστέρην γωνίαν, ὅπου ὀφείλει νὰ ἴσταται ὀρθία, ἀφ' οὗ πρότερον ἀσπασθῆ τὰς χεῖρας ὅλων τῶν ἐν τῇ καλύβῃ.

Οἱ Καραγκούνιδες νυμφεύονται συνήθως εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, αἱ δὲ θυγατέρες αὐτῶν εἰς ἡλικίαν 13—14· προῖκα δὲν δίδουσι καὶ ἀντιτάσσονται ἀνευδότης εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς συνθεῖας ταύτης· αἱ γυναῖκες των θεωροῦνται ὅτι εἶναι αὐστηραὶ τὰ ἦθη καὶ ἐργατικαί, κατασκευάζουσαι καὶ ὑφαίνουσαι ἀξιόλογα ὑφάσματα.

Ἡ ἐξουσία τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τῶν γυναικῶν εἶναι τυραννικὴ, καὶ τὰ ἄθλια ταῦτα ὄντα διάγουσιν ἀπειναντι τῶν ἀνδρῶν δίκην ἀνδραπόδος, ὡς συμβαίνει παρ' ὄλοις τοῖς βραβερικοῖς λαοῖς· ἡ γυνὴ πρὶν γέννησιν τέκνα ἀπέχει τοῦ νὰ συνδιαλέγεται κατὰ μόνον μετὰ τὸν σύζυγον αὐτῆς, διότι τοῦτο θεωρεῖται ἀσεμνὸς ἐλευθεριότης, κακίζομένη αὐστηρῶς ἀπὸ τὴν κοινωνίαν ὅλων. Αἱ γυναῖκες γεννοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀδοιποροῦσαι καὶ ἄνευ δυστοκίας τινός· σπάνιον δὲ παραδειγμα ἀποβολῆς ἢ θανάτου Καραγκούνιδος γυναῖκος ἐν τῷ τοκετῷ ὑπάρχει. Τὰ περὶ τούτου εἶναι ἄξια τῆς παρατηρήσεως τῶν Ἀσκληπιδῶν, εἰ καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν χρήζει ἴσως ἐπιστημονικῆς λαμπάδος εἰς διασάφησιν.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Καρχηκούνιδων ὑπερβαίνει τὰς 2,000 ψυχῶν, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν τὰ ὅποια διατρέφουσιν εἶναι ἀνώτερος τῶν 400,000, ἐξ ὧν τὸ δημόσιον ἀπολαμβάνει κατὰ μέσον ὄρον φόρον 120,000 δραχμῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ὅσα εισπράττει ἐκ τῆς ἐξκωγωγῆς τῶν προϊόντων των, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἐρίων.

Ἡ φύσις τῶν Καρχηκούνιδων εἶναι ἐπιδεικτικὴ βελτιώσεως καὶ δικαιομορφώσεως, τοῦτο δὲ δύναται νὰ κατορθωθῇ διὰ τοῦ συνουικισμοῦ αὐτῶν εἰς δύο κατὰλληλα μέρη τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅπου νὰ συστηθῶσι σχολεῖα, ν' ἀνεγερθῶσιν ἐκκλησίαι καὶ νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς μερὶς τῆς ἐθνικῶν γαιῶν πρὸς καλλιέργειαν καὶ οἰκόπεδα πρὸς ἀνέγερσιν οἰκιῶν καὶ οὕτως ἐξοικειούμενοι βαθμηδὸν μετὰ τὸν πολιτισμὸν ν' ἀποσβέσωσι τὰ ἰδιόβρυθμα ἤθη των, καὶ ἀναπτυξόμενοι, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν καλυμμένην τοῦ ἑλληνισμοῦ, μεθ' οὗ ταυτιζόνται καὶ συνδέονται διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τῆς θρησκείας δεσμοῦ, νὰ συγχωνευθῶσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, καθιστάμενοι πολῖται χρήσιμοι καὶ παραγωγικοί. Ἄλλ' εἰς τὴν σοφὴν πρόνοιαν τῆς Κυβερνήσεως ἔγκειται ὁ ἐκπολιτισμὸς καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς ἐπεισάκτου ταύτης εἰς τὴν Ἑλλάδα νομαδικῆς καὶ ξενικῆς φυλῆς.

Ἐγραφοὺν ἐν Ἀκαρνανίᾳ τῇ 20 Νοεμβρίου 1856.

Γ. Μ.

ΟΔΟΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Ἴδε φυλλάδ. 414, σελ. 116.)

Ἐν Βαρκελώνῃ τὴν 30 Μαρτίου 1867.

Φίλιππὲ μοι Κύριε!

Ἰππεσθέν ἐν τῇ προλαβούσῃ μου ἐπιστολῇ νὰ στείλω καὶ νέας εἰδήσεις περὶ Ἰσπανίας, ἂν αἱ πρώται εὐαρεστήσωσιν εἰς τοὺς ὑμετέρους ἀναγνώστῃς. Καὶ ναὶ μὲν τηρῶ τὸ ὁμολογηθὲν, ἀλλὰ τηρῶ αὐτὸ πρὶν ἢ μάθω ἂν αἱ εἰδήσεις ἐκεῖναι εὐνρήστησαν. Μὴ λησμονῆτε ὅμως παρακαλῶ ὅτι ἀνήκω ἔτι εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην τὴν «πολλὰς ἔχουσαν, κατὰ Θεόφραστον, μεταβολάς.» Ἐάν δὲ ἐκ τῆς μεταβολῆς μου ταύτης προκύψῃ ἀπλὴ χάσμα παρὰ τῶν ὑμετέρων ἀναγνώστῶν, τὸ κακὸν πολὺ μετριώτερον τῶν προσελθόντων ἐκ τῶν ὑμετέρων πολιτικῶν μεταβολῶν.

Εἰς Μαδρίτην, χάρις εἰς τὸν βαθμὸν καὶ τὰ στατικά μου, ἐγνώρισα πολλὰς τῶν πρώτων οἰκογενειῶν καὶ μετέσχον τῶν καλλιτέρων συναναστροφῶν ἔλαβον δὲ ἐπίτηδες σχέσεις καὶ μετ' ἀνδρᾶς τοῦ λαοῦ, θέλων νὰ σπουδάσω ὅσον ἔνεστι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους. Κατηγοροῦνται οἱ Ἰσπανοὶ ὡς φανατικοί· δὲν μοι φαίνονται ὅμως δίκαιαι αἱ κα-

τηγορίαι· ἐν γένει ὁ Ἰσπανὸς εἶναι φίλος τῆς θρησκείας του, καὶ εἰς πᾶσαν πράξιν ἐπικαλεῖται τὸ ὄνομα τοῦ ὑψίστου. *Va auste con Dios*, λέγει πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς, κδημητὰ ἢ μαρκέσιον, ἢ γυνὴ δσάκις καὶ εἰς περίπτωτον ἐξέρχεται. Τὴν αὐτὴν ἀπαρραλλάκτως εὐχὴν ἐκφράζει καὶ ἡ γυνὴ τοῦ χειρώννακτος, ὅταν τὸ πρῶτ' ἀπέρχεται οὗτος εἰς τὸ ἴδιον ἔργον.

Ὁ Ἰσπανὸς, εἰς ὁποῖονδήποτε κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἂν ἀνήκει, δὲν ἀφίνει τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν προσευχὴν. Ἀξιόλογος ἀναντιρρήτως ἡ συνήθεια αὐτῆ· διότι οὐδὲν παραμυθητικώτερον τῆς προσευχῆς.

Πολλάκις εἶδον εἰς ἐκκλησίαν σύζυγον ὑπουργοῦ γονυκλινῆ παρὰ γυναῖκα τῆς τελευταίας τάξεως· οὐδὲν θρανίον ὑπάρχει εἰς οὐδένα ναὸν, διότι πάντες προσεχόμενοι εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου· ὅθεν καὶ ὁ ἀνώτατος εὐγενῆς ἢ δημόσιος λειτουργὸς δέεται εἰς τὸ πλευρὸν εὐτελοῦς χειρώννακτος. Δὲν εἶναι τοῦτο τρανὴ ἀπόδειξις ὅτι ὁ Ἰσπανικὸς λαὸς συναισθάνεται τὴν ἀληθῆ σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλάστην αὐτοῦ;

Κατηγοροῦνται πρὸς τούτοις ὡς ὑπερήφανοι. Περιήλθον, φίλιππὲ μοι κύριε, τὴν Εὐρώπην σχεδὸν ἄπασαν, καὶ ὅμως οὐδένα λαὸν εἶδον ὀμιλητικώτερον καὶ πλέον εὐπροσήγορον τοῦ Ἰσπανικοῦ. Ἴσως ὑπερηφάνειαν λέγουσιν οἱ κατήγοροι τὴν ἀκάματον αὐτῶν φιλοπατρίαν, διότι ἀληθῶς ὁ Ἰσπανὸς αἰετοποτε κομπάζει διὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ· ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ὑπερηφάνειαν ἔχει καὶ ὁ Ἄγγλος καὶ ὁ Γάλλος καὶ ὁ Γερμανὸς καὶ ὁ Ἕλληνας αὐτὸς, εἰ καὶ σήμερον ἀνήκει εἰς ἔθνος μικρὸν καὶ πτωχόν.

Ἰνα ἐννοήσῃ τις κατὰ πόσον ὁ Ἰσπανὸς εἶναι νοήμων, φιλόγαθος καὶ εὐπροσήγορος πρέπει νὰ τῷ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν καὶ νὰ βάλῃ τὸν δάκτυλον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ λαοῦ.

Ἐξ Ἰσπανίας πέμπονται μεγάλαι χρηματικαὶ βοήθειαι εἰς τὴν Παλαιστίνην πρὸς διατήρησιν τῶν Ἁγίων Τόπων. Ἐπὶ τούτου ὑπάρχει ἰδιαιτέρος κλάδος ὑπηρεσίας, ὃν προεδρεύει ὁ Ἐξοχώτατος Κύριος *Jose M. Alòs* ὑπὸ τὸν τίτλον *Comisario General del Lugares Santos*. Ἐκαστος Ἰσπανὸς δίδει τὸν ὄβολόν του καὶ διὰ τοῦ εισοδήματος διατηροῦνται εἰς Ἀκρην, Σιδῶνα, Ναζαρέτ, Ἰόππην καὶ Ἰερουσαλήμ αἱ λεγόμεναι *Case Nuove*, ἢ οἰκήματα διὰ τοὺς προσκυνητάς. Καὶ εἰς μὲν ὅλα τὰ ἄλλα αὐτὰ καταγῶγια ὁ προσκυνητὴς φιλοξενεῖται καὶ τρέφεται τρεῖς ἡμέρας, εἰς δὲ τὸ τῆς Ἰερουσαλήμ 40 ὀλοκλήρους δωρεάν, εἰς ὅποιον καὶ ἂν ἀνήκει ἔθνος.

Ἰδοὺ καὶ ὀλίγα ὀδηγία, αἵτινες θέλουσι χρησιμεύσει εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν Ἰσπανίαν.

Εἰς Περπινίαν, ἀντὶ τῆς ταχυδρομικῆς ἀμάξης τῆς ὑπηρεσίας, προτίμησον τὴν ἑταιρίαν *de Concu-*

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΝ (!):

rence, διότι ἐὰ μεταφέρει μετὰ τὸ ἡμισυ ἐξόδον· ἀντὶ 32 φράγκων δίδει 16 μόνον καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν Βαρκελώνην· μὴ φέρῃς ὅμως μετὰ σοῦ πλεῖοτερα τῶν 30 κίλογραμμῶν ἐπιπλᾶ· ἄλλως θέλεις ὑποβληθῇ εἰς χωριστὴν πληρωμὴν, ἥτις ἀναλόγως εἶναι μεγάλη.

Φιλοδώρησον κατὰ τι τὸν διοικοῦντα τὴν ἑμαῶν, καὶ τότε ἔσο βέβαιος ὅτι θέλεις ἔχει ὅλας σου τὰς ἀναπαύσεις.

Εἰς Βαρκελώνην προτίμησον τὸ ξενοδοχεῖον *Fonda de Espana*, ὅπου ἀντὶ 12 φράγκων ἔχεις ὠραῖον θάλαμον καὶ τροφὴν ἀξιόλογον.

Εἰς Μαδρίτην κατὰλυσον εἰς τὸ *Hôtel de Paris* συμφώνησον ὅμως ἰδιαιτέως τὸν θάλαμόν σου, καὶ λάμβανε τὴν τροφὴν σου *à la carte*· ἄλλως θὰ πληρώσῃς 4 διστήλα τὴν ἡμέραν, καὶ θὰ εἶσαι ὑπόχρεως νὰ παρευρίσκῃσαι εἰς τὰς τακτικὰς ὥρας τοῦ προγεύματος, τοῦ γεύματος καὶ τοῦ δείπνου.

Εἰς *Aranjuez*, τὸ καλλίτερον ξενοδοχεῖον εἶναι τὸ *Fonda del Principe*, ὅπου ἀντὶ 2 διστήλων ἔχεις θάλαμον καὶ τροφὴν.

Εἰς *Toledo* κατὰλυσον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον *Fonda del Inno*, ὅπου ἀντὶ 1 1/2 διστήλου ἔχεις τὸ πᾶν.

Εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὸ *Toledo* συνιστῶ τὸν διερμηνέα *Caveza*, ὅστις δύναται νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ὅλα τὰ ἄξια ἐπισκέψεως μέρη.

Εἰς δὲ τοὺς ἐπισκεπτομένους καλλιτέχνῃς τὴν Μαδρίτην συνιστῶ τὸ Ἑσκουριάλ. Διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις τρεῖς τῆς ἡμέρας μεταβαίνει ἐκεῖ, δύνασαι ἀντὶ 4 φράγκων νὰ ὑπάγῃς τὸ πρῶτ' καὶ νὰ ἐπιστρέψῃς τὴν ἐσπέραν.

Τὸ Ἑσκουριάλ εἶναι ἄλλο θαῦμα τῆς Ἰσπανίας, ὑπέριπτον πάσης περιγραφῆς· ἐκεῖ τάπητες χρυσοῦ, καὶ μεταξωτὰ, καὶ εἰκόνες, καὶ ἀγάλματα, καὶ ἔξοχα τέχνης ἔργα· ἀπαιτεῖται ὀλόκληρος βίος ὅπως μελετηθῶσι τὰ ἐν αὐτῷ κατ' ἀξίαν.

Ὁ θέλων νὰ μεταβῇ ἀπ' εὐθείας εἰς Βαρκελώνην (συνιστῶ δὲ τοῦτο μέγας εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους), δύναται ταχύτατα καὶ ὀλιγοεξόδως νὰ ταξιδεύσῃ διὰ τῶν ἀτμοκινήτων *Tintore*, ἀτινά σχεδὸν δις τοῦ μηνὸς ἀναχωροῦσιν ἐκ Σμύρνης εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην.

Τὰ βυμβάκια καὶ οἱ καπνοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι εἶδη πωλούμενα ἐπικερδῶς εἰς Ἰσπανίαν· ἐκείθεν δὲ δύναται τις νὰ παραλάβῃ σάκχαρ, κεράμους, οἶνους καὶ οἰνοπνεύματα.

EM. Θ. ΜΑΡΟΥΤΖΗΣ.

Τρία τέταρτα βορειοδυτικῶς τῆς Νεαπόλεως κεῖται τὸ νεκροταφεῖον, διεγειρον δικαίως ἐκάστου τὸν θαυμασμὸν, ἕνεκα τῆς ἐντέχνου καλλονῆς καὶ τοπογραφικῆς αὐτοῦ θέσεως. Ἡ πληθὺς τῶν καλλιτεχνικῶν μνημείων καὶ τῶν ποικίλων ἀναριθμητῶν ναύσκων καθιστᾷ αὐτὸ οὐχὶ πόλιν νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων, ἐκτὸς μόνον ὅτι ἀντὶ τοῦ θορύβου τῶν ἀμαξῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων, βασιλεύει αὐτόθι μεγαλοπρεπῆς τε καὶ σοβαρὰ σιγή, μεμιγμένη μετ' ὀσμῆς νεκρολιθάνου, καὶ διακοπτομένη ἐνίοτε ἐκ τῶν στεναγμῶν καὶ λιγμῶν τῶν δι' ἀνθέων κοσμοῦντων τὰς ψυχρὰς πέτρας τῶν φιλτάτων των. Ἐν τῷ μέσῳ τούτων, ἐφ' ὑψηλῆς θέσεως, κεῖται ἕτερος νεόδμητος ναὸς μετὰ μεγαλοπρεποῦς ἀναβάθρας, ἐν τῇ καταφύτῳ πλατείᾳ τοῦ ὁποῖου ἵσταται ἐπὶ στυλοβάτου κολοσσαίου ἀγάλμα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, παριστάνον τὴν θρησκείαν, ὑπὸ τὸ σχῆμα ὠραίας ἀκτινοβολούσης γυναίκος, ἐχούσης σταυρὸν καὶ κλάδον φοίνικος, σύμβολα τῆς ἀθανασίας.

Ἄπειρα παντοειδῆ μνημεῖα μετὰ διαφορῶν ἀγαλμάτων, προτομῶν καὶ ἐπιγραφῶν συνθεθειμένων μετὰ πολλῆς χάριτος, σχετικῶς τῆς ἐπιστήμης, ἡλικίας καὶ καταστάσεως τῶν θανόντων, πληροῦσι τὸν μέγαν ἐκεῖνον περίβολον. Ἐπὶ τινα μνημεῖα περιφανῶν ἀνδρῶν ἀναγινώσκειται ὅτι ὁ δῆμος πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ τὸν τόπον αὐτοῖς ἐδωρήσατο, καὶ τὰ μνημεῖα ἀναλώμασι δημοσίοις ἀνήγειρεν· ἅπαντα δὲ καλύπτονται ὑπὸ ὑψικῶμων κυπαρίσσων καὶ κλυθμηρῶν ἰτεῶν, καὶ περιστοιχίζονται ὑπ' ἀνθέων καλλιεργούμενων ὑπὸ κηπουρῶν ἀδρῶς μισθοδοτούμενων ἐκ τῶν εισοδημάτων τοῦ νεκροταφείου.

Κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ποιεῖται τὴν ἀνάμνησιν τῶν κεκοιμημένων. Ὅθεν τὴν προτεραίαν διακοσμοῦντες διὰ κηρῶν, ἐπιγραφῶν καὶ μελανῶν φορεμάτων τὰ ἐν τῷ νεκροταφείῳ ἐκκλησίδια, μετὰ τὸ γεῦμα μυριάδες λαοῦ παντὸς φύλου καὶ τάξεως μεταβαίνουσιν ἐκεῖ, κομίζοντες κηροῦς καὶ στεφάνους εἰς τοὺς τάφους τῶν προσφιλῶν των. Συγκινητικὸν τῶν ἰδῶν θεῶμα τὸ νὰ βλέπῃ τις 20 περίπου χιλιάδας λαοῦ συνηθροισμένους ἐν τοῖς ναῖσκις ἢ περὶ τὰ μνημεῖα τὰ ὑπὸ μυριάδων κηρῶν φωτιζόμενα, ἵνα προσφέρωσιν ἐπικηδείους τιμὰς τοῖς θανούσι. Τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἶδον γέροντα γονυπετῆ ἐπὶ τὸν τάφον τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ του, νὰ βρέχῃ μετὰ δάκρυά του τὸν ἐπιτεθέντα στέφανον· ἀλλαχοῦ δὲ νέαν μελανεῖμονα, στηριζομένην ὑπ' ἑταίρων γυναικῶν, καὶ κλαίουσαν ἐπὶ τὸ ἀν-

(!) Ἴδε φυλλάδ. 413 σελ. 102.

θοστολίστον σώμα του προσφιλοῦς συζύγου ὀλίγον δὲ μακρὰν, κύριόν τινα κρατοῦντα ἀπὸ τῶν χειρῶν δύο ἀγγελομορφα βρέφη, ἅτινα μετὰ τὰς μικρὰς καὶ λευκὰς χεῖρας τῶν ἑρρίπτον ἄνηθ' ἐπὶ τὸ καλλιτεχνικὸν ἀλλὰ παγετώδες μνημεῖον τῆς ἀναύτου μητρὸς των.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκάστη τῶν ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ἔχει κατ' ἀνάγκην καὶ ἕτερον ἐκκλησιδίων ἐν τῷ Νεκροταφείῳ, διὰ τοῦτο τὰ μέλη ἐκάστης ἐνοριακῆς ἀδελφότητος ὑποχρεοῦνται τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ νὰ παρευρεθῶσιν αὐτόθι ἐνδεδυμένα λευκὸν φόρεμα μετ' ἐπικαλύμματος καλύπτοντος ἄπασαν τὴν κεφαλὴν, καὶ ἔχοντο; μόνον δύο ὅπως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἵνα βλέπωσιν. Οὗτοι ψάλλοντες ἐν τοῖς Ναῖσκις τῶν τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ἐξέρχονται πρὸς τὸ ἑσπέρας προπορευομένου τοῦ σταυροῦ, κρατοῦντες κηρούς μετὰ τοῦ ἱερέως τῶν καὶ τοποθετούμενοι κυκλικῶς ἐπὶ τὸ οἰκεῖον διαμέρισμα, ἔνθα ἡ ἀδελφότης δικαιοῦται νὰ θάπτῃ τοὺς νεκροὺς τῆς, ψάλλουσιν ἱκανὴν ὥραν τοῦ ἱερέως θυμιάζοντος καὶ ἀγιάζοντος τοὺς τάφους. Τούτου γινομένου ταυτοχρόνως σχεδὸν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, δύνανται οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν νὰ μορφώσωσι μικρὰν τινα ἰδέαν τοῦ ψαλμοῦ ὑπὸ τοσούτων στομάτων καὶ φωνῶν ἐκφερομένου.

Μετὰ ταῦτα διαλύονται τὴν δ' ἐπιούσαν ἐπανερχόμενοι ποιοῦσι μνημόσυνα καὶ ἱερουργίας.

Ἡ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δημοθυμαδὸν συνάθροισις τοσούτου λαοῦ, συντελεῖ ὡς μάθημα διδακτικὸν τῆς ἐγκοσμίου ματαιότητος καὶ κατάλληλος ἀνάμνησις τοῦ «ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν.»

N. ΚΑΤΡΑΜΗΣ. Ἀρχιμανδρίτης.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΛΟΙΟΝ ΣΩΤΗΡΙΟΝ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος Μαΐου ἀνεχώρησεν ἐκ Νεοεβοράκου εἰς Γαλίαν μικρότατον σωτήριον πλοῖον, τρεῖς μόνον ναῦτας ἔχον. Ὀνομάζεται δὲ *Ἀπαράμιλλον* καὶ ἔχει μῆκος μὲν 25, πλάτος δὲ 12 ποδῶν, βυθίζεται ἐξ δακτύλων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει πέντε ἰστία· εἶναι δὲ καὶ εἰς ἄκρον ἑλαφρὸν, καθόσον συγκροτοῦσιν αὐτὸ κύλινδροι ἐκ πανίου πισσωμένου, οἵτινες ἐξογκωθέντες δι' ἐμφυσήματος πνοῆς, συνεπήχθησαν διὰ λεπτοτάτων ξύλων, ἐφ' ὧν ἔστησαν τέσσαρας ἰστούς. Οἱ τρεῖς ναῦται ἔδειξαν μεγίστην πεποιθήσιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πλοῦς· ἀλλὰ καὶ πολλοὶ εἰδήμονες δοξάζουσι τὰ αὐτά. Σκοπὸν δὲ ἔχουσι νὰ ὑπάγωσι καὶ εἰς Southampton καὶ εἰς Havre καὶ εἰς Πρωσίαν καὶ εἰς Ῥωσίαν.

Ἀπὸ δύο μηνῶν ἐπιτροπή τις, συστήθεισα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐξετάζει πάντα τὰ συστήματα τῶν σω-

τηρίων πλοίων (life boats) καὶ τῶν ἄλλων σωστικῶν τρόπων τῶν ἐν χρήσει κατὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης συνεδρίασαν εικοσιπεντάκις καὶ ἐξέτασαν 355 συστήματα καὶ τρόπους. Μέγας ἀριθμὸς life-boats ἐδοκιμάσθησαν παρ' αὐτῶν, καθὼς καὶ τινες ἄλλοι τρόποι σκοπὸν ἔχοντες τὴν ἀπόσβεσιν τῶν πυρκαϊῶν ἐν θάλασσῃ καὶ τὴν ταχίστην κένωσιν τῶν πλοίων ἀπὸ τοῦ ὕδατος.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟῦ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ἀναγγέλλει, ὅτι τὰ φιλολογικὰ αὐτοῦ διαγωνίσματα, τὰ ὑπὸ τοὺς ὄρους τῶν ἐν τοῖς τεύχεσι Δ' σελ. 214 καὶ Ε'—ΣΤ' σελ. 286 ἔτους Α' τοῦ Περιδικοῦ αὐτοῦ δημοσιευθέντων προγραμμάτων ἐρισθέντα, βραβευθήσονται ὡς ἑξῆς·

Τὸ μὲν διαγώνισμα τοῦ φιλομοῦσου Κυρίου Χρηστάκη Β. Ζωγράφου, ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΗΠΕΙΡΟΥ, τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου 1868.

Ἐκ δὲ τῶν τριῶν διαγωνισμάτων Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Θράκης τοῦ φιλογενοῦς Ἀρχιμανδρίτου Εὐγενίου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ βραβευθήσονται· ἡ μὲν ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ τῇ τελευταίᾳ ὡσαύτως Κυριακῇ Ἀπριλίου 1868.

Ἡ δὲ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου 1869.

Ἡ δὲ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΘΡΑΚΗΣ τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ Ἀπριλίου 1870.

Τὸ δοθησόμενον ἄθλον τῇ δοκιμωτέρᾳ πραγματείᾳ ἔσται ἑκατὸν πενήκοντα φλωρία ὀλλανδικά.

Αἱ πραγματεῖαι, τῇ ἀρχαίᾳ ἢ τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ὀρθῶς καὶ εὐαναγνώστως γεγραμμένα, πρέπει ν' ἀποστέλλωνται ἐνσφράγιστοι τῷ Γενικῷ Γραμματεῖ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου μέχρι τῆς πρώτης Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους. Αἱ δ' ἀποσταλεῖσαι πραγματεῖαι, εἴτε βραβευθήσονται εἴτε μὴ, καθίστανται κτήματα τοῦ Συλλόγου, καὶ μόνον ἀντίγραφα αὐτῶν δύνανται νὰ λάβωσιν οἱ συγγραφεῖς.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 9/21 Ἰουνίου 1867.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Α. ΜΑΛΙΔΑΗΣ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Ἐν σελίδι 134, τετάρτη στροφή τοῦ ποιήματος, ἀντὶ

Τὸ τρίπαιον τὸ μέγα, τὸ δρέπανον τῆς νίκης
ἀνάγνωθι·

Τὸ τρίπαιον τὸ μέγα, τὸ τρίπαιον τῆς νίκης.